

Barne- og
likestillingsdepartementet

Rapport

Deltakelse og mangfold

Regjeringens innsats for personer med funksjonsnedsettelse (2014–2017)

INNHold

Forord	5
1 Innledning	13
2 Helse og omsorg	23
3 Opplærings- og utdanningstilbud	33
4 Arbeid	41
5 Bolig, bygg og uteområder	49
6 Fritids-, ferie og kulturaktiviter	57
7 Transportsystem og transporttilbud	63
8 Detaljert aktivitetsoversikt	67
Vedlegg 1: Møteplasser	85
Vedlegg 2: Nyttige lenker og dokumenter	89

Forord

Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta og der alle skal gis muligheten til å bidra i samfunnet. Mellom 15 og 18 prosent av befolkningen har en form for funksjonsnedsettelse. Innsatsen på dette feltet har som mål at flest mulige får god kompetanse, kommer i arbeid og får brukt sine ressurser slik at de kan leve aktive og selvstendige liv.

Et sterkt sivilsamfunn, organisasjonsmangfold og frivillig sektor står sentralt i Regjeringens arbeid for personer med funksjonsnedsettelse. For å sikre en best mulig innsats, er det viktig at de som representerer brukerne blir hørt når politikk utformes.

Regjeringens innsats er med på å bidra til å oppfylle de føringer som ligger i FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse (CRPD) som Norge ratifiserte i 2013.

Vi ønsker å bidra til en bedre hverdag for personer med funksjonsnedsettelse og et samfunn der alle har like muligheter til deltakelse. Denne rapporten viser regjeringens innsats når det gjelder transportsystemer og transporttilbud, helse- og omsorgstilbud, tilbud om bolig, opplærings- og utdanningstilbud, kultur- og fritidsaktiviteter og støtte i forbindelse med studier og arbeid, samt støtte til nasjonal og lokal medvirkning fra sivilsamfunn.

Dette er første gang regjeringen legger frem en oversikt over hva de ulike sektordepartement konkret gjør innenfor sine ansvarsområder for mennesker med funksjonsnedsettelse. Målet er å informere om den brede innsatsen som gjøres for økt deltakelse og inkludering av mennesker med funksjonsnedsettelse i Norge i dag.

Oslo, juni 2017

Anniken Hauglie
Arbeids- og sosialminister

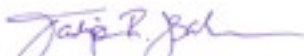
Bent Høie
Helse- og omsorgsminister

Jan Tore Sanner
Kommunal- og moderniserings-
minister

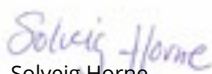
Linda Hofstad Helleland
Kulturminister

Torbjørn Røe Isaksen
Kunnskapsminister

Ketil Solvik-Olsen
Samferdselsminister

Solveig Horne
Barne- og likestillingsminister

Eksempler over innsatser som omtales/ beskrives nærmere i publikasjonen

1. Innledning

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Likestilling- og diskrimineringslovgivningen	BLD
Vergemålsloven	JD
Demokratiske rettigheter og deltakelse i valg	KMD
Kommunale medvirkningsordninger	KMD
Medvirkning og tilgang til planprosessen etter plan- og bygningsloven	KMD
FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)	BLD
FNs konvensjon om barnets rettigheter (CRC)	BLD
Forordninger om passasjerrettigheter	JD
EUs Tilgjengelighetsdirektiv	BLD

2. Helse og omsorg

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Spesialisthelsetjenesten	HOD
Den kommunale helse- og omsorgstjenesten	HOD
Oppfølging av Meld. St. 26 (2014-2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet	HOD
Omsorg 2020 – Regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015-2020	HOD
Investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser	HOD
Demensplan 2020 – Et mer demensvennlig samfunn	HOD
Kompetanseløft 2020	HOD
Brukerstyrt personlig assistanse (BPA)	HOD
Velferdsteknologiprogrammet	HOD

ASD: Arbeids- og sosialdepartementet
 BLD: Barne- og likestillingsdepartementet
 HOD: Helse- og omsorgsdepartementet
 JD: Justis- og beredskapsdepartementet
 KMD: Kommunal- og moderniseringsdepartementet

KD: Kunnskapsdepartementet
 KUD: Kulturdepartementet
 SD: Samferdselsdepartementet
 UD: Utenriksdepartementet

2. Helse og omsorg

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Unge personer med nedsatt funksjonsevne i sykehjem	HOD
Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017-2019)	HOD
Strategi for seksuell helse (2017-2022)	HOD
#Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021	HOD
Opptrappingsplan mot vold og overgrep	HOD, BLD, JD, KD

3. Opplærings- og utdanningstilbud

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Tilskudd til tiltak for å styrke den norskspråklige utviklingen for minoritetsspråklige barn i barnehage	KD
Tilskudd over kap 226 post 60 kan også omfatte elever i videregående skole med funksjonsnedsettelse	KD
Prosjektstøtteordning til interesseorganisasjoner for funksjonshemmede	KD
Særtilskudd til folkehøgskoler	KD
Tilskudd til Signo grunn- og videregående skole og Briskeby videregående skole	KD
Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	KD
Internatdriften ved Krokeide videregående skole	KD
Tilskudd til opplæring av lærlinger og lærekandidater med særskilte behov	KD
Tilskudd til Fjellheimen leirskole	KD
Tilskudd til frittstående skoler for funksjonshemmede	KD
Utdanningsdirektoratet	KD
Statped	KD
Universell enhet ved NTNU	KD
Nasjonalt tilsyn 2014-2017	KD
Læreplaner og veiledere for hørselshemmede og elever med tegnspråk	KD
Styrking av lokale tegnspråkmiljøer	KD
Nasjonal Rådgivningstjeneste for fysisk læringsmiljø i skole og barnehage	KD

3. Opplærings- og utdanningstilbud

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
SEVU-PPT (2013–2018)	KD
Vi sprenger grenser 2013–2017	KD
Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning	KD
Utvikling av nye teknologiske læringsressurser	KD
Utvidelse av antall Lydbøker og gradvis reduksjon av gebyr	KD
Punktskriftsbøker	KD
Tegnspråksmateriale	KD

4. Arbeid

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Tilrettelegging i arbeidslivet	ASD
IA-avtalen og IA-avtalens delmål 2	ASD
Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne	ASD
Reformer av arbeidsmarkedstiltak	ASD

5. Bolig, bygg og uteområder

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid	KMD
Økonomiske virkemidler – bolig	KMD
Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging	KMD
Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging	KMD
Plansatsing mot store byer og områdesatsing i byer	KMD
Veileder om universell utforming i planlegging etter plan- og bygningsloven	KMD
Byrom – en idehåndbok	KMD
Tilgjengelighetsregistrering	KMD
Veileder om medvirkning i planlegging etter plan- og bygningsloven	KMD
Juridiske virkemidler – bygg	KMD
Andre virkemidler – bygg	KMD

6. Fritids-, ferie- og kulturaktiviteter

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Forutsetning om universell utforming for å kunne motta statlig tilskudd til kulturbygg og anlegg for idrett og fysisk aktivitet	KUD
Tilskudd til Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB)	KUD
Tiltak innenfor NRK	KUD
Tilskudd til Teater Manu og til Dissimilis	KUD
Kristent arbeid blant personer med funksjonsnedsettelse	KUD
Innsats innenfor idrett	KUD
Innsats innenfor frivillighet	KUD
Tilskudd til organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse	KUD

7. Transportsystem og transporttilbud

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Universell utforming av holdeplasser, stasjoner, knutepunkter og lufthavner	SD
Parkering og infrastruktur	SD
Tilrettelagt transport (TT)	SD

8. Detaljert aktivitetsoversikt

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Levekårsstatistikk og indikatorarbeid om levekår for personer med nedsatt funksjonsevne	BLD
Indikatorarbeid på tilgjengelighet og universell utforming	BLD
Retningslinjer, veileder og nettsted for å avdekke og forebygge seksuelle overgrep	BLD
Interesseorganisasjoner for utviklingshemmede – også for innvandrere?	BLD
Fra bollebaking til demokratisk deltakelse. Representasjon av utviklingshemmede i norske medier	BLD
Rapport om ungdom med sansetap	BLD
Boligveileder for personer med utviklingshemming og deres pårørende	BLD
Kropp, identitet og seksualitet (KIS)	BLD
Rapport om foreldre med kognitive vansker	BLD
Rapport om levekårssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne	BLD

8. Detaljert aktivitetsoversikt

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Implementering av vern mot overgrep for risikoutsatte personer	BLD
Tall og fakta om status og utvikling når det gjelder tilgjengelighet og universell utforming	BLD
Tjenestetilbudet til familier som har barn med funksjonsnedsettelse	BLD
Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse	BLD
Kunnskap om hatefulle ytringer	BLD
Hatytringer – resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer	BLD
Rettsikkerhet for utviklingshemmede	BLD
Personer med kognitive vansker i møte med politi og straffesakskjede	BLD
Vern mot overgrep for risikoutsatte personer	BLD
TryggEst	BLD
Nettressurs om barnevernets arbeid med barn med funksjonsnedsettelse	BLD
Digitale hindre i arbeidslivet	BLD
Kartlegging av kommunale og fylkeskommunale råd	BLD
Servicehunder	ASD
Boliger i bratt terreng	KMD
IKTPLUSS programmet	KMD
Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner	BLD
Tiltak for økt tilgjengelighet og universell utforming	BLD
Universell utforming av IKT	BLD
Tilskudd / Funksjonshemmedes levekår og livskvalitet	BLD
Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn	BLD
Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom	BLD
Barne- og ungdoms-organisasjoner	BLD
Utviklingsarbeid	BLD
Tilskudd til internasjonalt ungdomsarbeid mv	BLD

8. Detaljert aktivitetsoversikt

<i>Innsatser/tiltak/aktiviteter</i>	<i>Hovedansvarlig departement</i>
Sikkerhet og beredskap	JD, HOD, KMD
Tilskuddsordning sivilt samfunn	UD
Utvekslingsordninger gjennom Fredskorpset	UD
Nødhjelp og humanitær bistand	UD
Menneskerettigheter	UD
Utdanning	UD

1

Innledning

1.1 Mål og organisering

Regjeringens politikk bygger på likeverd og like muligheter. Derfor er vi opptatt av å legge til rette for at alle, utfra sine forutsetninger, får like muligheter til å delta i samfunnet og å ivareta sine rettigheter og plikter.

Regjeringen legger til rette for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal kunne ta utdanning, delta i arbeidslivet og delta i fritids- og kulturaktiviteter på lik linje med andre. Et levende og aktivt sivilsamfunn er viktig for å sikre brukermedvirkning når vi utvikler politikken for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Prinsippene i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ligger til grunn for vår politikk. I tillegg bygger politikken for personer med nedsatt funksjonsevne på rettighetstenkning og brukermedvirkning. Dette skal sikre at hver enkelt har muligheter for personlig utvikling, mangfoldig deltakelse og livsutfoldelse på lik linje med alle andre.

Tiltak og innsatser rettet mot personer med funksjonsnedsettelse følger sektorprinsippet og flere departementer er involvert i arbeidet. Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har et overordnet ansvar for å koordinere regjeringens politikk for mennesker med funksjonsnedsettelse overfor andre departement.

Barne-, ungdoms- og familiedirektorat (Bufdir) er departementets fagdirektorat for likestilling- og ikke-diskriminering.

Bufdir skal arbeide for å bedre levekår og livssituasjonen til mennesker med funksjonsnedsettelse i samarbeid med myndigheter, faginstanser, brukerorganisasjoner og frivillige. De skal også utvikle nye tiltak for mennesker med funksjonsnedsettelse. Utvikling av statistikk og levekårsindikatorer og forsknings- og utviklingsprosjekter er viktig i arbeidet. Bufdir arbeider også med universell utforming for å skape et tilgjengelig samfunn for alle. Direktoratet forvalter på vegne av Barne- og likestillingsdepartementet en rekke tilskuddsordninger som skal bidra til organisasjonsmangfold, aktiv og mangfoldig deltakelse av mennesker med funksjonsnedsettelse.

1.2 Deltakelse og mangfold

Nasjonal lovgivning og bestemmelser

Likestilling- og diskrimineringslovgivningen

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har ansvar for den nasjonale likestilling- og diskrimineringslovgivningen. Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL) forbyr direkte og indirekte diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Loven har også krav om universell utforming og individuell tilrettelegging. DTL er et virkemiddel for å oppnå likestilling og deltakelse for personer med funksjonsnedsettelse. Loven forbyr diskriminering av personer med nedsatt funksjons-

1848

Skådalen kompetansesenter for hørselshemmede og døvblindfødte åpnet under navnet: Kristiania Døvstumm-Anstalt. Skolen ble tatt over av staten i 1903, og er nå en del av Statped sørøst.

1861

Huseby kompetansesenter for synshemmede åpnet under navnet: Christiania Blindeinstitut. Staten tok over driften i 1867, og er nå en del av Statped sørøst.

evne på alle områder. Det er blant annet plikt til universell utforming av virksomheter rettet mot publikum, for eksempel for aktiviteter rettet mot allmennheten som i idrettsanlegg, kulturbygg, og informasjons- og servicekontorer og tilhørende uteområder. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (LDN) håndhever loven. Plikten til universell utforming av IKT håndheves av Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi). Plikten til universell utforming av IKT er nærmere regulert i forskrift om universell utforming av IKT-løsninger, forvaltet av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD).

Regjeringen har fremmet forslag til en ny felles likestillings- og diskrimineringslov for Stortinget (Prop. 81 L (2016-2017)). Bestemmelsene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven videreføres i all hovedsak i den nye loven. I tillegg foreslår regjeringen blant annet at plikten til universell utforming av IKT skal utvides til å gjelde opplærings- og utdanningssektoren. Det vil kunne sikre at en stor gruppe elever får delta i undervisningen på lik linje med andre og at foreldre, uavhengig av funksjonsnedsettelse enklere kan følge barnas undervisning. Det er også foreslått en ny bestemmelse som sier at læremidler og undervisning skal bygge på likestillings- og diskrimineringslovens formål. Det betyr at stigmatiserende eller krenkende fremstillinger av personer med funksjonsnedsettelse som fremsettes i læremidler og undervisningen kan anses som diskriminering etter denne loven. Plikten til universell utforming av IKT skal fortsatt håndheves av Difi.

Regjeringen har også fremmet forslag om endringer i håndhevingsapparatet på diskrimineringsområdet. Forslagene innebærer at dagens Likestillings- og diskrimineringsnemnd avvikles og at håndhevings-

oppgavene skilles ut fra Likestillings- og diskrimineringsombudet. Det skal opprettes en ny diskrimineringsnemnd som skal behandle alle klagesaker i en instans. Den nye nemnda gis myndighet til å ilegge oppreisning i saker innenfor arbeidslivet og erstatning i enkle saksforhold. Nemndas sekretariat skal ligge i Bergen. LDO vil etter dette bli et rent pådriverorgan på linje med Barneombudet.

Vergemålsloven

Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har ansvar for vergemålsloven. Ny vergemålslov trådte i kraft 1. juli 2013. Regelverket ble revidert for å bringe norsk vergemålslovgivning i samsvar med kravene i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Vergemålsmyndighetenes oppgave er å ivareta interessene til mindreårige og voksne som ikke er i stand til å handle på egenhånd. Gjennomføring av vergemålsreformen har vært mer utfordrende enn forutsatt. Vergemålsordningen er styrket med 33 mill. kroner i perioden 2014–2016. Midlene er bevilget for å sette vergemålsmyndighetene i stand til å håndtere utfordringene knyttet til reformen, samt å redusere restanser. Lenke til vergemålsloven finnes i vedlegg.

Demokratiske rettigheter og deltakelse i valg

God tilgjengelighet for alle velgere er et viktig demokratisk prinsipp. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) jobber målrettet med å sikre at både valglokaler og valgutstyr er tilgjengelig for alle. Valgmyndighetene er pålagt å sørge for god tilgjengelighet ved valg. Valgloven stiller krav til at stemmegivning skal foregå i egnet og tilgjengelig lokale, og at velgerne skal kunne ta seg inn uten hjelp.

1919

Bredtvet kompetansesenter for språk og talevansker åpnet under navnet: Granhaug offentlige skole for barn og unge med talefeil, og er nå en del av Statped sørøst.

I tildelingsbrevet til Valgdirektoratet for 2017 er det satt et mål om god tilgjengelighet ved valg. Direktoratet skal bidra til at kommunene sørger for at alle valglokaler er tilgjengelig for alle velgere, samt legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner kan anskaffe universelt utformet valgutstyr og materiell. I etterkant av valget i 2017 vil det bli utført en evaluering som blant annet kartlegger om kommunene har oppfylt kravet om tilgjengelige valglokaler.

For å sikre lokal deltakelse fra brukerne fremmer Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) forslag om at kommuneloven får en ny generell bestemmelse om råd for ungdom, eldre og personer med funksjonsnedsettelse i kommuner og fylkeskommuner.

Kommunale medvirkningsordninger

Det finnes i dag to lovpålagte medvirkningsordninger – eldreråd og råd for personer med nedsatt funksjonsevne som er hjemlet i lov om kommunale- og fylkeskommunale eldreråd og lov om råd eller annen representasjonsordning i kommuner og fylkeskommuner for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

For å fremme lokal deltakelse, sikre like regler og for å gjøre det enklere for kommunene og fylkeskommunene å forvalte medvirkningsorganene la Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) i samråd med Arbeids- og sosialdepartementet (ASD) og Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) i mars 2017 frem Prop. 65 L (2016–2017).

I proposisjonen foreslo departementet at kommuneloven får en ny generell bestemmelse om råd i kommunene og fylkeskommunene for eldre, personer med funksjonsnedsettelse og ungdom.

Utfyllende regler for de enkelte medvirkningsordningene fastsettes i forskrift. Eldre og personer med funksjonsnedsettelse skal fortsatt ha en lovpålagt rett til medvirkning, mens en tilsvarende lovfestet ordning for ungdom skal være frivillig. Dersom en kommune eller en fylkeskommune ønsker å ha et ungdomsråd eller en annen form for ungdomsmedvirkning, må den etter forslaget følge det regelverket som er laget for ungdomsmedvirkning. Loven om eldreråd og loven om råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne skal oppheves.

Lovforslaget ble vedtatt av Stortinget 2. juni 2017.

Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven gir det samlede rammeverket for planlegging og byggesaker. Universell utforming er ett av formålene i loven. Det stilles krav om universell utforming av nye publikumsbygg, arbeidsplasser, anlegg og uteområder. Loven stiller også tilgjengelighetskrav til boliger. Se utdypende omtale i kapittel 5.3 og 5.4.

Medvirkning og tilgang til planprosessen etter plan- og bygningsloven

Norge har en lang tradisjon i inkludering og tilgjengelighet til samfunnets fellesverdier. Offentlig planlegging og byggesaksbehandling skal sikre demokrati og medvirkning slik at alle som blir berørt, skal kunne delta og få mulighet til å uttale seg. Kommunen har et særskilt ansvar for å sikre medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging. Kommunens ordning som ivaretar barn og unges interesser i planleggingen og de lovbaserte regionale og kommunale rådene for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne er viktige stemmer i planleggingen av bærekraftig lokalsamfunn. Kommunal- og moderniseringsdepartementets veileder om medvirkning i planlegging gir

1950

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) ble stiftet. FFO er Norges største paraplyorganisasjon for organisasjoner av funksjonshemmede og kronisk syke.

faglige råd og en oversikt over 70 formålstjenlige metoder, lenke til veileder finnes bak i heftet.

Internasjonale rammeverk og møteplasser

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD, Convention on the Rights of Persons with Disabilities) skal bidra til å motvirke diskriminering på grunn av funksjonsnedsettelse. Konvensjonen skal sikre respekt for de gjeldende sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse. Konvensjonen har som hovedformål å sikre personer med funksjonsnedsettelse like muligheter til å realisere sine menneskerettigheter. Norge ratifiserte konvensjonen i 2013.

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har et overordnet ansvar for at konvensjonens bestemmelser blir gjennomført nasjonalt. Norges første rapport om gjennomføring av konvensjonen, ble sendt FN i 2015. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har fått i oppgave å overvåke nasjonal gjennomføring av konvensjonen. LDO laget sin egen supplerende rapport til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Sivilt samfunn utarbeidet en alternativ rapport som ble koordinert av Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) med støtte fra departementet. Alle disse tre rapportene inngår i FN-komiteens vurdering av norsk oppfølging av konvensjonen, lenker til dokumentene finnes bak i publikasjonen, se vedlegg.

FNs konvensjon om barnets rettigheter

FNs konvensjon om barnets rettigheter (CRC, Convention on the Rights of the Child) er en internasjonal avtale om barns rettigheter. Den gir alle barn og unge under 18 år rett til å ha en trygg og god oppvekst, uansett hvem de er og hvor de bor. Norge ratifiserte konvensjonen i 1991.

Rettighetene til barn med funksjonsnedsettelse er blant annet beskyttet etter artikkel 2 om diskrimineringsvern og artikkel 23 om de særlige forpliktelsene statene har for å tilrettelegge for like muligheter for barn med funksjonsnedsettelse. Norge avga 6. oktober 2016 sin femte og sjette rapport om gjennomføringen av Norges forpliktelser etter FNs konvensjon om barns rettigheter. I den forbindelse har Bufdir på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) utarbeidet en egen barnerapport med barn og unges synspunkter om hvordan det er å vokse opp i Norge. Også barn med funksjonsnedsettelse har bidratt i denne rapporten.

FNs individklageordninger

Regjeringen la frem en melding til Stortinget høsten 2016 om individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, se Meld. St. 39 (2015-2016). I meldingen konkluderer regjeringen med at den ikke nå vil fremme forslag om norsk tilslutning til de valgfrie protokollene om individklageordninger til disse konvensjonene. Samtlige dokumenter omtalt under FN-konvensjonene er tilgjengelig som lenker i vedlegg.

FNs Sosialkommissjon er rådgiver for FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC) i saker om sosial og økonomisk utvikling. Inkludering av ungdom, personer med nedsatt funksjonsevne, eldre, samt

1955

Frambu kompetansesenter for sjeldne diagnoser åpner. Oslo-barn med poliomyelitt og cerebral parese (CP) er på leir på Frambu, og det arrangeres opphold for ungdom med CP.

kjønnslikestilling og familiepolitikk er sentrale tema for Sosialkommissjonen. Norge er representert med BLD som har møtt jevnlig på Sosialkommissjonens årlige møter. Norge har observatørstatus.

Europa, inklusive EU/EØS

EU har en egen høynivågruppe for personer med nedsatt funksjonsevne. Norge deltar som observatør i gruppen. Sivilt samfunn deltar også på deler av møtene og har anledning til å komme med innspill.

Forordninger om passasjerrettigheter

EØS-avtalen vedlegg XIII nr. 68ab (forordning (EF) nr. 261/2004) om fastsettelse av felles regler for erstatning og assistanse til passasjerer ved nektet ombordstigning og ved innstilt eller vesentlig forsinket flyging samt om oppheving av forordning (EØF) nr. 295/91 gjelder som forskrift med de tilpasninger som følger av vedlegget selv, protokoll 1 til avtalen og avtalen for øvrig. Forordningen er innarbeidet i norsk regelverk. Det tilbys assistanse for personer med nedsatt funksjonsevne ved alle lufthavner.

Forordning nr. 1371/2007 av 23. oktober 2007 om jernbanepassasjerers rettigheter og plikter på jernbanen stiller bl.a. krav om reiseinformasjon, inngåelse av transportavtaler, jernbaneforetakenes erstatningsansvar for passasjerer og bagasje, herunder krav til forsikring, plikter for jernbaneforetak ved forsinkelser, assistanse til funksjonshemmede, samt krav om etablering av klageordninger og håndhevelse av forordningen mv.

Forordningen er implementert i norsk regelverk. Det tilbys assistanse for personer med nedsatt funksjonsevne ved på utvalgte jernbanestasjoner.

Ved EØS-komiteens beslutning nr. 115/2015 av 30. april 2015 ble vedlegg XIII (Transport) og vedlegg XIX (Forbrukervern) i EØS-avtalen endret for å innlemme europaparlaments- og rådsforordning (EU) nr. 181/2011 om passasjerers rettigheter ved buss- og turvogntransport og om endring av rådsforordning (EF) nr. 2006/2004. Forordningen inneholder krav som skal bedre busspassasjerers rettigheter, med spesielt fokus på rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne eller redusert bevegelighet. Forordningen er innarbeidet i norsk regelverk. Vegdirektoratet har fått i oppdrag å peke ut bussterminaler der det skal tilbys assistanse til personer med nedsatt funksjonsevne. Utpekingen vil skje i løpet av 2017.

Ved endringer i sjøloven § 418 a ble forordning (EU) nr. 1177/2010 om passasjerers rettigheter på reise til sjøs og på innlands vannvei (båtpassasjerrettighetsforordningen) innført i norsk rett 1. juli 2016. Forordningen innebærer at transportører, terminaloperatører og eventuelle havnemyndigheter skal sørge for at informasjon om passasjerrettigheter etter båtpassasjerrettighetsforordningen er offentlig tilgjengelig om bord i fartøy, havneterminaler og om mulig i havner. Så langt det er mulig, skal informasjonen gis i en tilgjengelig form og på et språk som normalt benyttes til å informere alle passasjerer. Behovene til personer med nedsatt funksjonsevne og nedsatt bevegelsesevne skal vektlegges.

Utover de grunnleggende passasjerrettigheter som forordningen gir alle båtpassasjerer, har personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne følgende rettigheter, når de benytter seg av sjøtransport,

Briskeby skole og kompetansesenter for hørselshemmede åpnet under navnet: Norges Hørselsvern Frogner Handelsskole. Skolen er privat, og eid av Hørselshemmedes Landsforbund (HLF).

slik at de kan reise på like vilkår som andre passasjerer:

a. personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne har rett til adgang til transport uten noen form for diskriminering.

Transportører, reisebyråer og reisearrangører skal ikke nekte å godta en reservasjon, utstedt billett eller ta om bord personer på grunnlag av nedsatt funksjonsevne eller bevegelsesevne. Hvis det av sikkerhetsmessige grunner ikke er mulig å ta om bord en person med nedsatt funksjonsevne eller nedsatt bevegelsesevne, eller hvis ombordstigning er umulig på grunn fartøyets utforming eller havnens infrastruktur og utstyr, skal transportører, reisebyråer og reisearrangører gjøre alt som med rimelighet er mulig for å tilby vedkommende et akseptabelt transportalternativ. Personer med nedsatt funksjonsevne eller nedsatt bevegelsesevne som har opplyst transportøren om deres særlige behov, men likevel nektes ombordstigning, kan velge mellom refusjon og ny reiserute. Retten til å velge ny reiserute er betinget av at alle sikkerhetskrav er oppfylt.

Transportører, reisebyråer og reisearrangører kan ikke kreve en høyere pris for reservasjon eller billettkjøp av personer med nedsatt funksjonsevne eller personer med nedsatt bevegelsesevne. Reservasjoner og billetter skal tilbys personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne på samme vilkår som for alle andre passasjerer.

Transportører og terminaloperatører skal stille ikke-diskriminerende adgangsforhold til transport til rådighet for personer med nedsatt funksjonsevne, personer med nedsatt bevegelsesevne og ledsagere.

b. rett til særlig assistanse. Personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne har rett til gratis assistanse av trans-

portører og terminaloperatører i havner og om bord på fartøy, herunder ved ombordstigning og ilandstigning.

Personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne skal når de reserverer eller forhåndskjøper billetten, melde fra til transportøren om sine spesielle behov med hensyn til lugar, sitteplass eller nødvendige tjenester, eller sitt behov for å bringe med seg medisinsk utstyr. Ved behov for annen hjelp skal personer med nedsatt funksjonsevne og personer med nedsatt bevegelsesevne informere transportøren eller terminaloperatøren minst 48 timer i forveien, og de skal møte opp på et avtalt tidspunkt forut for det det fastsatte ombordstigningstidspunktet på et nærmere angitt sted.

c. rett til erstatning for tap eller skade på forflytningsutstyr.

Dersom en transportør eller terminaloperatør ved feil eller forsømmelse har forårsaket tap eller skade på forflytningsutstyr eller annet spesielt utstyr benyttet av en person med nedsatt funksjonsevne eller en person med nedsatt bevegelsesevne, skal transportøren eller operatøren betale erstatning tilsvarende gjenanskaffelsesverdien av det aktuelle utstyret, eller hvis det er mulig å reparere utstyret, tilsvarende reparasjonskostnadene. I Norge er Sjøfartsdirektoratet nasjonalt tilsynsorgan. Transportklagenemnda behandler tvister etter klager fra en passasjer. Transportører, terminaloperatører og eventuelle havnemyndigheter skal opplyse om kontaktinformasjon til nasjonalt tilsynsorgan.

EUs Tilgjengelighetsdirektiv

Forslag til europaparlaments- og rådsdirektiv om tilgjengelighet av varer og tjenester for personer med funksjonsnedsettelse, omtalts også som Tilgjengelighetsdirektivet. Direktivet skal bygge opp under medlemslandenes, inklusive EØS-landenes innsats for å oppfylle sine internasjonale forplik-

1957

Foreningen Norges døvblinde (FNDB) ble stiftet. Fra 1.1. 2009 slo Foreldreforeningen for døvblinde (FFDB) seg sammen med FNDB og ble til Avdeling foreldre/søsken – døvblindfødte.

telser etter FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Det er foreløpig ikke avklart hvilke konsekvenser direktivforslaget vil få for norsk lovgivning hvis det blir vedtatt. Kommisjonen har merket direktivet som EØS-relevant. Lenke til mer informasjon om direktivforslaget finnes i vedlegg.

Europarådet

Europarådet som er en mellomstatlig organisasjon med 47 medlemsstater, arbeider hovedsakelig med å fremme demokrati, menneskerettigheter og rettsstatsutvikling i sine medlemsland, men har også et samarbeid for personer med funksjonsnedsettelse. Norge bidro blant annet til Handlingsplanen for å fremme rettigheter og deltakelse for personer med nedsatt funksjonsevne: Bedre livskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne i Europa 2006 – 2015.

Representanter fra Bufdir sitter i Europarådets høynivågruppe for personer med funksjonsnedsettelse. Bufdir er representert i møter i Ad hoc Committee of experts on the Rights of Persons with Disabilities.

Norden

De nordiske landene samarbeider gjennom Nordisk velferdssenter (NVC), en institusjon som er underlagt Nordisk ministerråd for helse- og sosialsaker (MR-S). NVC bidrar ved å støtte nettverk mellom institusjoner og mellom fagfolk og eksperter på ulike områder. NVC legger til rette for erfaringsutveksling, formidling av kunnskap og gjennomfører nordiske samarbeidsprosjekter.

Det finnes et eget nordisk råd for samarbeidet om funksjonsnedsettelse. Rådet for nordisk samarbeid om funksjonshinder ble opprettet av de

nordiske samarbeidsministrene i 2012. Rådet har en rådgivende funksjon for alle sektorer i Nordisk Ministerråd. Rådet er sammensatt av eksperter fra de nordiske landene. Norsk representasjon blir ivaretatt av henholdsvis Bufdir og Helsedirektoratet med vararepresentanter fra statlige myndigheter, og en representant med vararepresentanter fra interesseorganisasjonene, ivaretatt av henholdsvis FFO og SAFO. Det er Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) som oppnevner de norske representantene til rådet.

Dessuten finnes ekspert- og fagnettverk innen arbeid for mennesker med funksjonsnedsettelse i Norden; 1) Et ekspertnettverket om FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) hvor representanter fra Bufdir deltar, 2) Et fagnettverk for fagpersoner som arbeider med personer med kognitive vansker og døvblinde. Dette nettverket er utvidet med representanter fra Sveits, Nederland og Storbritannia. I tillegg finnes et fagnettverk for 3) CHARGE syndrom (en arvelig sykdom som tilhører gruppen døvblind-syndromer. Navnet er en engelsk initialforkortelse (akronym) der hver bokstav står for de vanligst forekommende symptomene i syndromet: Kolobom (Coloboma of the eye), hjertefeil (Heart defects), koanalatresi (Atresia of the choanae), veksthemming (Retardation of growth and/or development), underutvikling av kjønnsorganer (Genital and/or urinary defects) og øremisdannelser med nedsatt hørsel eller døvhet (Ear anomalies and/or deafness).

1.3 Begrepsbruk og omfang

Bruken av begreper om funksjonshemmede og/eller personer med funksjonsnedsettelse/nedsatt funksjonsevne har variert. Begrepsbruken har tid-

1960

De første paralympiske sommerlekene

blir holdt i Roma, Norge tar totalt 16 medaljer.

ligere i all hovedsak vært knyttet til en medisinsk/ individuell forståelse, der funksjonshemming ble sett som en konsekvens av sykdom, skade, eller andre biologiske avvik. Funksjonshemmingen var i denne tradisjonen en egenskap ved individet – den funksjonshemmede personen -, eksempler på dette kan være blinde og svaksynte, døve, personer med nedsatte bevegelsesfunksjoner, personer med psykiske lidelser, personer med ADHD, personer med dysleksi og personer med Downs syndrom. Den medisinske forståelsen har etter hvert blitt byttet ut med en relasjonell forståelsesmodell der fokuset flyttes fra individet til gapet mellom individets forutsetninger og samfunnets krav til fungering. Fokuset er dermed flyttet fra individuelle egenskaper til samfunnsskapede barrierer. I den grad diagnose fortsatt brukes, er det for å klassifisere sykdom eller behandle sykdom, noe som kan være grunnlag for tildeling av sosiale tilsettelser, for å legitimere sykkelønn og liknende.

Den relasjonelle forståelsen ligger til grunn for regjeringens arbeid med universell utforming, jf. Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019. Den relasjonelle forståelsen av funksjonshemming ligger også til grunn for FN-konvensjon om Rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har samme type forståelse blant annet ved at begreper som samfunnsskapede funksjonshemmede barrierer og nedsatt funksjonsevne brukes.

Det er likevel en utfordring at begrepene funksjonsnedsettelse, nedsatt funksjonsevne og funksjonshemmet brukes ofte som synonyme begrep. I tillegg er det en utfordring å få en korrekt oversettelse til norsk fra de engelske begrepene disability og impairment som ofte brukes i internasjonale kilder. Den vanligste måten å bruke begrepene på

i dag, er å bruke nedsatt funksjonsevne når det er behov for å identifisere personer eller beskrive selve den medisinske diagnosen. Dette tilsvarer det engelske impairment. Når vi peker på de samfunnsskapede barrierene, er det mer vanlig å bruke funksjonshemming. Da peker vi på selve gapet mellom individets forutsetninger og kravene i samfunnet. Dette tilsvarer det engelske disability. Internasjonalt er det en tendens til at disability mer og mer erstatter impairment.

Når det er behov for statistikk for å identifisere personer eller når det er snakk om habiliterings-tiltak, er det nedsatt funksjonsevne som er korrekt. Da er fokuset rettet mot personens skade. Når vi ønsker å arbeide mot diskriminering og for likestilling, er det funksjonshemming som blir det mest korrekte begrepet. Da er fokuset rettet mot barrierene i samfunnet.

I forslaget til en ny felles likestillings- og diskrimineringslov som er omtalt nedenfor, brukes begrepet funksjonsnedsettelse i tråd med anbefalingene gitt i NOU 2009: 14 Et helhetlig diskrimineringsvern.

Funksjonsnedsettelse innebærer tap av eller skade på en kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner. Det kan for eksempel være nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv eller intellektuell funksjon, eller ulike funksjonsnedsettelse på grunn av allergi, hjerte- eller lungesykdommer. Inkludert i begrepet er psykiske lidelser som for eksempel depresjon eller bipolare lidelser. Det stilles ikke krav om varighet eller alvorlighet, men det avgrenses mot forbigående og/eller bagatellmessige forhold. Hva som er årsaken til funksjonsnedsettelsen skal ikke ha betydning. Begrepet avgrenses ikke mot tilstander som er forårsaket av individets egen atferd. For eksempel vil rusavhen-

1961

Statens spesiallærerskole (SSLH) ble etablert hvor lærere og førskolelærere kunne ta først ett år og dernest to-års utdanning.

1964

Det første Ridderrennet for utøvere med syns-, bevegelsehemning eller andre funksjonsnedsettelse ble arrangert på Beitostølen.

gighet, overvekt og utseendemessige forhold være inkludert dersom tilstanden har medført at funksjonsevnen har blitt nedsatt. Begrepet ansees som mer nøytralt og fanger opp at mange mennesker med funksjonsnedsettelse har stor funksjonsevne og at de fungerer godt på flere områder. Funksjonsnedsettelse er derfor gjennomgående forsøkt brukt i denne publikasjonen.

Regjeringens innsats omfatter en stor del av befolkningen. I følge Bufdir har Statistisk sentralbyrå (SSB) i 2016 anslått at om lag 636.000 personer i alderen 16–66 år kan ansees å være personer med en eller annen form for funksjonsnedsettelse. Dette utgjør mellom 15–18 prosent av befolkningen. Antall personer med funksjonsnedsettelse varierer fra år til år. Bufdir påpeker at det er liten oversikt over antall barn i alderen 6–15 år med nedsatt funksjonsevne. Det samme gjelder for antall personer med funksjonsnedsettelse over 67 år. Det antas at med økt alder i befolkningen, vil antall personer med funksjonsnedsettelse øke. Dette bekreftes i Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) sin innbyggerundersøkelse fra 2015, som oppgir at mer enn hver fjerde over 67 år har en eller annen form for funksjonsnedsettelse.

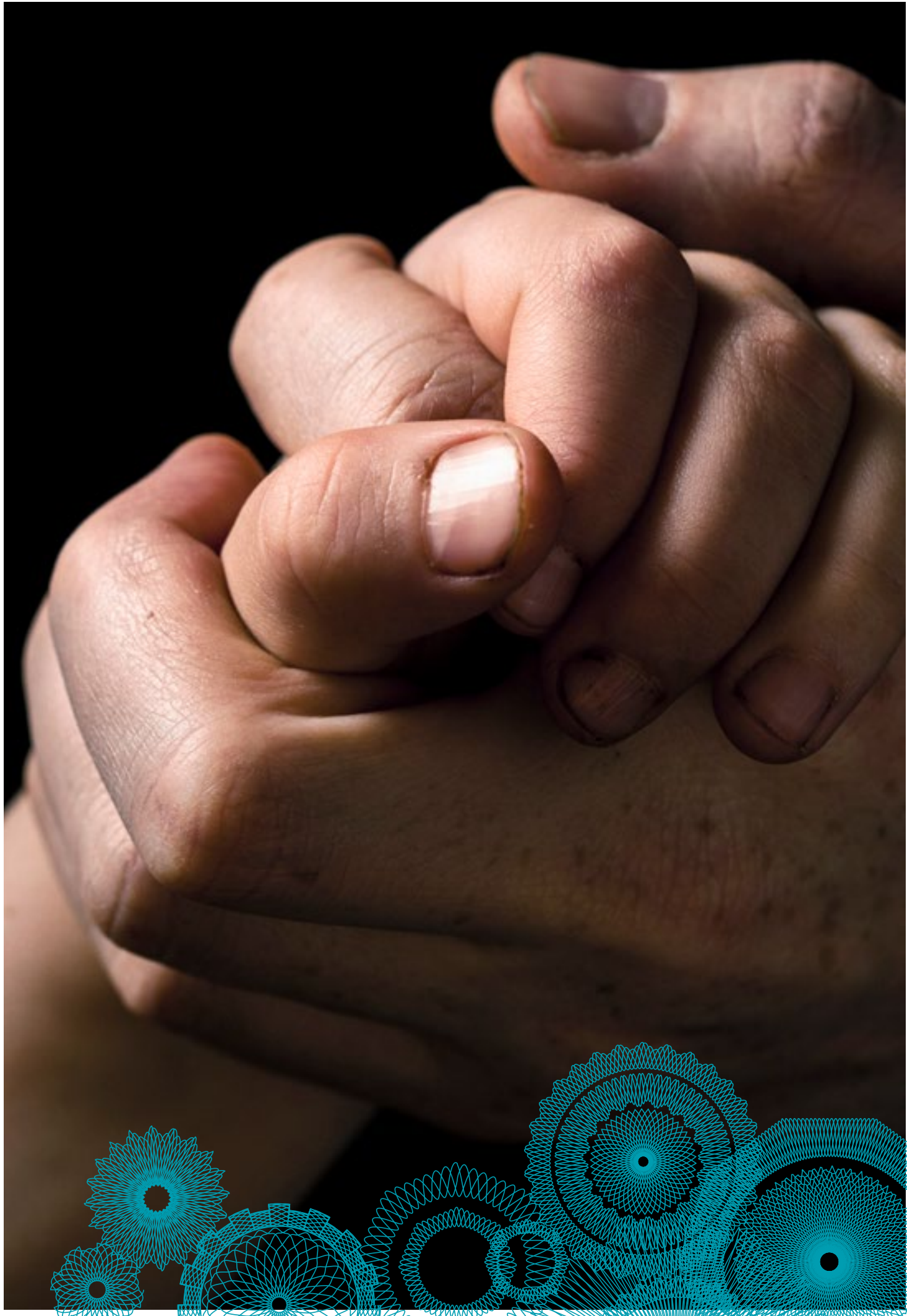
1.4 Avslutning

Denne publikasjonen er en oversikt over tiltak og innsatser for personer med funksjonsnedsettelse fra Arbeids- og sosialdepartementet (ASD), Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), Kulturdepartementet (KUD), Kunnskapsdepartementet (KD), Samferdselsdepartementet (SD) og Utenriksdepartementet (UD).

Oversikten erstatter ikke de enkelte fagdepartementenes budsjettproposisjoner, men omtaler den viktigste innsatsen for mennesker med funksjonsnedsettelse på tvers av departementenes arbeids- og ansvarsområder i perioden 2014–2017. Der det i teksten vises til konkrete kap. (kapittel) og post(er), er dette hentet fra de ulike fagdepartementenes budsjettproposisjoner.

Publikasjonen er sortert i seks ulike sektorer med hvert sitt kapittel i henhold til sektorprinsippet.

Publikasjonen inneholder vedlegg om et utvalg av møteplasser mellom statlige myndigheter og bruker- og interesseorganisasjonene, henvisning til nyttige dokumenter og lenker i vedlegg og en oversikt over informasjonsmaterieell, utredninger, forsknings- og utviklingsaktiviteter, ulike stønader og virkemidler for perioden 2014–2017, se vedlegg.

2

Helse og omsorg

2.1 Innledning

Regjeringens mål er å skape pasientens- og brukerens helsetjeneste. Alle skal ha tilgang til likeverdige helse- og omsorgstjenester av god kvalitet. Gjennom økte bevilgninger, klare prioriteringer og nye løsninger viser regjeringen at den prioriterer helse- og omsorgstjenestene. Målet er å sikre at enhver skal ha trygghet for at gode offentlig finansierte helse- og omsorgstjenester er der for seg og sin familie, når man trenger det. Pårørendes situasjon skal styrkes gjennom bedre tilbud om avlastning, veiledning og en gjennomgang av støtteordningene for pårørende.

Sentrale mål for regjeringen er:

1. Redusere unødvendig og ikke-medisinsk begrunnet venting for pasientene
2. Øke tilgjengelighet og kapasitet, samt styrke kvaliteten i helse- og omsorgssektoren
3. Prioritere psykisk helse- og rusfeltet, med satsing på tidlig innsats, bedre behandling og forebygging.

2.2 Spesialisthelsetjenesten

Spesialisthelsetjenesten skal sørge for diagnostikk, behandling og oppfølging av pasienter med akutte, alvorlige og kroniske sykdommer og helseplager, og fyller en viktig funksjon i en helhetlig behandlingkjede. Spesialisthelsetjenesten løser oppgaver som krever kompetanse og ressurser ut over det som dekkes i den kommunale helse- og omsorgstje-

nesten. I tillegg til pasientbehandling, har regionale helseforetak et ansvar for at helseforetakene utfører utdanning av helsepersonell, forskning og opplæring av pasienter og pårørende.

Alle behandlingstilbud i spesialisthelsetjenesten omfatter personer med funksjonsnedsettelse. Mennesker med funksjonsnedsettelse har ofte omfattende behov for helsetjenester. Noen tilbud er spesielt rettet mot disse, for eksempel habiliteringstjenestene for barn og voksne, som er en særskilt tjeneste for mennesker med medfødte og tidlig ervervete funksjonsnedsettelse av kompleks og sammensatt karakter. Rehabiliteringstilbudet som gis enten i egne avdelinger, som del av vanlige fagavdelinger på sykehuset eller i private rehabiliterings-institusjoner har også en stor del av arbeidet rettet mot mennesker med funksjonsnedsettelse. Dette kan gjelde mennesker som har funksjonsnedsettelse etter ulykker, eller etter alvorlig sykdom som for eksempel kreft og hjerneslag.

Det er utarbeidet flere nasjonale retningslinjer for behandling og oppfølging som omhandler mennesker som kan få eller har funksjonsnedsettelse.

Et eksempel er tiltak for å behandle hjerneslag. Hjerneslag er den hyppigste årsaken til funksjonshemming.

En aktuell satsing innen hjerneslagbehandling er en revidert nasjonal retningslinje for behandling og rehabilitering. Det utarbeides også et pakke-

1967

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede (NFU)** ble stiftet
under navnet NFPU (Norsk Forbund for
Psykisk Utviklingshemmede).

forløp for hjerneslag som vil gi en mer strømlinjeformet behandling og redusere variasjonen i behandlingstilbud. Det er også en pågående informasjonskampanje om hjerneslag.

Det ble i 2015 utarbeidet en nasjonal veileder om habilitering og rehabilitering. Veilederen legger vekt på at spesialisthelsetjenesten bør videreutvikle og spisse sine tilbud til pasienter med behov for rehabilitering av særlig kompleks art. Dette gjelder for eksempel tilbud til pasienter med progredierende nevrologiske tilstander og andre nevrologiske tilstander som for eksempel cerebral parese, hjerneslag med komplekse utfall av for eksempel kognitiv art, spinalskade, traumatisk hodeskade, amputasjoner, multitraumer og sjeldne diagnoser og tilstander.

Mennesker med funksjonsnedsettelses behov for rehabilitering vil også bli spesielt ivaretatt når de i perioder kan ha behov for spesialisert rehabilitering, ut over den rehabilitering som kommunene kan gi.

Personer med funksjonsnedsettelses behov for rehabilitering vil også bli forbedret gjennom fritt rehabiliteringsvalg som regjeringen innfører i 2017. Personer med funksjonsnedsettelse og behov for spesialisert rehabilitering vil få friheten til å velge hvor rehabiliteringen skal gis. Helse- og sosialdepartementet og Direktoratet for e-helse har blitt tildelt midler til å videreutvikle helsenorge.no slik at private rehabiliteringsinstitusjoner med avtale med RHF inkluderes i løsningen «velg behandlingssted» i fritt rehabiliteringsvalg.

Det er også forskjellige prioriteringsveiledere, blant annet for habilitering av barn og unge, habilitering av voksne og om fysikalsk medisin og rehabilitering som er spesielt viktige for men-

nesker med funksjonsnedsettelse. Foruten disse er det prioriteringsveiledere for ytterligere ca. 30 fagområder. Noen av disse vil omhandle personer med funksjonsnedsettelse og deres behov for nødvendig spesialisthelsetjeneste.

Helsedirektoratet la i februar 2017 frem en statusrapport om hjernehelsetjenester, og regjeringen vil følge opp Helsedirektoratets anbefaling om å utarbeide en ny strategi for fagområdet. En slik strategi vil i stor grad omfatte mennesker med forskjellige typer funksjonsnedsettelse etter sykdom eller i skade i hjerne og ryggmarg.

Helsedirektoratet har bevilget midler til at en arbeidsgruppe under ledelse av Spesialsykehuset for epilepsi har utarbeidet en kunnskapsbasert retningslinje for utredning, behandling og rehabilitering ved epilepsi. Denne kom i november 2016 og er et eksempel på en satsing for en pasientgruppe som kan oppleve funksjonsnedsettelse.

En nasjonal kompetansetjeneste for sjeldne diagnoser ble etablert i 2014. Kompetansetjenesten samler ni nasjonale sjeldensentre. Disse omfatter en rekke sjeldne, oftest medfødte, arvelige og komplekse diagnoser med symptomer som kan forebygges, begrenses eller behandles slik at pasientene får bedre funksjonsevne, en bedre overlevelse og en bedre hverdag.

Alle med sjeldne diagnoser kan ringe en «sjelden-telefon» for hjelp og veiledning. Sjeldentelefonen: 800 41 710 er gratis og driftes av Nasjonal kompetansetjeneste for sjeldne diagnoser.

Det finnes også en rekke nasjonale tjenester i spesialisthelsetjenesten som gir tilbud til mennesker med funksjonsnedsettelse.

1968

Ridderuka som er en utvidelse av Ridderrennet ble arrangert for første gang.

Nasjonale og flerregionale behandlingstjenester sentraliserer behandlingen til ett eller to steder i landet. Dette skal bidra til helsemessige gevinster blant annet i form av bedre prognose eller livskvalitet for pasienten, bedre kvalitet og mer likeverdig tilgang til tjenestene.

Blant disse er nasjonal behandlingstjeneste for cochleaimplantat hos barn, Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse, nasjonal behandlingstjeneste for kirurgisk behandling ved kraniofaciale misdannelser, nasjonal behandlingstjeneste for kirurgisk epilepsi og nasjonal behandlingstjeneste for revmatologisk rehabilitering av pasienter med særlige behov.

Formålet med nasjonale kompetansetjenester i spesialisthelsetjenesten er å utvikle og heve kvaliteten på de leverte tjenestene i hele utrednings- og behandlingsforløpet. Flere av disse er spesielt rettet mot mennesker med funksjonsnedsettelse, som for eksempel Nasjonal kompetansetjeneste for barne- og ungdomsreumatologi, nasjonal kompetansetjeneste for kronisk utmattelses-syndrom, Nasjonal kompetansetjeneste for medfødte stoffskiftesykdommer.

De fleste behandlingstilbud og tiltak i spesialisthelsetjenesten til mennesker med funksjonsnedsettelse ytes av de samme enhetene som behandler mennesker uten funksjonsnedsettelse. Enkelte tilbud fra kompetansetjenester og behandlingstjenester er spesielt rettet mot dem som har funksjonsnedsettelse, men funksjonsnedsettelse fremgår ikke av aktivitetsrapportene. Det legges inn en aktivitetsvekst hvert år i spesialisthelsetjenesten. Denne aktivitetsveksten gir en indikasjon på veksten i tilbudet til mennesker med funksjonsnedsettelse. Aktivitetsveksten kommuniseres årlig i oppdragsdokumentene og foretaksmøtet med

de fire regionale helseforetakene med tilhørende aktivitets- og effektiviseringskrav. I 2017 legger ressursrammen til rette for en generell vekst i pasientbehandlingen på 2,1 prosent. Tilsvarende vekst var 2,5 prosent i 2016, 2,15 prosent i 2015 og 2,6 prosent i 2014.

2.3 Den kommunale helse- og omsorgstjenesten

Det overordnede målet for de kommunale helse- og omsorgstjenestene er å sikre at innbyggerne får et tjenestetilbud som er helhetlig, sammenhengende og tilpasset den enkelte brukers behov. Videre skal alle ha et likeverdig tilbud om helse- og omsorgstjenester uavhengig av diagnose, bosted, personlig økonomi, kjønn, etnisk bakgrunn og den enkeltes livssituasjon. Regjeringens mål er å skape pasientenes og brukernes helse- og omsorgstjeneste. Det er brukernes behov som skal være utgangspunktet for omfang av og innhold i tjenestene. Regjeringen legger til rette for at kommunene kan fornye og forbedre helse- og omsorgstjenestene. Dette vil bidra til nye løsninger for å sikre at brukerne får større innflytelse over egen hverdag. Regjeringen har som mål å gi kommunesektoren rammevilkår som kan styrke kommunen som tjenesteproducent og demokratisk arena. Denne målsettingen har blitt fulgt opp gjennom en vekst i de frie inntektene til kommunesektoren på 6,1 mrd. kroner i 2015-, og 7,2 mrd. kroner i 2016. Dette inkluderer også økte skatteinntekter. For 2017 anslås veksten i de frie inntekter til å være 4,1 mrd. kroner. Av kommunenes samlede brutto driftsutgifter ble det i 2015 benyttet om lag 118 mrd. kroner til helse- og omsorgstjenester.

1969

Blomkomiteen nedsettes for å utarbeide nye lovregler om spesialundervisning. Resultatet blir ansett å være det viktigste spesialpedagogiske dokumentet etter krigen.

Oppfølging av Meld. St. 26 (2014–2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet

Regjeringen la fram primærhelsetjenestemeldingen våren 2015. Den ble behandlet av Stortinget i november 2015. Meldingen følges opp i tråd med Innst. 40 S (2015–2016). Tiltakene peker ut retningen regjeringen vil utvikle de kommunale helse- og omsorgstjenestene i årene framover. Det er behov for endringer innen organisering, arbeidsdeling, arbeidsformer, kompetanse og ledelse. Retningen samsvarer med samhandlingsreformens målsetting og tar reformen et steg videre.

Omsorg 2020 – Regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015–2020

Omsorg 2020 er regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015–2020. Den omfatter tiltak for å styrke kvaliteten, kompetansen og kapasiteten i omsorgstjenestene, samtidig som den skal legge til rette for en langsiktig omstillingsprosess som kan sikre nyskaping og utvikling av nye og forbedrede løsninger i sektoren. Morgendagens omsorg skal skapes og utvikles sammen med brukere, pasienter og pårørende og i et samspill med frivillige, ideelle og private aktører. For å sikre bærekraftige og gode tjenester, vektlegger regjeringen utvikling av ny teknologi og nye metoder, samt en faglig omstilling og en heving av det faglige nivået i helse- og omsorgstjenesten, blant annet gjennom å øke andelen personell med helse- og sosialfaglig utdanning, skape større faglig bredde, med flere faggrupper og økt vekt på tverrfaglig arbeid. Gjennom budsjettet for 2015 ble det vedtatt en netto styrking av bevilgningen til oppfølging av Omsorg 2020 med 568 mill. kroner. Dette ble fulgt opp med henholdsvis en netto styrking på 641 mill. kroner i 2016 og 205 mill. kroner i 2017.

Investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser

Investeringstilskuddet skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonsnedsettelse. Det legges til grunn at omsorgsplasser som får innvilget investeringstilskudd er universelt utformet og tilrettelagt for mennesker med funksjonsnedsettelse, demens og kognitiv svikt. Utforming, lokalisering og tilrettelegging av boenheter med tilskudd skal skje i tråd med Omsorg 2020 – Regjeringens plan for omsorgsfeltet 2015–2020, jf. Meld. St. 29 (2012–2013) Morgendagens omsorg og Demensplan 2020. Dette inkluderer også at prinsippene for integrering og normalisering fra ansvarsreformen for mennesker med utviklingshemming følges. Denne regjeringen har styrket investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser betydelig. I 2014 ble tilsagnsrammen for ordningen økt med 1,85 mrd. kroner utover forrige regjeringens forslag. Dette la til rette for ytterligere 500 heldøgns omsorgsplasser i 2014. Den gjennomsnittlige statlige tilskuddsandelen per enhet ble økt fra 35 prosent til 50 prosent av maksimal anleggskostnad. Denne styrkingen ble fulgt opp i 2015 og 2016 med en tilsagnsramme på om lag 2500 omsorgsplasser i sykehjem og heldøgnsomsorgsbolig. I 2015 innebar bevilgningsforslaget en tilsagnsramme på 3 982,5 mill. kroner. I 2016 innebar bevilgningsforslaget en tilsagnsramme på 4100 mill. kroner. For 2017 har regjeringen lagt til rette for en tilsagnsramme på 2 972 mill. kroner. Rammen vil kunne dekke tilskudd til om lag 1800 heldøgns omsorgsplasser i institusjon og heldøgnsomsorgsbolig i 2017. Av årlig tilsagnsramme legges det til grunn at 5 prosent kommer til utbetaling første året, 15 prosent andre året, 30 prosent tredje året, 30 prosent fjerde år og 20 prosent femte år. Regjeringen har foreslått å endre dagens investeringstilskudd,

Folketrygdloven ble innført i 1967. Loven ga rett til hjelpemidler. Fra 1971 kom retten som ga hjelpemidler for de som på grunn av sykdom, skade eller lyte skulle greie seg i dagliglivet.

slik at det fra 2021 utelukkende gis investerings-tilskudd til prosjekter som gir netto tilvekst av heldøgns omsorgsplasser. Det legges opp til en overgangsordning hvor kravet til netto tilvekst innføres gradvis i årene 2017-2020. Stortinget vedtok 13. juni 2016 regjeringens lovforslag om rett til opphold i sykehjem og tilsvarende bolig særskilt tilrettelagt for heldøgns tjenester.

Demensplan 2020 – Et mer demensvennlig samfunn

Regjeringen lanserte i desember 2015 en ny demensplan: Demensplan 2020. Målet med Demensplan 2020 er å skape et mer demensvennlig samfunn som tar vare på og integrerer personer med demens i fellesskapet. Dette krever større åpenhet og økt kunnskap om demens i samfunnet generelt og i helse- og omsorgstjenesten spesielt. Brukerne har hatt en sentral rolle i utvikling av planen. Det er primært kommunenes ordinære tjenestetilbud som skal legges til rette for mennesker med demens, både faglig, organisatorisk og bygningsmessig. Demensplanen skal bidra til å målrette de generelle virkemidlene i Omsorg 2020. Regjeringen vil styrke satsingen på tilbudet til personer med demens, og legge til rette for økt dag- og aktivitetstilbud. Det er etablert et tilskudd til dagaktivitetstilbud til personer med demens. Tilskuddet ble opprettet i 2012 og forvaltes av Helsedirektoratet. Alle kommuner kan søke om tilskudd til dagaktiviteter. Tilskuddet utgjør om lag 30 prosent av kostnadene til en dagaktivitetsplass.

Regjeringen bevilget 62 mill. kroner, som la til rette for 1070 nye dagaktivitetsplasser for personer med demens i 2015. I 2016 bevilget regjeringen 71,3 mill. kroner, som la til rette for 1200 nye dagaktivitetsplasser. Budsjettbevilgningen for 2017 legger til rette for om lag 750 flere dagaktivitetsplasser, svarende til om lag 45 mill. kroner.

Aktiviteten i tilskuddet har imidlertid vært relativt lav. Regjeringen vil fremme et forslag til endring av helse- og helsetjenesteloven som fastsetter en plikt for kommunene til å tilby et dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens, gjeldende fra 1. januar 2020. Det legges opp til en utbygging av tilbudet fram mot 2020 i tråd med Demensplan 2020. Per 01.01.2016 gis det tilskudd til om lag 3300 dagaktivitetsplasser.

Kompetanseløft 2020

Kompetanseløft 2020 er regjeringens plan for rekruttering, kompetanse og fagutvikling i de kommunale helse- og omsorgstjenestene. Formålet med planen er å bidra til en faglig sterk tjeneste, og å sikre at den kommunale helse- og omsorgstjenesten har tilstrekkelig og kompetent personell. Regjeringen har styrket bevilgningen til grunn-, videre-, og etterutdanning av ansatte i omsorgstjenestene med 50 mill. kroner i 2014, til kompetansefremmende tiltak, 30,7 mill. kroner i 2016 og 40 mill. kroner i 2017. For å styrke lederkompetansen i den kommunale helse- og omsorgstjenesten ble det i 2015 etablert en nasjonal lederutdanning for primærhelsetjenesten. Det ble bevilget 16,2 mill. kroner til tiltaket i 2016. Bevilgningen er videreført for 2017. Kompetanseløft 2020 består av om lag 50 tiltak med en samlet bevilgning på om lag 1,2 mrd. kroner i 2017.

Kompetanseløft 2020 består også av særskilte tiltak rettet inn mot tjenester til utviklingshemmede. For å øke kompetansen i helse- og omsorgstjenestene til personer med utviklingshemming ble det opprettet en kommunal tilskuddsordning som skal sikre god fag- og tjenesteutvikling og bidra til kompetanseheving i 2014. Det ble bevilget 7 mill. kroner til ordningen i 2014. Midlene er videreført i 2015, 2016 og 2017. Helsedirektoratet har fått i oppdrag i å utvikle «Mitt livs ABC», et tiltak

1974

Norges Handikapforbund (NHF)
byttet navn fra Norges Vanførelag
som ble etablert i 1931, og ble en
organisasjon for funksjonshemmede til
en organisasjon av funksjonshemmede.

som skal styrke kompetansen hos personell som yter helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming. Det ble bevilget 6 mill. kroner i 2014. Midlene ble videreført i 2015, 2016 og 2017.

Brukerstyrt personlig assistanse

Kommunen skal ha tilbud om praktisk bistand og opplæring, organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA er en måte å organisere tjenestene på som gir alle personer med funksjonshemming mulighet til å leve et aktivt og mest mulig uavhengig liv. Brukerstyrt personlig assistanse er et viktig bidrag til likeverd, likestilling og samfunnsdeltakelse for personer med funksjonsnedsettelse og stort behov for bistand.

Fra 1. januar 2015 ble BPA en lovfestet rettighet i pasient- og brukerrettighetsloven. Lovendringen gir rett til brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for personer under 67 år med langvarig og stort behov for personlig assistanse. Retten omfatter også avlastningstiltak etter helse- og omsorgstjenesteloven for personer med foreldreansvar for hjemmeboende barn under 18 år med funksjonsnedsettelse. Kommunene har også en plikt til vurdere om det er hensiktsmessig å tilby BPA til brukere som ikke fyller vilkårene i den foreslåtte rettighetsbestemmelsen.

For å sette kommunene i stand til å oppfylle rettigheten, ble kommunene kompensert med 300 mill. kroner i 2015 gjennom frie inntekter, ved innføringen av rettigheten. I 2016 har regjeringen økt kompensasjonen med ytterligere 205 mill. kroner.

Det ble i 2015 satt i gang en følgeevaluering av lovendringen. Dette arbeidet vil avsluttes i 2017.

Velferdsteknologiprogrammet

Regjeringen satser på velferdsteknologi, og det er et mål at velferdsteknologi skal være en integrert del av omsorgstjenestene innen 2020. Bruk av velferdsteknologi kan gi innbyggerne bedre mulighet til å mestre eget liv og helse, og bidra til at flere kan bo lenger hjemme til tross for funksjonsnedsettelse. Gjennom det nasjonale velferdsteknologi-programmet pågår det blant annet et arbeid med utprøving og innføring av ny teknologi for trygghet og mestring. Regjeringen styrket bevilgningen med ytterligere 6,6 mill. kroner i 2016.

Det er også igangsatt utprøving av teknologiske verktøy til barn med nedsatt funksjonsevne og deres familier som et tiltak for å sikre at barn og unge med funksjonsnedsettelser enklere kan delta i og mestre fritidsaktiviteter. Aktivitetene skal støtte opp under den enkeltes habilitering- og rehabiliteringsprosesser. Tiltaket skal også bidra til at foreldre skal kunne kombinere arbeid med omsorg for barn og unge med funksjonsnedsettelser.

Videre er det etablert en tilskuddsordning for å legge til rette for møteplasser og samhandling mellom generasjoner gjennom utvikling og utprøving av teknologiske verktøy. Tiltaket inngår i regjeringens satsing på å forebygge ensomhet og tilbaketrekking blant eldre.

Det ble i budsjettavtalen med KrF og Venstre for 2015 bevilget 30 mill. kroner til et nasjonalt velferdsteknologiprojekt for avstandsbehandling og oppfølging av kronisk syke, jf. Innst. 11 S (2014–2015).

Samlet bevilgning til velferdsteknologiprogrammet er 78 mill. kroner i 2017.

1975

Lov om spesialskoler ble integrert i grunnskoleloven og tilpasset opplæring som prinsipp blir en del av loven.

Unge personer med nedsatt funksjonsevne i sykehjem

Unge personer med funksjonsnedsettelse bør ikke bo i institusjoner beregnet for eldre. Med institusjon regnes primært somatiske sykehjem. Kommunene skal melde fra til fylkesmennene om antallet personer under 50 år som er innskrevet på langtidsopphold i sykehjem. Fylkesmennene skal på bakgrunn av innmelding fra kommunene veilede kommunene for å finne en tilfredsstillende løsning.

Helsedirektoratet rapporterer at kommunene har meldt inn 122 unge personer innskrevet for langtidsopphold i sykehjem ved utgangen av 2015. Antallet varierer noe fra år til år, men har vist en svak nedadgående tendens de siste årene. Fylkesmennenes oversikt viser at det var 20 av de 122 som ønsket et annet botilbud. Av disse hadde syv personer en flytteplan. En kontaktgruppe med representanter fra Norges handikapforbund (NHF), Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), KS, Helsedirektoratet og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) følger utviklingen på området.

Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering (2017–2019)

Regjeringsplattformen slår fast at regjeringen vil lage en opptrappingsplan for rehabiliteringsfeltet og hindre nedbygging av rehabilitering i spesialisthelsetjenesten før tilsvarende kapasitet og kompetanse er bygget opp i kommunene. Stortinget har vedtatt en Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering 2017–2017 som en del av St.prp 1 S (2016–2017).

Opptrappingsplanen er ett av flere tiltak for å skape pasientens helsetjeneste og sikre befolkningen gode helse- og omsorgstjenester på riktig nivå. Planen peker ut en ny retning for økt mest-

ring, bedre helse og en tryggere hverdag. Det er den enkeltes egne mål og ressurser som skal være utgangspunktet for helsehjelpen som gis. Mange pasienter lever med kronisk sykdom eller funksjonsnedsettelse som gjør at de kan ha behov for habilitering og rehabilitering store deler av livet. Det er vedtatt å bevilge 200 mill. kroner i statlige stimuleringsmidler til planen i 2017. Det legges opp til at de statlige stimuleringsmidler til opptrappingsplanen økes til 300 mill. kroner innen 2019.

Helsedirektoratets utga i 2015 en veileder for rehabilitering, habilitering, individuell plan og koordinator. Veilederen skal hjelpe ledere og fagfolk til å arbeide bedre sammen om rehabilitering, habilitering, læring og mestring og koordinering. Det nasjonale målet om at habilitering og rehabilitering skal styrkes er et sentralt grunnlag for anbefalinger i veilederen. I dette ligger også en vektlegging av tjenester som fremmer og understøtter pasientens og brukerens innsats i å gjenvinne og opprettholde best mulig funksjons- og mestrings- evne, selvstendighet og deltakelse. Samarbeid med familie og sosialt nettverk er viktig.

Helsedirektoratet ga i 2015 ut en veileder barn og unge med habiliteringsbehov. Et samarbeid mellom helse- og omsorgstjenestene og utdanningssektoren om barn og unge som trenger samordnet bistand.

Strategi for seksuell helse (2017–2022)

En ny strategi for seksuell helse ble lansert i desember 2016. Strategien samler det tidligere arbeidet for forebygging av uønskede svangerskap og seksuell infeksjoner i en større samlet strategi som vektlegger seksuell helse i bredt. Strategien omtaler seksuell helse gjennom hele livsløpet, også ved sykdom eller funksjonshemming.

1976

De første paralympiske vinterlekene ble holdt i Örnsköldsvik, Norge tok i alt 12 medaljer.

Gjennom strategien ønsker regjeringen å bidra til et åpent og inkluderende samfunn der mangfold anerkjennes og tabuer, skam, fordommer og stigmatisering knyttet til seksualitet motvirkes. Tiltak i strategien finansieres blant annet via tilskuddsordninger som forvaltes av Helsedirektoratet. Til sammen er drøyt 70 mill. kroner av helsebudsjettet satt av til tiltak for sikre god seksuell helse i hele befolkningen.

#Ungdomshelse – regjeringens strategi for ungdomshelse 2016–2021

Strategien dekker aldersgruppen 13–25 år. Viktige temaer er psykisk helse, ensomhet, mobbing, frafall fra skolen, samfunnets press og utenforskap. Ungdoms egne synspunkter og erfaringer har vært sentralt i arbeidet med strategien, og det har blant annet vært arrangert innspillmøter med et bredt sammensatt ungdomspanel i utarbeidelsen av strategien.

Regjeringen har prioritert helsetjenestetilbud til barn og unge. Tjenester knyttet til psykisk helse er særlig viktig.

I 2017 har regjeringen styrket bevilgningen til rekruttering av psykologer i kommunene med 20 mill. kroner, til samlet 165 mill. kroner. Styrkingen legger til rette for minst 65 årsverk i 2017. Regjeringen har gjennom flere år satsset på helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Regjeringen har styrket kommunenes frie inntekter med 734 mill. kroner begrunnet i behovet for styrke tjenesten. I tillegg har regjeringen bevilget 281 mill. kroner i to øremerkede tilskudd til utviklingen av helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Samtidig er det viktig å understreke at forebyggende arbeid må skje i alle deler av samfunnet, ikke minst på skolen og i frivillig sektor. Strategien inneholder en rekke

tiltak for å legge til rette for gode oppvekstvilkår for unge.

Opptappingsplan mot vold og overgrep.

Personer med fysisk, psykisk eller kognitiv/intellektuell funksjonsnedsettelse, høy alder, demens, rusproblemer eller sykdom regnes for å være særlig utsatt for vold og overgrep. Det er et mål at vold og overgrep mot særlig sårbare grupper skal bekjempes.

Et samlet Storting vedtok i juni 2016 at regjeringen skulle fremme en opptappingsplan mot vold i nære relasjoner og vold og overgrep. Planen ble lagt frem i oktober 2016 og fire statsråder står bak dette arbeidet. Planen utgjør en satsing på om lag en halv milliard kroner i 2017, og innsatsen vil trappes ytterligere opp i planperioden frem til 2020.

Planen beskriver hvordan vold og overgrep skal forebygges bedre, både med innsats rettet mot befolkningen generelt, og tiltak rettet mot individer eller grupper som lever under en kjent økt risiko for å bli utsatt for vold. I dette er kunnskap avgjørende og planen fremhever behovet for økt kompetanse i alle sektorer og tjenester, for å sikre at volden blir oppdaget og stoppet.

Opptappingsplanen presenterer utfordringer knyttet til oppfølging og behandling av de som har vært utsatt for vold og legger opp til en videre styrking av hjelpe- og behandlingstilbudet til voldsutsatte, men også til voldsutøvere. Planen understreker at rettsikkerheten skal sikres i saker om vold i nære relasjoner og vold mot barn. Etterforskning av saker om vold og overgrep skal prioriteres, kapasiteten skal styrkes og kvaliteten skal økes. Planen fremhever utfordringene Statens barnehus står ovenfor, blant annet med hensyn til

1976

Lov om videregående opplæring
Integreringen av personer med funksjonsnedsettelse i videregående lovfestes. I de første inntakskravene ble 2% av elevplassene reservert for funksjonshemmede.

1976

Statens spesiallærerskole etablerte hovedfagstudier med graden cand.ped. spec. i spesialpedagogikk som bygget på SSLHs 1. og 2. avdeling.

kapasitet og tilgang til medisinske undersøkelser. Bufdir planlegger å prøve ut en modell for håndtering av vold og overgrep mot sårbare voksne (TryggEst) i perioden 2018–2020. Dette kan blant annet omfatte personer som har fysisk, psykisk eller kognitiv/intellektuell funksjonsnedsettelse eller høy alder/demens

Opptappingsplanen er koordinert av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Kunnskapsdepartementet (KD) og Justis- og beredskapsdepartementet (JD).

3

Opplærings- og utdanningstilbud

3.1 Innledning

Det er et mål at utdanningstilbudet skal ha høy kvalitet fra barnehage til universitet og gi den enkelte og samfunnet nødvendige forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og en bærekraftig utvikling. Barnehagen bygger på prinsippet om likeverdige og tilpasset tilbud til alle i en inkluderende barnehage. Skolen bygger på prinsippet om likeverdige og tilpasset opplæring for alle i en inkluderende skole. Det er et mål at alle barn og elever skal oppnå grunnleggende ferdigheter og oppleve mestring og utfordringer. Både barnehage-sektoren og skolen er rammefinansiert så tiltakene som retter seg mot barn med funksjonsnedsettelse vil i all hovedsak være forankret lokalt.

Utdanningsdirektoratet har som en av sine sentrale oppgaver at det arbeides målrettet for å øke regelverksforståelsen hos barnehagemyndigheter, barnehageeiere, barnehagestyrere, skoleeiere og skoleledere. Tilsynet skal holde høy kvalitet og Utdanningsdirektoratet bidrar til å videreutvikle kvaliteten på Fylkesmannens tilsyn med skoleeiere og barnehagemyndigheter. Direktoratet har utarbeidet flere veiledere om tilpasset opplæring og spesialundervisning. De gjennomfører en kompetansesatsing for PP-tjenesten, og etatsstyrrer Statlig pedagogisk støttesystem (Statped), som har vært igjennom en fire-årig omstilling og arbeider nå mer systemrettet overfor kommuner og fylkeskommuner. Kompetansetiltakene skal gi økt kvalitet på tilbudet til barn med særlige behov. Arbeidet skal føre til god sammenheng mellom

ulike kommunale/fylkeskommunale tjenester og statlige tiltak og tjenester, samt en tydeligere ansvars- og oppgavefordeling mellom tjenestene.

Statlig pedagogisk støttesystem (Statped) er lokalisert i fire regioner og har som formål å bidra til tilpasset og inkluderende opplæring for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov i samarbeid med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). De har spesialistkompetanse på individbaserte og systembaserte tjenester innenfor seks fagfelt: ervervet hjerneskade, hørsel, kombinert syns- og hørselstap og døvblindhet, sammensatte lærevansker, språk og tale og syn. De tilbyr kurs, kortidsopplæring og deltidsopplæring, utvikler veiledningsmateriale og utvikler og tilpasser læremidler innenfor sine ansvarsområder. Omorganisering av Statped som ble sluttført i 2016 har som formål å sikre likeverdige tjenester i hele landet. Statpeds samlede innsats skal bidra til bedre inkludering i opplæringen av barn og unge med særlige opplæringsbehov.

3.2 Barnehage

Fra og med 1. august 2016 ble reglene om spesialpedagogisk hjelp og tegnspråkopplæring endret og flyttet fra opplæringsloven til barnehageloven. En sentral del av endringen var blant annet at Pedagogisk-Psykologisk tjeneste (PPT) fikk plikt til å bistå barnehagene med organisasjons- og kompetanseutvikling knyttet til barn med særlige behov. Kommunens plikt til å tilrettelegge barne-

16 fylkeskommunale hjelpemiddelsentraler ble etablert.

hagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne ble også tatt inn i barnehageloven og foreldre og barn fikk klagerett på kommunens vedtak om tilrettelegging.

Prosjektet «Å vokse opp med funksjonshemming i dagens Norge» har blant sine hovedfunn at de fleste barn med funksjonsnedsettelse går i barnehage og at det synes å være få problemer med å få barnehageplass. I 2015 fikk omtrent 8000 barnehagebarn spesialpedagogisk hjelp og rundt 3000 barn ble tatt opp ved prioritet i henhold til barnehagelovens § 13.

Meld. St. 19 Tid for lek og læring (side 5) foreslår å styrke kvaliteten på barnehagetilbudet. Blant annet lå følgende mål til grunn for meldingen:

- Trygge barnehager av høy kvalitet som er tilgjengelige for alle.
- En barnehage som gir alle barn et godt tilbud som er tilpasset deres behov.

Den nye rammeplanen for barnehager som trer i kraft 1. august 2017 understreker barnehagenes ansvar på dette området: «*Barnehagen skal tilpasse det allmennpedagogiske tilbudet etter barnas behov og forutsetninger, også når noen barn har behov for ekstra støtte i kortere eller lengre perioder. Barnehagen skal sørge for at barn som trenger ekstra støtte, tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysiske tilretteleggingen som er nødvendig for å gi barnet et inkluderende og likeverdig tilbud. Tilretteleggingen skal vurderes underveis og justeres i tråd med barnets behov og utvikling*».

Barnehageloven fastsetter barns rett til tegnspråk-opplæring. Departementet har tydeliggjort i ny rammeplan at barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, herunder tegnspråk.

3.3 Skole

I følge Grunnskolens Informasjonssystem (GSI) har 7,8 prosent av elevene i grunnskolen vedtak om spesialundervisning skoleåret 2016/2017. Det har vært nedgang i prosentandel spesialundervisning de senere år (8,6 prosent i 2012). 37 prosent av disse elevene får nå spesialundervisningen i ordinær klasse, noe som også er flere enn tidligere.

Regjeringen ønsket å styrke rettighetene til elever med lese- og skrivevansker, og i revidert budsjett 2014 ble stønad til PC til elever med lese- og skrivevansker gjeninnført.

Det ble i 2016 ferdigstilt veiledende kvalitetskriterier for å bidra til kvalitetsutvikling i PP-tjenesten. I kriteriene pekes det blant annet på at PP-tjenesten, barnehagen og skolen skal ha avklart hva en god sakkyndig vurdering er, og at PP-tjenesten skal vite hva som fremmer gode, trygge og inkluderende barnehage- og skolemiljøer.

Fra våren 2017 kan elever i videregående skole som er sterkt rammet av dysleksi eller spesifikke språkvansker, søke om fritak for karakterer og eksamen i 2. fremmedspråk. Fritak skal gjelde for elever i videregående skole som er så sterkt rammet av dysleksi eller spesifikke språkvansker at individuell tilrettelegging ikke er tilstrekkelig for å sikre likeverdige opplæringsmuligheter.

Stortinget behandlet 7. juni 2017 Prop. 78 L (2016–2017) Endringer i friskolelova, voksenopplæringsloven og folkehøgskoleloven (dekning av utgifter til spesialundervisning i friskoler m.m.). Lovproposisjonen inneholder blant annet krav om at kommuner og fylkeskommuner likebehandler friskoler og offentlige skoler når det gjelder dekning av utgifter til spesialundervisning.

1980

Unge funksjonshemmede ble stiftet. Unge funksjonshemmede er et samarbeidsorgan for funksjonshemmedes barne- og ungdomsorganisasjoner i Norge.

Meld. St. 21 (2016–2017) *Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen*, ble lagt frem for Stortinget i mars 2017. Der står det at departementet vurderer å innføre et krav om at alle kommuner og eiere av friskoler må sørge for at skolene på barnetrinnet

har tilstrekkelige ressurser med faglig fordypning i spesialpedagogikk, og at det skal vurderes om det skal etableres eget tilbud om videreutdanning for lærere i spesialpedagogikk.

Tilskudd til funksjonshemmede (tall i mill. kroner, saldert budsjett)

Underkapittel	Post	Betegnelse	2014	2015	2016	2017
225	70	Tilskudd til opplæring av lærlinger og lære-kandidater med særskilte behov	48,798	50,408	57,87	59,49
225	74	Prosjektstøtteordning til interesseorg. for funksjonshemmede	1	1	1,185	1,25
226	60	Tilskudd til forskning på tiltak for å øke gjennomføringen i vgo	38,432	39,662	40,812	41,934
227	61	Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune	4,797	4,951	5,095	5,235
227	62	Tilskudd til Fjellheimen leirskole	5,716	5,899	6,07	6,237
227	71	Internatdriften ved Krokeide videregående skole	24,615	25,429	26,164	26,897
227	74	Tilskudd til Signo grunn- og videregående skole og Briskeby videregående skole	38,649	41,324	44,522	45,769
228	75	Tilskudd til frittstående skoler for funksjonshemmede	224,305	240,682	259,368	273,231
253	70	Tilskudd til folkehøgskoler (4 navngitte folkehøgskoler med en stor andel elever med redusert funksjonsevne)	33,621	37,025	35,857	37,292

Tilskudd til opplæring av lærlinger og lære-kandidater med særskilte behov (kap. 225 post 70)

Utdanningsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning for lærlinger, praksisbrevkandidater og lære-kandidater med særskilte behov under 25 år som ikke har/kan få tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen. Tilskuddet skal gå til ekstra personalressurs så lærebedriftene kan gi lærlinger, praksisbrevkandidater og lære-kandidater med særskilte behov økte muligheter til fagutdanning/deler av fagutdanning. En utfordring for lære-

bedriftene er at de må tilby læreplass før de vet om de får tilskudd og hva tilskuddet utgjør.

Prosjektstøtteordning til interesseorganisasjoner for funksjonshemmede (kap. 225 post 74)

Tilskuddsordningen har til formål å utvikle, løfte fram, synliggjøre og formidle ny kunnskap på det spesialpedagogiske området i barnehage og grunnopplæring – kunnskap som kan gi styrket læringsutbytte for funksjonshemmede i barnehage og skole gjennom bedre tilrettelegging for opplæring

1982

Ungdom med særlig behov for tilrettelagt opplæring fikk førsterett til inntak til videregående opplæring.

og utdanning for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov.

Tilskudd over kap. 226 post 60

Kan også omfatte elever i videregående opplæring (vgo) med funksjonsnedsettelse. Målgruppen for ordningen er elever som står i fare for ikke å gjennomføre videregående opplæring, og ungdom mellom 15 og 21 år som står utenfor opplæring og arbeid. Tilskuddsordningen er ikke primært innrettet mot elever med funksjonsnedsettelse. Departementet har inngått avtale med forskningsmiljøene og fylkeskommunene om hvilke aktører som skal være med i denne ordningen. Tiltaket inngår i Program for bedre gjennomføring (PBG).

Tilskudd til voksenopplæring i Andebu kommune (kap. 227 post 61)

Tilskuddet skal dekke ekstra opplæringskostnader kommunen har i forbindelse med ansvaret for opplæring av voksne døvblinde og døve med tilleggfunksjonshemninger som har meldt flytting til kommunen og som går på skole ved Stiftelsen Signo. I tillegg til opplæringskostnadene, dekker også tilskuddet kostnadene til sakkyndige vurderinger.

Tilskudd til Fjellheimen leirskole (kap. 227 post 62)

Fjellheimen leirskole er en leirskole for barn, unge og voksne med psykisk utviklingshemming eller lærevansker. Denne tilskuddsordningen skal bidra til å finansiere driften av Fjellheimen leirskole slik at barn, unge og voksne med psykisk utviklingshemming eller lærevansker kan få et opphold ved leirskolen.

Internatdriften ved Krokeide videregående skole (kap. 227 post 71)

Målet med ordningen er å medvirke til finansiering av internatet og det sosialmedisinske hjelpe-

apparatet ved skolen. Skolen er godkjent etter friskoleloven § 2-1, bokstav f, for å tilby særskilt tilrettelagt opplæring for elever med funksjonshemming. Skolen er et landsdekkende tilbud.

Tilskudd til Signo grunn- og videregående skole og Briskeby videregående skole (kap. 227 post 74)

Tilskuddet skal gå til å opprettholde tilbudet til målgruppene (til skolene) på tilsvarende nivå som før de ble godkjent som frittstående skoler for funksjonshemmede elever.

Tilskudd til frittstående skoler for funksjonshemmede (kap. 228 post 75)

Målet for ordningen er å sikre at det kan etableres og drives frittstående grunn- og videregående skoler godkjent for opplæring særskilt tilrettelagt for funksjonshemmede. Tilskuddsmottakere er skoler godkjent med hjemmel i friskoleloven § 2-1 andre ledd f.

Særtilskudd til folkehøgskoler (kap. 253 post 70).

Tilskuddet er inkludert i kap. 253 post 70 Tilskudd til folkehøgskoler. 4 navngitte folkehøgskoler som har en stor del elever med redusert funksjonsevne, mottar et særtilskudd for disse elevene. Tilskuddet kommer i tillegg til basistilskuddet, husleie-tilskuddet og det ordinære elevtilskuddet som disse skolene får.

3.4 Universitet og høyskole

I lov om universiteter og høyskoler i § 4-3 i loven står det at det fysiske arbeidsmiljøet innenfor høyere utdanning så langt det er mulig og rimelig skal være utformet etter prinsippet om universell utforming. Videre står det i samme paragraf at «... institusjonen skal, så langt det er mulig og

1985

NOU 1985:34 om Levekår for psykisk utviklingshemmede.

Lossiusutvalget la fram sin innstilling. Utvalget konkluderte med at livssituasjonen og levekårene for psykisk utviklingshemmede var uakseptable. Utredningen var startskuddet for gjennomføring av ansvarsreformen.

1986

Statens spesiallærerskole

etablerte forskeropplæring og doktorgradsstudier i spesialpedagogikk.

rimelig, legge studiesituasjonen til rette for studenter med særskilte behov.»

Universell er etablert som en nasjonal enhet organisert ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Bevilgningen til *Universell* går over rammetilskuddet til NTNU. *Universell* har ansvar for oppfølgingen av tiltak innenfor høyere utdanning når det gjelder regjeringens handlingsplan for universell utforming. *Universell* arbeider for å fremme et inkluderende læringsmiljø for studenter med funksjonsnedsettelse i høyere utdanning. *Universell* er også en pådriver for universell utforming og læringsmiljøutvalgene ved norske utdanningsinstitusjoner.

Grunnskolelærerutdanningene legges fra og med høsten 2017 om fra fireårige utdanninger på bachelornivå til femårige mastergradsutdanninger. I studiet er det blant annet lagt inn mulighet til å skrive masteroppgave i pedagogikk og spesialpedagogikk.

3.5 Spesifikke prosjekter 2014–2017

Nasjonalt tilsyn 2014-2017

Tilsynene omfatter kravene til skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen. Resultater 2015 viser færre brudd på regelverket enn i 2014. Dette kan ha sammenheng med at tilsynet er kombinert med veiledning. Tilsyn 2016 viser for mange og store mangler ved sakkyndige vurderinger og enkeltvedtak. Utdanningsdirektoratet vil fokusere på regelverksforståelse i sin oppfølging av tilsynet.

Veiledninger

I fagene norsk tegnspråk og norsk for hørselshemmede er det utviklet en felles veiledning (2015) og i engelsk er det også utviklet en vei-

ledning til engelsk for hørselshemmede (2014). Andre veiledere er utviklet på områdene spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp, om organisering av elevene, alternativ og supplerende kommunikasjon, hørselshemming, barns trivsel – voksnes ansvar, om skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen, om samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole m.m. I tillegg er det i samarbeid med KS utviklet veiledende kvalitetskriterier for PPT for å bidra til kvalitetsutvikling i PP-tjenesten.

Styrking av lokale tegnspråkmiljøer

Statped skal bidra til å skape og opprettholde gode tegnspråkmiljøer, gjennom blant annet mer og bedre deltidsopplæring. I dag ser vi at kommuner, enten alene eller sammen, skaper lokale tegnspråkmiljøer. Men de kan være sårbare. De fleste statlige skolene for hørselshemmede er avviklet, men det gjennomføres omfattende kurs, deltids-tilbud, fjernundervisning, nasjonale og regionale ungdomssamlinger m.m. Det er også gitt egne midler fra departementet til «tegnspåkpakken» som omfatter videreutdanning i norsk tegnspråk for lærere og barnehagelærere, tre pilotprosjekter i miljøer med få tegnspråklige barn/elever, styrking av innsatsen med tegnordbok og utarbeidelse av rammeverk for muntlige ferdigheter i norsk tegnspråk.

Nasjonal Rådgivningstjeneste for fysisk læringsmiljø i skole og barnehage

Tjenesten har nettsider, svartjeneste per telefon og e-post, årlig nasjonal konferanse samt forskning og internasjonalt samarbeid i OECD. I tillegg til temaer omkring utforming av bygningsmassen og uteareal, gir denne tjenesten også råd om universell utforming i skoler og barnehager tilpasset elever med funksjonsnedsettelser.

1986
-1987

Stortingsmelding nr. 67 Ansvar for tiltak og tenester for psykisk utviklingshemma redegjorde blant annet for grunnlaget for HVPU reformen, og klarla ansvarsdelingen mellom kommuner, fylkeskommuner og staten.

SEVU-PPT (2013–2018) driftes av Utdanningsdirektoratet.

Formålet med Strategi for etter- og videreutdanning er å styrke ansattes kompetanse, og bidra til at fokus på systemrettet arbeid i PPT øker. Målgruppen for satsingen er ansatte og ledere i PPT.

Vi sprenger grenser 2013-2017

Dette er et program i regi av Statped som skal bidra til å øke forventninger, bevissthet og kompetanse om læring og utvikling hos barn og elever med store, sammensatte læreversker og utviklingshemming, og på den måten øke deres faglige og sosiale utbytte i barnehage og skole. Barna bør kunne fanges opp og følges opp på et tidlig tidspunkt. Det er gjennomført piloter i kommuner, skoler, barnehager og for foreldre for å bedre læringsutbyttet og øke inkluderingen av disse elevene. Det er laget erfaringsfilmer som bl.a. brukes i lærerutdanningen. Det er også laget en guide til hjelp for lærere og skoleledere. Pilotene er evaluert av NTNU.

Veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning

Veilederen Spesialundervisning og veilederen Spesialpedagogisk hjelp foreligger digitalt, ble publisert i juni 2014, og er senere oppdatert. Veilederen om overganger for barn og unge som får spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning ble publisert i desember 2014. Veilederen Spesialundervisning for voksne ble publisert i januar 2015. Det er utarbeidet maler og det er egne brosjyrer for foreldre og den voksne med oversikt over rettigheter. Informasjonen er samlet på udir.no. – barn og unge med særskilte behov. Veilederne brukes flittig.

Lovarbeid

I 2016 foregikk det et omfattende lovarbeid som medførte endring i barnehageloven og opplæringsloven. Lovendringene trådte i kraft 1. august 2016. Lovendringen omfattet at reguleringen av retten til spesialpedagogisk hjelp i barnehagen ble flyttet fra opplæringsloven til barnehageloven for en mer logisk og brukervennlig plassering i regelverket. Målet med lovarbeidet var å styrke og klargjøre barnehagebarns rett til hjelp ved særlige behov og sikre at det ikke oppstår unødvendig opphold i tilbudet ved flytting fra en kommune til en annen. I tillegg fikk foreldre klage rett til fylkesmannen og PP-tjenesten har nå plikt til å arbeide systemrettet mot barnehager.

Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging ble nedsatt i mars 2017

Et av målene med ekspertgruppens rapport, er å gi alle som jobber i barnehage og skole et bedre grunnlag for å velge de virkemidler og tiltak som egner seg best. Ekspertgruppen skal bidra til at barn og unge med behov for ekstra hjelp eller spesialundervisning, får tilbud av høy kvalitet. Alle barn og unge skal kunne være en del av et inkluderende barnehage- og skolemiljø.

Modellutprøving for økt inkludering av barn og unge med særskilte behov i barnehage og skole

Statped, Fylkesmannen og lokalt nivå, i utvalgte regioner skal gjennom bedre utnyttelse av de samlede ressursene se nærmere på hvordan økt samhandling kan styrke inkluderingsarbeidet i barnehage og på skole. Arbeidet igangsettes ved skolestart høsten 2017.

Finansiering av opplæringen

Norge v/Kunnskapsdepartementet ble i 2016 ett av 6 land som deltar i et 3-årig EU-finansiert prosjekt med tittelen Financing Policies for Inclusive

1987/
1988

Endring i grunnskoleloven hvor det ble presisert at alle barn så langt som mulig skulle få gå på den skolen som de geografisk hørte til.

Education Systems (FPIES). For å skape en inkluderende skole, er det ikke nok å se på pedagogisk praksis og kompetanse. Man må også vurdere hvorvidt finansieringsmodellene man har, støtter opp under inkludering eller i seg selv medvirker til segregerende praksis. Målet med FPIES er å utvikle verktøy som kan hjelpe landene til å «tenke inkluderende» i alle ledd, også på finansieringssiden.

3.6 Utvikling av særlige læringsressurser og materiell

Utvikling av nye teknologiske læringsressurser

Statped's hovedkanal for informasjon er nettsiden. De lager stadig ny informasjon og veiledningsmateriale om apper og andre digitale læringsressurser som tilgjengelig gjøres på denne nettsiden. I 2016 er en foreldreportal lansert der foreldre kan finne informasjon rettet mot egne behov.

Tegnspråksmateriell

Statped tilrettelegger hvert år materiell på tegnspråk. Blant annet er tegnordboken videreutviklet både for nettbruk og som app for smarttelefoner. Det har vært en særlig innsats for å øke tilfanget av tegn til bruk i videregående skoles yrkesfag.

Utvidelse av antall lydbøker og gradvis reduksjon av gebyr

Statped har et lager med lydbøker og hvert år økes antallet titler i dette lagret slik at utvalget blir større. Det arbeides systematisk med gradvis reduksjon av gebyr for læremidler slik at gebyrene på lengre sikt kun skal dekke formidlingskostnader. Inntektskravet knyttet til gebyr har blitt redusert med 300.000 i flere omganger. Det arbeides videre med problemstillingen. Statped

redegjør i hver årsrapport for antallet lydbøker som produseres og distribueres.

Punktskriftsbøker

Statped produserer særskilt tilrettelagte læremidler i punktskrift. I 2016 har vi gjennomført tiltak for å sikre at flere elever får disse til skolestart. Dette er blant annet sikret gjennom en tettere dialog med skolene som bestiller slik at behovene er godt avklart. Bestillingsmulighetene er vesentlig forbedret på ny nettside og en oversikt over allerede tilrettelagte bøker er publisert.

Hjelpemidler i opplæringen

I den grad behov for spesifikt utstyr eller særskilte hjelpemidler er knyttet til opplæringen, er det den som har ansvar for opplæringen som må sikre at slikt utstyr er tilgjengelig for eleven.

4

Arbeid

4.1 Innledning

Det er et sentralt politisk mål at flere personer med nedsatt funksjonsevne skal være i arbeid. Regjeringen har i sin regjeringserklæring et eget punkt om at det skal legges bedre til rette for funksjonshemmede i arbeidslivet. Arbeidsdeltakelse er viktig for materielle og sosiale levekår, og arbeidslivet er også den viktigste arenaen for samfunnsdeltakelse.

Et velfungerende arbeidsmarked skal legge til rette for effektiv utnyttelse av arbeidskraften, og sørge for at arbeidsgivere og arbeidssøkere finner hverandre raskt og effektivt. De fleste jobbskiftene i arbeidslivet skjer frivillig og håndteres av den enkelte uten behov eller ønske om medvirkning fra offentlige organer. Det er først når arbeidsgiver ikke finner aktuelle kandidater til ledige stillinger, eller arbeidssøkere har problemer med å finne ledige stillinger, at Arbeids- og velferdsetaten (NAV) skal yte bistand.

Arbeids- og velferdsetaten (NAV) har ansvar for å tilby arbeidsrettet oppfølging til personer som trenger bistand for å komme i arbeid eller fortsette i et arbeidsforhold. Det er betydelig variasjon i hvilke behov den enkelte bruker har for bistand. Mange av de som kun trenger arbeid, for eksempel de fleste av dagpengemottakerne, vil kunne være selvhjulpne. Andre, for eksempel en del av de sykmeldte som NAV-kontoret kommer i kontakt med, vil kunne ha behov for noe bistand fra NAV-kontoret.

En del av arbeids- og velferdsforvaltningens brukere har mer langvarige og omfattende behov for bistand. Disse vil ofte kunne betegnes som personer med nedsatt arbeidsevne. Med begrepet person med nedsatt arbeidsevne menes personer som på grunn av sykdom, skade eller andre hindringer har behov for ekstra oppfølging fra NAV-kontoret for å få eller beholde arbeid.

Ved utgangen av 2016 var i overkant av 200 000 personer registrert med nedsatt arbeidsevne, om lag 143 000 av disse var mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP). Den mest vanlige diagnosen blant mottakere av arbeidsavklaringspenger, som utgjør hoveddelen av gruppen med nedsatt arbeidsevne, er psykiske lidelser. I tillegg er det en stor andel av mottakerne av arbeidsavklaringspenger som har muskel- og skjelettlidelser. Disse kategoriene utgjør til sammen over 70 prosent av tilfellene. Om lag 5 500 personer deltok i kvalifiseringsprogrammet ved utgangen av 2016.

Arbeids- og velferdsetaten anslår at om lag 60 prosent av gruppen med nedsatt arbeidsevne har behov for arbeidsrettede tiltak. En stor andel av gruppen har imidlertid behov for medisinsk oppfølging og rehabilitering før de kan være aktuelle for jobb eller arbeidsrettede tiltak. For andre vil det være mulig og hensiktsmessig å komme i gang med arbeidsrettede tiltak samtidig som de mottar medisinsk behandling.

Blant unge under 30 år har antall personer med nedsatt arbeidsevne økt de senere årene, og om

1989–
1990

Stortingsmelding nr. 47 Om gjennomføring av reformen for mennesker med psykisk utviklingshemming beskrev blant annet omlegging fra institusjonsreform til åpen omsorg, ansvarsdelingen mellom ulike tjenester, rett til arbeid, bolig, opplæring og fritid.

lag 42 500 unge var ved utgangen av 2016 registrert med nedsatt arbeidsevne. I denne gruppen hadde hele 69 prosent av mottakerne av arbeidsavklaringspenger psykiske lidelser, mens 10 prosent hadde muskel- og skjelettlidelser.

4.2 Nedsatt funksjonsevne og nedsatt arbeidsevne

En funksjonshemming kan begrense hvilke arbeidsoppgaver man kan utføre. Tre av fire med funksjonshemming oppga i 2016 (2.kvartal) at dette var tilfelle, på tross av eventuelle hjelpemidler som de har til rådighet. Over halvparten av de med nedsatt funksjonsevne som var sysselsatt i 2. kvartal 2016, har fått sin arbeidssituasjon tilpasset funksjonshemmingen. Det er en klar økning fra 2002.

Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) hadde omlag 18 prosent av befolkningen i alderen 16–66 år, eller 636 000 personer en funksjonshemming i 2016 (2. kvartal). Andelen har ligget på om lag samme nivå siden 2001.

Funksjonshemming defineres i SSB sin undersøkelse som varige helseproblemer som kan medføre begrensninger i det daglige liv. Det kan være nedsatt syn, hørsel eller bevegelighet, lese- og skrivevansker, hjerte- eller lungeproblemer, psykiske lidelser osv. Det er respondenten som selv oppgir om han/ hun er funksjonshemmet, eller ikke.

En person kan ha nedsatt funksjonsevne uten å ha nedsatt arbeidsevne. Nedsatt arbeidsevne fastsettes av Arbeids- og velferdsetaten (NAV) på bakgrunn av en arbeidsevnevurdering. Det er en administrativ definisjon der konklusjonen

er at det er et betydelig behov for innsats fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV) for at personen skal beholde, eller komme i arbeid. For å motta Arbeidsavklaringspenger (AAP) må arbeidsevnen være nedsatt på grunn av helseproblemer.

Forskjellen mellom nedsatt funksjonsevne og nedsatt arbeidsevne er at skjønnnet i det ene tilfellet utøves av den enkelte selv og i det andre tilfellet av Arbeids- og velferdsetaten (NAV) i forbindelse med søknad om offentlige tjenester og/eller ytelser. Mange med nedsatt funksjonsevne deltar i arbeidslivet uten behov for arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV).

4.3 Tilrettelegging i arbeidslivet

Regjeringen har gjennomført flere tiltak for å styrke den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet. Det kan gis stønad til hjelpemidler etter folketrygdloven til bedring av funksjonsevnen i arbeidslivet eller i dagliglivet som følge av varig sykdom, skade eller lyte. Personer som mottar hjelpemidler har forskjellige behov, avhengig av type og grad av funksjonsnedsettelse, alder, levekår og oppfølgingsbehov. Hjelpemidler omfatter alt fra relativt enkle produkter til avanserte teknologiske produkter. I tillegg kommer tjenester som tolking, tolke- og ledsagerhjelp og lese- og sekretærhjelp.

Mellom 130 000 og 150 000 brukere mottar årlig hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralene i Arbeids- og velferdsetaten. I 2015 ble knappe 147 000 søknader om hjelpemidler i dagliglivet og i overkant av 1 800 søknader om hjelpemidler for tilrettelegging av arbeidsplassen behandlet ved hjelpemiddelsentralene.

1990

Statens spesiallærerskole ble knyttet til Universitetet i Oslo som en selvstendig enhet under navnet Institutt for spesialpedagogikk (ISP).

1990–
2001

St.meld. nr.8 (1998-99): Om handlingsplan for funksjonshemmede 1998-2001 – Deltaking og likestilling
– det siste av fire etterfølgende planverk fra regjeringen, den første var: Regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede 1990-1993.

Regjeringen har erstattet ordningen med tilretteleggingsgaranti med ny tilretteleggings- og oppfølgingsavtale fra 1. januar 2016. Avtalene skal bidra til å koordinere hjelp og oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV). Arbeidsgiver og arbeidssøker skal få en fast kontaktperson i Arbeids- og velferdsetaten (NAV), samt nødvendig og regelmessig oppfølging. Avtalene skal bidra til større trygghet og forutsigbarhet for arbeidssøker og arbeidsgiver ved tiltaksdeltakelse og ved nyansettelser. Målet er å gi flere som i dag står utenfor arbeidslivet, muligheten til å få prøvd seg i arbeidslivet og få relevant jobberfaring.

De tre tilretteleggingsordningene driftstilskudd under tiltaket arbeidspraksis, tilretteleggingstilskudd for arbeidssøkere og teknisk tilrettelegging er nå slått sammen til et nytt inkluderingstilskudd for arbeidssøkere. Inkluderingstilskuddet skal dekke tilleggskostnader som arbeidsgivere i ordinært arbeidsliv har i forbindelse med tilrettelegging av en arbeidsplass for personer med behov for arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten. Dette vil til sammen skape større trygghet og forutsigbarhet for både arbeidssøker og arbeidsgiver.

I Prop. 39 L (2014–2015) ble det lagt opp til en styrking i bruken av ordinært arbeidsliv som tiltaksarena. Blant annet ble det lagt til rette for å kombinere lønnstilskudd med ulike former for oppfølgings tiltak. I tillegg til oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten kan oppfølgingen innbefatte tjenester etaten kjøper, eller oppfølging i form av mentor eller kollegastøtte finansiert gjennom tilskudd fra etaten.

Antall brukere i ordningen med funksjonsassistanse i arbeidslivet har gradvis økt. Det var omlag 220 deltakere i tiltaket ved utgangen av 2016. For

å sikre at nye søkere som oppfyller inngangsvilkårene kan tas inn har regjeringen økt bevilgningen til funksjonsassistanse med 15 mill. kroner i statsbudsjettet for 2017. Funksjonsassistenten er en lønnet assistent som bistår den enkelte funksjonshemmede med hjelp til praktiske gjøremål i arbeidssituasjonen. Funksjonsassistanse kan gis til yrkesaktive personer som har omfattende fysiske funksjonsnedsettelse. Ordningen sikrer forutsigbarhet hos arbeidsgivere og brukere for nødvendig tilrettelegging og oppfølging på arbeidsplassen, og er et viktig virkemiddel for å inkludere målgruppen i ordinært arbeidsliv.

Stortinget vedtok i forbindelse med statsbudsjettet for 2013 å gjøre forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser til en landsdekkende, permanent ordning der Oslo ble innlemmet. Nytt regelverk for den statlige ordningen ble iverksatt 1. september 2014. Stønad til arbeids- og utdanningsreiser skal bidra til at personer med forflytningsvansker på grunn av nedsatt funksjonsevne kan være i ordinært arbeid eller gjennomføre arbeidsrettet utdanning. Stønad kan gis til personer som er i ordinært arbeid eller som gjennomfører arbeidsrettet utdanning for å skaffe seg eller beholde ordinært arbeid.

I statsbudsjettet for 2015 ble det bevilget 13 mill. kroner til utvikling av talegjenkjenning på norsk. Midlene ble tildelt som et tilskudd til Max Manus. Talegjenkjenning er teknologi som i dag finnes tilgjengelig på engelsk, men ikke på norsk. Teknologien gjør det mulig å styre datamaskiner og diktere tekst ved hjelp av tale. Produktet vil kunne bidra til at flere med synsproblemer og muskel- og skjelettlidelser kan være i arbeid og fungere i dagliglivet. I tillegg til å kunne fungere som et hjelpemiddel for personer med nedsatt funksjonsevne, vil programmet blant annet kunne være til nytte

1991

HVPU (Helsevernet for psykisk utviklingshemmede)-reformen. Ansvar for psykisk utviklingshemmede ble overført fra fylkeskommunene til kommunene. Institusjoner ble nedlagt og brukere ble flyttet over til alminnelige boliger i sine hjemstedskommuner.

1991

NOU 1991:20 Rettsikkerhet for mennesker med psykisk utviklingshemming utgjør grunnlaget for lovarbeidet og lovforslaget «Rettigheter for og begrensning og kontroll med bruk av tvang og makt m.v. overfor enkelte personer med psykisk utviklingshemming».

for skoleelever med lese- og skrivevansker og i den generelle lese- og skriveopplæringen. Programmet vil også kunne benyttes til teksting av direkte-sendte TV-programmer. Dette vil kunne være til stor nytte for døve og hørselshemmede.

4.4 IA-avtalen og IA-avtalens delmål 2

Samarbeidet om et mer inkluderende arbeidsliv startet i 2001 ut fra en felles erkjennelse mellom partene og myndighetene om behovet for å redusere de viktigste utstøtingsmekanismene og utvikle og fremme nærværsfaktorer i arbeidslivet.

Hovedprinsippet bak IA-avtalen er at det er arbeidsplassen som er arena for å tilrettelegge og forebygge frafall og følge opp utsatte arbeidstakere, med støtte fra myndighetene. Avtalen handler først og fremst om tiltak for å forebygge eller følge opp at personer av helsemessige årsaker kan falle ut av eller ikke kommer inn i arbeidslivet. Det ble i 2001 fastsatt tre operative delmål: 1: redusert sykefravær, 2: sysselsetting av flere arbeidstakere med redusert funksjonsevne og 3: økning av den reelle pensjoneringsalder. Det var videre enighet om en «tiltaks pakke» rettet mot arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter. «IA-virkemidler» inngår en samarbeidsavtale med Arbeids- og velferdsetaten og forplikter seg da mht. målene i avtalen, samtidig som det utløser enkelte rettigheter i form av tilskudd og faglig bistand.

IA-avtalen er senere reforhandlet tre ganger, i 2005, 2010 og 2014. Det har vært endringer underveis i virkemiddelbruken og i organiseringen av IA-samarbeidet, men de tre delmålene har ligget fast. I forbindelse med forhandlingene til

inneværende IA-avtale, var det enighet om å følge opp enkelte utfordringer bedre, og det ble tatt flere grep for å imøtekomme disse utfordringene og for å nå målene i IA-avtalen. Det var enighet om økt fokus på arbeidet med å inkludere unge med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, samt en styrket satsing på kunnskapsutvikling. Partene var også enige om at det forebyggende arbeidsmiljøarbeidet skal være en større del av det praktiske arbeidet med IA-avtalen, og dette signaliseres også tydeligere i det overordnede målet for avtalen fra 2014: Å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall fra arbeidslivet.

Målet om å øke sysselsettingen av personer med nedsatt funksjonsevne har vist seg å være utfordrende, og det er knyttet store utfordringer til vurdering av status og måloppnåelse for delmål 2. Kartlegging og tilbakemeldinger i forbindelse med underveisvurderingen av IA-avtalen og faggruppens rapport viser at sysselsettingen av personer med nedsatt funksjonsevne, herunder unge, ikke har økt så langt i avtaleperioden.

Som en del av arbeidet med å inkludere flere personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, har myndighetene forpliktet seg til å gjennomgå virkemidler for å legge til rette for virksomheters arbeid med å hindre frafall og øke sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne.

Myndighetene har i avtaleperioden gjennomført flere endringer i Arbeids- og velferdsetatens arbeidsrettede virkemidler med sikte på at flere skal komme i ordinært arbeid. Endringene i virkemidlene skal også støtte opp under arbeidet med delmål 2 i IA-avtalen.

1991

Rett til mer enn 3-årig videregående opplæring ble innført for ungdom med særlig behov for tilrettelagt opplæring etter sakkyndig vurdering og vedtak.

Det synes å være et uutnyttet potensiale for å koble partene i arbeidslivet og myndighetene i et mer målrettet samarbeid, sentralt og lokalt, om økt sysselsetting av unge med nedsatt funksjonsevne. Siden et av hovedgrepene i inneværende IA-avtale er økt fokus på arbeidet med å inkludere unge personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, og underveisvurderingen ikke tyder på en positiv utvikling på dette området så langt, er det foreslått å rette særlig oppmerksomhet mot denne problemstillingen i resten av IA-perioden.

Oppfølgingsgruppen for IA-avtalen har fått i oppdrag å vurdere om og eventuelt hvordan IA-partene kan samarbeide om økt sysselsetting av unge personer med nedsatt funksjonsevne, blant annet i lys av de endringer i virkemidler som er gjennomført og i lys av utviklingen på arbeidsmarkedet.

4.5 Jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne

Bakgrunnen for utarbeidelse av jobbstrategien var et ønske om å øke yrkesdeltakelsen blant unge med nedsatt funksjonsevne og redusere tilgangen til helserelaterte ytelser. Strategien ble utformet i samarbeid med funksjonshemmedes organisasjoner og arbeidslivets parter og forankret i delmål 2 for IA-avtalen. Strategien ble lagt frem som et vedlegg til statsbudsjettet for 2012, iverksatt i 2012 og er siden styrket og videreført.

Strategien retter seg mot unge med nedsatt funksjonsevne som har behov for arbeidsrettet bistand fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV) for å komme i jobb. Målet er at flere unge med nedsatt funksjonsevne i overgangsfasen mellom utdanning og arbeid skal komme i arbeid. Hovedmålgruppen ble operasjonalisert til personer under 30 år som

hadde mottatt AAP i ett år eller mer. For å legge til rette for tidligere innsats ble målgruppen utvidet til alle AAP-mottakere under 30 år fra 1. januar 2015.

Jobbstrategien er i denne regjeringsperioden (2013–2017) videreført og styrket. Dette omfatter blant annet stillingsressurser, informasjons- og kompetansemidler, prioritering av tiltaksplasser til jobbstrategiens målgruppe og mentorordningen.

4.6 Reformen av arbeidsmarkedstiltak

Arbeidsmarkedstiltakene har som formål å bedre arbeidssøkernes arbeidsevne og muligheter til å få eller beholde arbeid. Arbeidsrettede tjenester gis av Arbeids- og velferdsetaten og kan omfatte veiledning og oppfølging knyttet til jobbsøking, kartlegging av behov for bistand og informasjon om arbeidsmarkedet. Dersom disse tjenestene ikke er tilstrekkelige, kan Arbeids- og velferdsetaten anskaffe arbeidsmarkedstiltak hos tiltaksleverandører eller gjennom avtaler med ordinære virksomheter. Arbeidsmarkedstiltakene er sentrale virkemidler i arbeidet for at flest mulig skal komme i arbeid, og for å hindre utstøting fra arbeidslivet.

Årlig bevilges det drøye 7 mrd. kroner til arbeidsmarkedstiltak som skal bidra til at flere kommer i ordinært arbeid. I tillegg blir det bevilget om lag 1,3 mrd. kroner til arbeidsmarkedstiltak som gir tilbud om varig tilrettelagt arbeid (VTA). At mange står utenfor arbeidslivet, stiller store krav til utformingen av arbeidsmarkedstiltakene. Regjeringen har derfor gjennomført flere reformer som skal bidra til et bedre og enklere tiltakssystem som er mer tilpasset brukernes behov.

1992

Omstrukturering av spesialundervisningen ble gjennomført noe som blant annet innebar en etablering av statlige spesialpedagogiske kompetansesentre.

Med virkning fra 1. januar 2015 er tiltaket avklaring og tiltaket avklaring i skjermet virksomhet slått sammen til ett avklarings tiltak. Videre er tiltaket oppfølging og tiltaket arbeid med bistand slått sammen til ett oppfølgings tiltak. Tiltakene anskaffes gjennom ordinære anbuds konkurranser. Regjeringen legger på denne måten til rette for at flere ulike leverandørmiljøer kan tilby arbeidsmarkedstiltak. Endringen åpner for økt konkurranse og stimulerer til utvikling av bedre tjenester. Målet med reformen er at flere arbeidssøkere skal få en varig tilknytning til arbeidslivet, og at kvaliteten på tjenestene skal bli bedre.

I Prop. 39 L (2014–2015) *Endringer i arbeidsmiljøloven og sosialtjenesteloven* varslet regjeringen tiltak som kan inkludere flere i ordinært arbeidsliv. Hovedgrepene er å forbedre og forenkle tiltakssystemet, drive et systematisk kvalitetssikrings- og kompetansearbeid og utvide adgangen til bruk av midlertidige ansettelser.

Med utgangspunkt i dette ble nytt regelverk for arbeidsmarkedstiltakene innført 1. januar 2016. Her legger regjeringen til rette for økt bruk av det ordinære arbeidslivet i arbeidsmarkedspolitikken. Regjeringen ønsker mer bruk av virkemidler rettet mot etterspørselssiden i arbeidsmarkedet, for å motivere arbeidsgivere til i større grad å ansette utsatte grupper. Arbeidsgivers risiko for å ansette arbeidssøkere med blant annet helseproblemer skal reduseres.

Regjeringens innsats ut mot etterspørselssiden i arbeidsmarkedet har blitt styrket ved å lette adgangen til midlertidig ansettelse og øke bruken av lønnstilskudd, både gjennom endringer i de midlertidige lønnstilskuddsordningene og gjennom en ny varig lønnstilskuddsordning for personer med varig og vesentlig nedsatt arbeidsevne.

Arbeidspraksisordningen i ordinært arbeidsliv er gjort mer målrettet gjennom blant annet tettere og bedre oppfølging av tiltaksdeltaker og arbeidsgiver, og ved at varigheten er redusert for å hindre misbruk og øke effektiviteten i tiltaket.

Oppfølgingen av tiltaksdeltaker og arbeidsgiver er også styrket gjennom opprettelsen av en mer forpliktende tilretteleggings- og oppfølgingsavtale som inngås mellom arbeids- og velferdsforvaltningen, arbeidsgiver og arbeidssøker.

For mange personer med nedsatt arbeidsevne vil arbeidsrettede tiltak med oppfølging i ordinært arbeidsliv være det som gir best effekt på overgang til arbeid. Samtidig er det viktig å legge til rette for at personer som ikke er i stand til å nyttiggjøre seg tiltak i ordinært arbeidsliv skal få et godt tilbud. For å bedre tilbudet til personer som har behov for et tilrettelagt og skjermet arbeidsmiljø, er det fra 1. oktober 2016 etablert et mer helhetlig og formidlingsrettet tiltak i regi av forhåndsgodkjente tiltaksbedrifter – tiltaket arbeidsforberedende trening (AFT).

I Meld. St. 16 (2015–2016) *Fra utenforskap til ny sjanse* foreslår regjeringen endringer i Arbeids- og velferdsetatens opplæringsstilbud for ledige og personer med nedsatt arbeidsevne. Det legges opp til økt innsats og endringer som skal gjøre opplæringen mer yrkesrelevant og bedre tilpasset brukernes behov. Blant annet foreslås det å styrke bruken av kurs i grunnleggende ferdigheter, og å bedre tilbudet om arbeidsrettet norskopplæring for innvandrere. Aldersgrensen for utdanning som arbeidsmarkedstiltak for personer med nedsatt arbeidsevne foreslås endret fra 26 år til 22 år. Forslagene i meldingen er iverksatt med virkning fra 1. oktober 2016.

1993

FNs Standardregler for like muligheter for mennesker med funksjonshemninger ble vedtatt av FN. Reglene er et redskap for å arbeide systematisk mot full deltaking og likestilling.

1994

Endring av hjelpemiddelsentralene, ansvaret for hjelpemiddelsentralene ble overført fra fylkeskommunene til staten.

Varig tilrettelagt arbeid (VTA) er et tiltak for personer som mottar uføretrygd eller i nær framtid ventes å få innvilget uføretrygd. Tiltaket kan gjennomføres hos forhåndsgodkjente tiltaksarrangører eller i ordinært arbeidsliv. Det er ikke mål om overgang til ordinært arbeid, men mulighetene for å komme over i ordinært arbeid skal vurderes jevnlig. I tiltaket varig tilrettelagt arbeid i skjermede virksomheter er det innført en permisjonsordning på seks måneder for deltakere som ønsker å hospitere i ordinære bedrifter med virkning fra 1. januar 2016.

Arbeids- og sosialdepartementet utreder den framtidige ansvars plasseringen for tiltaket varig tilrettelagt arbeid (VTA). Departementet vil i den forbindelse sette i gang et forsøk i et mindre antall kommuner hvor man prøver ut endringer i ansvarsdelingen for VTA-tiltaket mellom stat og kommune. Forsøkskommunene vil bli gitt et større ansvar for oppgaver og tiltak knyttet til den aktuelle målgruppen. Formålet er å høste kunnskap om fordeler og ulemper ved en eventuell overføring av ansvaret for varig tilrettelagt arbeid til kommunene.

5

Bolig, bygg og uteområder

5.1 Innledning

Staten har ansvar for at landet har en helhetlig, framtidsrettet og samordnet arealpolitikk, og for å bidra til at den kommunale og regionale samsunns- og arealplanleggingen fungerer effektivt. Universell utforming skal ivaretas i kommunal og regional planlegging i samsvar med plan- og bygningslovens §§ 1–1 og 3–1. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) legger til rette for at kommunene og fylkeskommunene skal ha en best mulig forståelse av hvordan det kan skje gjennom sin veiledning i bruk av planverktøyene i loven.

Staten sørger for gode rammer for bolig- og bygningssektoren gjennom å utvikle og forvalte regelverk, økonomiske ordninger og kunnskap. Det er kommunene som har ansvaret for å iverksette bolig- og bygningspolitikken lokalt og se til at uteområder får en god utforming. I hovedsak er det private som prosjekterer og bygger, står for finansiering og salg, og som forvalter og vedlikeholder bolig- og bygningsmassen.

5.2 Tilbud om bolig

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) skal bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet kan skaffe seg en bolig og beholde den, herunder personer med nedsatt funksjonsevne.

Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid

Regjeringen la i 2014 fram en langsiktig, nasjonal strategi for boligsosialt arbeid. Gjennom strategiperioden fram til 2020, skal det jobbes målrettet for å bedre situasjonen for vanskeligstilte på boligmarkedet. Alle med behov for tjenester skal få hjelp til å mestre boforholdet og den offentlige innsatsen skal være helhetlig og effektiv. Strategien følges opp av seks direktorat. I november 2016 lanserte direktoratene en digital verktøykasse «Veiviser Bolig for velferd». Veiviseren er en elektronisk kunnskapsbank som kommunene skal bruke i sitt velferdsarbeid. Den inneholder informasjon om relevant lovverk, økonomiske støtteordninger, gir gode eksempler og digitale kurs og e-opplæring. Veiviseren skal bidra til økt kompetanse og felles forståelse av boligsosialt arbeid i kommune. Lenke til veiviseren – se vedlegg 2.

Økonomiske virkemidler

Husbanken er statens sentrale organ for gjennomføring av boligpolitikken og forvalter en rekke økonomiske virkemidler som retter seg mot vanskeligstilte på boligmarkedet.

Grunnlån og startlån

Grunnlån skal fremme viktige boligkvaliteter som miljø og universell utforming i ny og eksisterende bebyggelse, skaffe boliger til vanskeligstilte i boligmarkedet, og sikre nødvendig boligforsyning i distriktene.

Rett til inntil 5 års videregående opplæring ble innført for elever med behov for særlig tilrettelagt opplæring til inntak på første valgt grunnkurs.

Startlån skal bidra til at personer med langvarige boligfinansieringsproblemer kan skaffe seg en egnet bolig og beholde den. Helsemessige utfordringer kan være begrunnelse for tildeling av startlån. For budsjettåret 2017 er Husbankens låneramme på 18 mrd. kroner. Lånerammen var i 2014 og 2015 på 20 mrd. kroner og i 2016 på 18 mrd. kroner.

Bostøtte

Bostøtte skal sikre personer med lave inntekter og høye boutgifter en egnet bolig. Bostøtten er en rettighetsordning. Ordningen er sterkt behovsprøvet og omfatter alle som er over 18 år, med unntak av studenter og personer i førstegangstjeneste. Gjennomsnittlig antall personer som mottok bostøtte lå i 2014 på 112 300, i 2015 på 107 300, i 2016 på 105 400. Om lag en femdel av mottakerne av bostøtte er uføretrygdet. Unge uføre får en noe mer gunstig behovsprøving mot inntekt. Husstander med spesialtilpasset bolig kan få godkjent høyere boutgifter.

For at ordningen skal bli bedre for barnefamilier, styrket regjeringen bostøtten med 50 mill. kroner i 2014 og med 60 mill. i 2016. I oktober 2016 vedtok Stortinget at bostøtten også skal gjelde for vanskeligstilte personer i bokollektiv. Utvidelsen er ventet å øke utbetalt bostøtte med 73 mill. kroner i 2017. I statsbudsjettet for 2017 iverksettes flere tiltak for å fornye og forbedre bostøtten slik at ordningen styrkes som et virkemiddel for å sikre vanskeligstilte en egnet bolig. Det innføres fra 2017 en ny prisjusteringsmodell som vil opprettholde bostøttens realverdi over tid. I tillegg skal bostøtte fra og med 2017 beregnes på grunnlag av oppdaterte inntektsopplysninger i stedet for 1-2 år gamle likningsdata, for å gi en mer fleksibel og målrettet bostøtte. Stortinget har bevilget 2 875,3 mill. kroner til bostøtte i 2017. Det er lagt

til grunn at i gjennomsnitt 100 500 husstander vil få bostøtte hver måned, og at de i gjennomsnitt vil motta 28 400 kroner i bostøtte i 2017.

Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig

Tilskudd til etablering skal bidra til at vanskeligstilte skal kunne etablere seg i egen bolig. Tilskudd til tilpasning av bolig skal bidra til at personer med spesielle behov får tilpasset boligen. For budsjettåret 2017 er det bevilget 466,5 mill. kroner. I 2014 ble det tildelt 499 mill. kroner fordelt på 2 800 boliger. I 2015 ble 514 mill. kroner fordelt på 2 900 boliger, mens det i budsjettet for 2016 var 465 mill. kroner på denne tilskuddsordningen.

Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere, (kap. 496 post 60)

Integreringstilskudd er i saldert budsjett 8 393,1 mill. kroner i 2016, hvorav om lag 425 mill. kroner til særskilt tilskudd. Kommuner som bosetter personer med alvorlige, kjente funksjonshemninger og/eller atferdsvansker kan motta et særskilt tilskudd for ekstraordinære kommunale utgifter. Det særskilte tilskuddet ble i 2015 økt opp til innslagspunktet for toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester.

Tilskudd til heis og tilstandsvurdering

Tilskuddet skal bidra til å øke tilgjengeligheten i eksisterende boliger og bygg. Tilskuddet går til tilstandsvurdering av borettslag, sameier og tilsvarende, og prosjektering og etterinstallering av heis i eksisterende boligbygg. For budsjettåret 2017 er det bevilget 76,1 mill. kroner. I 2014 ble det bevilget 50,9 mill. kroner fordelt på 31 heiser. I 2015 ble 80 mill. kroner fordelt på 35 heiser og i saldert budsjett for 2016 var bevilgningen 100 mill. kroner.

1995

Rett til tegnspråkopplæring

ble innført som forskrift til grunnskolen § 2-4. Den er videreført i opplæringsloven § 2-6.

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet

Tilskuddet skal bidra til flere miljø-, energi-vennlige og universelt utformede boliger, bygg og uteområder. Tilskuddet kan gis blant annet til interesseorganisasjoner, kommuner, stiftelser og forskningsinstitusjoner. Tilskuddsordningen avvikles fra 2017. I 2014 var tilsagnsrammen på 27,3 mill. kroner fordelt på 82 prosjekter. I 2015 ble 27,6 mill. kroner fordelt på 67 prosjekter og i saldert budsjett for 2016 var tilsagnsrammen på 27,6 mill. kroner.

Andre tiltak

Husbanken legger også til rette for kunnskapsutvikling og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor, byggsektoren og andre.

Husbanken har inngått samarbeidsavtale med Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO) for perioden 2015-2018. Avtalen skal fremme samarbeid som bidrar til å realisere FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, på boligområdet. Partene har to årlige kontaktmøter.

Husbankens handlingsplan for universell utforming 2014-2018 skal medvirke til at Husbanken når overordnede mål om å øke antallet universelt utformede boliger, bygg og uteområder. Handlingsplanen er revidert i 2016.

5.3 Tilgjengelighet til bygg

Regjeringen skal bidra til boliger og bygg med god tilgjengelighet og universell utforming.

Juridiske virkemidler

Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven gir det samlede rammeverket for planlegging og byggesaker. Universell utforming er ett av formålene i loven. I byggt teknisk forskrift stilles det krav om universell utforming av byggverk for publikum og arbeidsbygning. Det stilles også krav om universell utforming til uteareal for allmennheten, uteareal for boligbygning med krav om heis, uteareal for byggverk for publikum og uteareal for arbeidsbygning. For bolig gjelder krav om tilgjengelig boenhet. Der det utføres søknadspliktige tiltak på eksisterende bygg og anlegg, vil plan- og bygningslovgivningens relevante bestemmelser komme til anvendelse, herunder kravet om universell utforming.

Direktoratet for byggkvalitet er nasjonalt kompetansesenter på bygningsområdet og sentrale myndighet på flere områder innenfor plan- og bygningsloven. Direktoratet bidrar til å øke kunnskapen om byggkvalitet, byggeregler og byggesaksprosess i samfunnet generelt og i næringen og kommunene spesielt. [Lenke til direktoratets hjemmeside](#) – se vedlegg 2.

Planavdelingen i Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) veileder kommunalsektor gjennom fylkesmennene på hvordan kommunene kan legge prinsippene for tilgjengelighet og universell utforming inn i den lokale planleggingen.

Lovens samlede virkemidler og de økonomiske virkemidlene anvendes sammen for å sikre at personer med funksjonsnedsettelser skal kunne bruke nye bygg og anlegg på lik linje med andre. I tillegg skjer det en jevnlig utskiftning av bygningsmassen. Dette gir flere bygg med universell utforming over tid.

1996

Det utdanningsvitenskapelige fakultet ble etablert ved Universitet i Oslo. Institutt for spesialpedagogikk blir slått sammen med Pedagogisk forskningsinstitutt og Institutt for lærerutdanning og skoletjenester.

Forenkling av byggregelverket

Regjeringen arbeider med å legge til rette for en raskere og rimeligere boligbygging. Dette skal bidra til å lette presset i boligmarkedet, noe som også vil komme vanskeligstilte til gode.

Som et første ledd i dette arbeidet ble det fastsatt nye krav til tilgjengelighet i byggt teknisk forskrift med ikrafttreden 1. januar 2015. Forskriftendringen innbefatter et unntak fra tilgjengelighetskrav for en andel av små boliger på 50 kvadratmeter eller mindre. Prinsippet om universell utforming ligger fast. Direktoratet for byggkvalitet har utarbeidet et opplegg for følgeevaluering av effekten av denne unntaksbestemmelsen.

Direktoratet arbeider med en bred gjennomgang av byggt teknisk forskrift. Målet er å forenkle og forbedre byggreglene og redusere byggekostnadene. Direktoratet har i denne prosessen arrangert innspillmøter hvor også funksjonshemmedes organisasjoner har deltatt og gitt skriftlig innspill.

Forslaget til ny byggt teknisk forskrift – TEK 17 – har vært på høring. Nye forskriftskrav fastsettes av departementet og skal etter planen tre i kraft 1.7.2017.

Andre tiltak

Statsbygg er en statlig forvaltningsbedrift med hovedformål å skaffe til veie og forvalte lokaler for statlige virksomheter i sivil sektor. Som statens sentrale kompetansemiljø innen bygg og eiendom skal Statsbygg iverksette og gjennomføre Stortingets vedtatte politikk innenfor denne sektoren.

Statsbygg har som overordnet mål at alle byggeprosjekt skal være i samsvar med prinsippene om universell utforming, og at alle byggene de

forvalter skal være universelt utformet innen år 2025 (fengsler unntatt)¹. For å nå dette målet har Statsbygg laget en egen handlingsplan for universell utforming som tar hensyn til både samfunnsinteresser, økonomiske forpliktelser og kunnskapsutfordringer på feltet.

Kriminalomsorgens nye bygg vil bli universelt utformet. I 2016 budsjettet var det avsatt midler for universell utforming av forlegningsbygg ved fengslene Ullersmo og Eidsberg. Minst én celle i hver etasje blir tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse.

Domstolenes rettssaler og bygg blir i stadig større grad tilrettelagt for funksjonshemmede. Ved etablering av nye bygg og rettslokaler har kravene til universell utforming blitt etterfulgt. I tillegg har Domstoladministrasjonen vektlagt universell utforming ved reforhandling av eldre leieforhold. Ved større bygg er det som regel Statsbygg som er byggherre, en aktør som har tung kompetanse på ivaretagelsen av kravene til universell utforming. Det er også etablert utstyr for overføring av lyd for hørselshemmede i minst én rettssal i hvert tinghus i landet.

Nettstedet byggforalle.no tilbyr informasjon om tilgjengelighet til offentlige bygg på en strukturert måte. Nettstedet er et resultat av et omfattende kartleggingsarbeid av universell utforming Statsbygg har gjennomført i sine bygg. Nettstedet omfatter i første omgang de fleste av Statsbyggs publikumsrelaterte eiendommer, men det er også

¹ Statsbygg har vurdert det som verken praktisk mulig eller økonomisk forsvarlig å gjennomføre universell utforming av eksisterende bygningsmasse i fengselsporteføljen innen 2025, da denne eiendomsmassen har et stort vedlikeholdsetterselep. Imidlertid håndteres universell utforming gjennom nybygg og større rehabiliteringer og oppgraderinger av eksisterende eiendomsmasse i fengselsporteføljen.

Meld. St. 23 (1997–98) Om opplæring for barn, unge og voksne med særlig behov, omhandlet organiseringen av det spesialpedagogiske tilbudet på det faglig hjelpe- og støttearbeidet fra lokalt PP-tjeneste og statlige kompetansesentre.

mulig for andre offentlige forvaltere å synliggjøre sine eiendommer på dette nettstedet.

Direktoratet for byggekvalitet tilbyr informasjon på nettstedene om universell utforming og tilgjengelighet.

Nettstedet www.tenkuniverselt.no ble publisert i desember 2015. Nettstedet skal gi økt kunnskap i byggebransjen om universell utforming, og er et samarbeid mellom Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet.

I tillegg administrerer Husbanken på oppdrag fra andre sektor- og fagdepartement ordninger som bidrar inn imot å bedre tilgjengeligheten i offentlige bygg: Rentekompensasjonsordninger for kirkebygg, skole- og svømmeanlegg samt investerings-tilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger.

5.4 Planlegging og uteområder

Politiske føringer

Med hjemmel i plan- og bygningsloven har regjeringen i denne perioden fastslått prinsippet om universell utforming i den regionale og kommunale planleggingen i *Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging* og *Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging*. Lenker med mer informasjon om loven og prinsippene finnes bak i heftet.

Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging

For å fremme en bærekraftig utvikling skal regjeringen hvert fjerde år utarbeide nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. I 2015 la regjeringen fram andre generasjons nasjo-

nale forventninger som et rammeverk for de nye fylkestingenes og kommunestyrenes arbeid med regionale og kommunale planstrategier og planer. Forventingsdokumentet stadfester prinsippene om tilgjengelighet og universell utforming til grunn for planlegging av omgivelser og bebyggelse.

Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging

I 2014 ble de statlige planretningslinjene for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging vedtatt. De fremhever betydningen av at planleggingen skal basere seg på universell utforming og tilgjengelighet for alle, og at det skal tas hensyn til den delen av befolkningen som har lavest mobilitet.

Tiltak for god planlegging

For å sikre en bærekraftig by- og stedsutvikling med vekt på helse, miljø og livskvalitet, er tilgang til uteområder for alminnelig ferdsel, utendørsaktiviteter, friluftsliv, rekreasjon og uteoppholdsarealer sentralt i plan- og bygningsloven. All arealbruk skal i hovedsak være slik at områder og bebyggelse kan brukes av alle i så stor utstrekning som mulig. Å sikre god kvalitet i planlegging av uteområder og bebyggelse er avgjørende for god fortetting, og gir større samfunns mangfold og verdiskapning.

I et likeverds- og livsløpsperspektiv er strategien om universell utforming i plan- og bygningsloven et viktig virkemiddel for å sikre allmenn adgang til uteområder. De beste løsningene sikres gjennom strategisk oppmerksomhet tidlig i planleggingen og avklarende bruk av planbestemmelser slik at det ikke er nødvendig med endringer i etterkant for å tilfredsstillende god utetilgjengelighet. Særlig hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og levekår for personer med funksjonsnedsettelse er vesentlig for de helhetlige løsningene.

1998

Spesialundervisning ble formulert som en individuell rettighet i opplæringslovens § 5.1.

1998

Regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede (1998-2001), beskrev overordnede politiske målsettinger og konkrete enkelttiltak som berørte departementer forpliktet seg til å gjennomføre i perioden.

De nasjonale føringene blir ivaretatt ved innsats i egne prosjekter og tiltak som retter seg mot kommunal og regional planlegging, by- og stedsutvikling og innen geodataforvaltningen i Statens kartverk. Plan- og bygningsloven krever en mer aktiv tilnærming til deltakelse og medvirkning i planprosesser, som gjelder miljø og samfunn, enn bruk av enklere høringsanordninger. For å legge til rette en mer inkluderende prosess og bedre kunnskapsgrunnlaget om folks atferd og bruk av uteområder er det under utvikling et medvirkningsverktøy som skal være kart- og dialogbasert. Verktøyet skal særlig rette seg mot den delen av befolkningen som trenger noe mer tilrettelegging for å delta og vil ta særlig hensyn til de regionale og kommunale rådene for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne deltakerrett.

Plansatsing mot store byer og områdesatsing i byer
Områderettet planlegging er en form for planlegging hvor lokale myndigheter i samarbeid med berørte parter møter bærekraftsutfordringer på en samlet, forpliktende og inkluderende måte. I partnerskap med Trondheim, Bergen, Fjell bydel i Drammen og Tøyen og Groruddalen i Oslo viderefører staten områderettet innsats for nye 10 år fra 2017. Områdene preges av raske demografiske og miljømessige endringer. Satsingen innebærer særskilt innsats i områder med dårlig levekår og høy andel innvandrere.

I 2016 ble det igangsatt nytt program for bærekraftig byutvikling med de fem største byene hvor universell utforming inngår som en del i særskilte byutviklingsavtaler om lokale forpliktelser og den statlige innsatsen.

Som støtte og til inspirasjon både i de store satsingene, men også i stedsutviklingen ellers, ga Kommunal og moderniseringsdepartementet

i 2016 ut idehåndboken *Byrom – hvordan utvikle byromsnettverk i byer og tettsteder*. Den belyser funksjonelle forhold for ulike grupper som må ivaretas aktivt i planleggingen og opparbeiding av byrom, både for sosialt fellesskap og stedsidentitet og for å tilfredsstille tilgjengelighet. I planleggingen av gode byrom skal det legges til rette for trygghet, opplevelse og trivsel for alle. Lenker med mer informasjon om loven og prinsippene finnes bak i heftet.

Utvikling av nærhetsbyen er en viktig strategi i by- og stedsplanleggingen. Det innebærer at gode levekår skal oppnås gjennom prinsipper om korte avstander mellom faglige gjøremål og målepunkter som arbeid, skole, fritidsaktiviteter og handel mm. En vesentlig del av dette skal nås til fots eller annet bilfritt hjelpemiddel. Eksisterende fysiske forhold kartlegges og gir grunnlag for forbedringstiltak for bedre framkommelighet og tilgjengelighet.

Universell utforming i planlegging lokalt og regionalt

Gjennom nettverkstiltak, saksbehandling og tilskudd legges det til rette for at plan- og bygningslovens intensjoner ivaretar prinsippene om universell utforming. I 2016 og 2017 er direkte rettede tiltak med et antall og kommuner og fylker som deltakere avløst av bistand til regionale kurs og veiledningsarbeid overfor kommunene gjennom fylkesmennene og fylkeskommunene i samarbeid. En egen tilskuddsordning retter seg mot organisasjoner og andre private virksomheter som vil utvikle kompetansen i lokal planlegging og universell utforming i planleggingen.

Samtidig med ny byggt teknisk forskrift i 2017 legges det fram en veileder for universell utforming i planleggingen. Den vil belyse mulighetene

III: Kartlegging av uteområder med tre graderinger av rullestolstilgjengelighet (Statens kartverk)

for å oppnå god tilgjengelighet gjennom den kommunale planleggingen ved å sette seg kommunale mål og ved å bruke planbestemmelser i de enkelte planer.

Kartlegging av uteområder – et viktig grunnlag for planlegging

Tilgjengelighet til friluftsområder eller sentrumsnære områder har i regi av Statens kartverk vært kartlagt i nesten 200 kommuner siden 2006. Kartlegging av gangnett og målepunkter kan gjøres på et overordnet nivå, mens kartlegging av kvaliteten på de enkelte gangforbindelsene med næromgivelser bør gjøres på et mer detaljert nivå. Dataene er samlet i tilgjengelighetsportalen

www.kartverket.no/tilgjengelighet/. I registreringen av uteområdene er det lagt inn kriterier for tilgjengelighet både for alminnelig rullestol og for elektrisk kjørestol.

Kartlegging av uteområdene systematiseres både som indikatorstatistikk for å kunne lese utvikling over tid og som et informasjonsverktøy for enkeltbrukere og for lokal tiltaksplanlegging. Det er ofte små tiltak som nærmiljøutvalg, friluftslag og tilsvarende kan gjennomføre som kan forbedre situasjonen, i tillegg til at kommunen kan, og bør, lage mer systematiske tiltaksplaner.

6

Fritids-, ferie og kulturaktiviteter

6.1 Innledning

Fra Kulturdepartementet (KUD) ytes det tilskudd både over statsbudsjettet og fra overskuddet fra Norsk Tipping AS – spillemidlene til idrettsformål, til kulturformål og til samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner².

Gjennom tilskudd til frivillighetsformål, kunst og kultur ønsker staten å bidra til gode tilbud for alle. Bevilgningene kommer personer med funksjonsnedsettelse til gode ved deltakelse og bruk av de generelle tilbudene, og også gjennom særskilt tilrettelagte tilbud.

Regjeringen har tatt initiativ til at alle barn, uavhengig av foreldrenes økonomi, skal ha mulighet til å delta jevnlig i minst en organisert fritidsaktivitet sammen med andre. Myndighetene har i samarbeid med KS, idretten og frivillige organisasjoner signert Fritidserklæringen. Den skal bidra til samarbeid lokalt og nasjonalt og fremme betydningen av å satse på lokale lag og foreningers aktivitetstilbud for sosial inkludering av barn og unge i lokalsamfunnet. Barn og ungdom skal involveres og ha innflytelse over aktiviteten de skal delta i. Fritidserklæringen bygger på FNs konvensjon om barnets rettigheter og er en del av regjeringens strategi *Barn som lever i fattigdom 2015–2017*.

6.2 Universell utforming

For å kunne motta statlig tilskudd til bygging av kulturbygg og anlegg for idrett og fysisk aktivitet, er det en forutsetning at anlegget er universelt utformet. Eksempelvis skal et idrettsanlegg kunne brukes av alle, inkludert utøvere, publikum, trenere og personer i andre roller som for eksempel speaker eller banepersonell. Alle skal ha adgang til alle aktivitetsflater, klubblokaler, møterom, publikums- og serviceområder.

Ved de fleste store teater og ved Den Norske Opera & Ballett brukes teksting av forestillinger og teleslynge er tilgjengelig.

I prosjektet *Gode reiseopplevelser for alle* har Norsk turistutvikling tatt initiativ til kartleggingen av tilgjengelighetstilstanden i reiselivsbedrifter og til kurs om universell utforming i daglig drift og utvikling. Et opplæringsprogram er utviklet som gir deltakerne økt kompetanse og sikrer praktisk nytte for virksomhetene. Det styrker det langsiktige målet for reiselivsnæringen, og øker antall gjester, de bor i flere døgn og får gode opplevelser. En reiselivsnæring som tilrettelegger sine tilbud for flest mulige vil bety at mange mennesker får flere og bedre reiselivs- og opplevelsesbedrifter å velge mellom. Flere og bedre tilbud gjør det lettere å reise mer, delta i aktiviteter sammen med andre og samle opplevelser som bidrar til trivsel og glede for den enkelte.

² Spillemidlene fordeles i løpet av første halvår av kalenderåret.

1995

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)

ble etablert. SAFO er en paraplyorganisasjon som består av Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB).

6.3 Om ledsagerbevis

Ved behov for følge eller assistanse for å gå på kultur- og fritidsarrangementer, kan man søke om ledsagerbevis. Man har ikke rett til ledsagerbevis, det er den enkelte kommune som bestemmer om de skal ha dette tilbudet.

Et ledsagerbevis gjør det mulig å ta med seg en ledsager uten ekstra kostnader på kultur- og fritidsarrangement og på transportmidler der ordningen aksepteres. Personen med ledsagerbeviset betaler gjeldende priser. Ledsagerbevis brukes for eksempel i kommunale svømme- og idrettshaller, kulturhus, på kino, teater og konserter.

I aktuelle tilskuddsbrev fra Kulturdepartementet (KUD) står det: «Det er en forutsetning for det tildelte tilskuddet at alle som har ledsagerbevis for funksjonshemmede, og som kjøper billett til ordinær pris til et arrangement, får gratis billett for sin ledsager. Det kan eventuelt tilbys rabattordninger som gjør at billettprisene for den funksjonshemmede og ledsager samlet ikke overstiger prisen for en ordinær billett.»

Tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde

Folketrygden gir rett til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde i situasjoner der dette er nødvendig for å bedre funksjonsevnen i arbeidslivet eller dagliglivet. Det ble i statsbudsjettet for 2017 bevilget 18,3 mill. kroner til en utvidelse av retten til tolke- og ledsagerhjelp i folketrygden. Utvidelsen innebærer at døvblinde kan få rett til ledsager med tolkekompetanse som kan bidra til at den døvblinde får bedret sine muligheter til å delta i fritidsaktiviteter. Dette vil blant annet omfatte følge i forbindelse med fysisk aktivitet, handleturer, kafébesøk og kulturelle begivenheter.

6.4 Bibliotek og litteratur

Bibliotekene fyller en viktig demokratifunksjon gjennom formidling av opplysning, kultur og kunnskap for hele befolkningen. Derfor er det viktig at bibliotekene er universelt utformet.

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) er et spesialbibliotek underlagt Kulturdepartementet, som produserer og låner ut tilrettelagt litteratur i lydbokformat og punktskrift til personer som på grunn av en funksjonsnedsettelse har vansker med å lese trykt tekst. NLBs tilbud omfatter allmenn litteratur, aviser, tidsskrifter og studielitteratur. Bevilgningen til NLB i 2017 er på om lag 57 mill. kroner.

Kulturdepartementet gir i 2017 et tilskudd på 3,2 mill. kroner til lydbiblioteket ved Kristent Arbeid Blant Blinde og svaksynte (KABB). KABB produserer og låner ut litteratur i lydbokformat til personer som på grunn av en funksjonsnedsettelse har vansker med å lese trykt tekst.

Nasjonalbiblioteket og Norsk kulturråd forvalter tilskudd til tiltak som fremmer tilgang til litteratur og informasjon for personer med funksjonsnedsettelse. Blant tiltakene som mottok tilskudd i 2016 var foreningen Leser søker bok, Døves Media, Døves Tidsskrift, Norges Blindeforbunds punktskriftrykkeri og digital barnelitteratur på tegnspråk.

6.5 Medier og film

NRK generelt

Som allmenkringkaster har NRK et ansvar for å gi et fullverdig tilbud til hele befolkningen og NRKs

1999

Loven om bruk av makt og tvang, loven er en rettighetslov og har til hensikt å begrense og kontrollere bruk av tvang og makt. Et nytt kapittel 6A, senere 4A, i sosialtjenesteloven, og i dag kapittel 9 i Helse- og omsorgstjenesteloven ble tatt inn. Det finnes et eget rundskriv til loven.

2000

Retten til nødvendig opplæring i punktskrift, opplæring i bruk av nødvendige tekniske hjelpemiddel, og opplæring til å ta seg fram på skolen, til og fra skolen og i hjemmemiljøet tilføyes i opplæringsloven.

innhold skal være både lett tilgjengelig og universelt utformet. Fra november 2014 har NRK hatt en egen tilgjengelighetssjef som skal sørge for at folk med nedsatt funksjonsevne blir sikret gode brukeropplevelser på alle NRKs plattformer gjennom teksting, tegnspråk og ulike lydtekstfiler.

NRK opplyser at praktisk talt alle programmer blir tekstet, med unntak av direktesendte distriktsendinger, pressekonferanser og nyhetssendinger.

Synstolking

Synstolking er en tjeneste som beskriver det vi ser i bildet. I dialogpauser kommer det en stemme som forteller om de visuelle elementene i bildet. Denne tjenesten er rettet mot sterkt synshemmede og blinde.

Fra 2016 har NRK ambisjon om å synstolke alle større egenproduserte dramaserier. NRK har også kjøpt inn noen norske filmer med synstolkede versjoner.

I nye forskrifter om tilskudd til audiovisuelle produksjoner, som nå er på høring, er det innført krav om at alle kinofilmer som mottar tilskudd fra Norsk filminstitutt skal synstolkes. Kostnadene for synstolking ligger på om lag 50-70 000 kroner per film. Foreløpig rettes kravet mot kinofilmen, da det per i dag er for komplisert teknologisk å fremme kravet for alle formater på alle plattformer.

Telefonavisa

Kulturdepartementet gir tilskudd til Norges Blindeforbund øremerket drift av Telefonavisa, på om lag 0,6 mill. kroner hvert år i perioden 2014–2017. Telefonavisa er et tilbud tilrettelagt for blinde og sterkt svaksynte, hvor brukerne får

opplest dagens nyheter fra nasjonale, regionale og lokale aviser over telefon.

Totalt er det 20 aviser tilgjengelig samt informasjon fra yr.no og andre aktører. Ved hjelp av en vanlig telefon og sin egen stemme, kan brukeren «surfe» i de siste oppdaterte nyheter.

6.6 Kunst og kultur

Teater Manu er det eneste tegnspråketeater i Norge. Teatret fungerer som en brobygger mellom døve og hørende ettersom forestillingene både foregår på tegnspråk og ved tale. I 2014 ble det bevilget 14 mill. kroner og i 2017 bevilges det om lag 15,5 mill. kroner til teateret.

Dissimilis kultur- og kompetansesenter arbeider aktivt for at mennesker med utviklingshemming skal ha en plass i det kulturelle landskapet og i samfunnet som likestilte utøvere og mennesker.

Årlig bevilges det om lag 4 mill. kroner til formålet. Dissimilis tilbyr individuelt tilrettelagt undervisning innen sang, dans, drama og andre kreative aktiviteter. Dessuten utvikler de kompetanse og metode som muliggjør utøvelse av kunst for alle og utveksling av erfaringer nasjonalt og internasjonalt.

6.7 Den norske kirke og kristent arbeid

I motsetning til tidligere budsjetteres statens tilskudd til Den norske kirke for 2017 under en post (kap. 340 post 70) som følge av at Den norske kirke fra 1. januar 2017 blir et eget rettssubjekt. Det statlige rammetilskuddet på vel 1,9 mrd. kroner disponeres av Kirkemøtet som vil ha stor frihet i å bestemme hvordan midlene skal anvendes.

2000–
2004

Frambu kompetansesenter for sjeldne diagnoser får ansvar for en rekke nye tilstander og har over 100 ulike diagnoser eller grupper av diagnoser. Senteret omorganiseres i 2002.

2001

NOU 2001:22. Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer. Et paradigmeskifte for personer med funksjonshemming. Funksjonshemming er ikke en individuell egenskap, men oppstår i gapet mellom individets forutsetninger og omgivelsenes funksjonskrav/utforming.

Tidligere øremerkete bevilgninger til kirkens arbeid blant personer med funksjonsnedsettelse er innarbeidet i rammetilskuddet. Dette gjelder bevilgninger til døveprestetjenesten, på om lag 14,5 mill. kroner i 2016, og til kirkelig arbeid blant døve i regi av døvemenighetene i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim og Møre (om lag 11 mill. kroner i 2016). Tilsvarende gjelder også for driftsstøtten til Kristent Arbeid Blant Blinde og svaksynte (KABB) som har vært på om lag 300 000 kroner.

6.8 Idrett og frivillighet

Idrett

Det er et mål at flest mulig skal få muligheten til å delta i idrettsaktivitet. Regjeringen prioriterer derfor å tilrettelegge for idrett og fysisk aktivitet for personer med nedsatt funksjonsevne.

Innenfor tilskuddet til Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité (NIF) har det i 2015 og 2016 vært øremerket tilskudd til styrking av NIFs eksisterende arbeid for personer med nedsatt funksjonsevne. I 2016 ble det øremerket 24 mill. kroner.

Det er også øremerket midler til tilskudd til idrettsutstyr for personer med nedsatt funksjonsevne. Dette gjelder rekrutteringsutstyr som kjøpes inn av særforbund i NIF og lånes ut til idrettsklubbene. I 2017 ble det øremerket 4 mill. kroner til slikt utstyr.

Frivillighet

Merverdiavgiftskompensasjon til frivillige organisasjoner har som formål å fremme frivillig aktivitet. I 2014 ble det bevilget 1,2 mrd. kroner og i 2017 er det bevilget om lag 1,3 mrd. kroner. Midlene skal kompensere for kostnader som frivillige organisasjoner har til merverdiavgift ved kjøp av varer og tjenester. Ordningen forvaltes av Lotteri- og stiftelsestilsynet. Deler av bevilgningen tilfaller organisasjoner med tiltak og tilbud for personer med nedsatt funksjonsevne.

Hoveddelen av midlene til Frifond, tilskudd til frivillig virksomhet blant barn og unge, gis som tilskudd til paraplyorganisasjonen Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). LNU fordeler midlene til lokal aktivitet. Formålet er å stimulere barn og unges aktivitet og deltagelse lokalt og bedre rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og gruppers medlemsbaserte virke på lokalt nivå. Tilskuddet skal nå ut til et bredt spekter av organisasjoner, frittstående grupper og foreninger med ulike formål og aktivitetsgrunnlag. Organisasjoner, grupper og foreninger med tilbud og tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne er blant aktørene som mottar midler fra Frifond. Fra 2014 er det årlig tildelt om lag 200 mill. kroner til Frifond.

Fra 2015 skal herreløst arv, dvs. arv fra personer uten arvinger, tilfalle frivillige organisasjoner som arbeider for barn og unge, herunder barn og unge med nedsatt funksjonsevne, jf. Prop 18 L (2014–2015) Lov om endringer i arvelova herunder avvikling av arveretten for staten til fordel for frivillig verksemd. Midlene kanaliseres gjennom Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). Totalt i 2015 og 2016

2002

**Stortingsmelding nr. 40. (2002–2003).
Nedbygging av funksjonshemmende barrierer.**
Meldingen varsler tiltak som lov mot diskriminering, opprettelse av et dokumentasjonssenter, lovfestet brukerrepresentasjon på kommunalt nivå, styrket tilskuddsordning for funksjonshemmedes organisasjoner m.m.

fordeles det 18,7 mill. kroner og i 2017 vil det fordeles om lag 10 mill. kroner fra herreløs arv.

Tilskudd til organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse

Norges Handikapforbund (NHF) mottok 19,7 mill. kroner i 2014 og 20,3 mill. kroner både i 2015 og 2016 av spillemidlene til samfunnsnyttige og humanitære organisasjoner. Norges Blindeforbund mottok 17,9 mill. kroner i 2014 og 18,5 mill. kroner både i 2015 og i 2016 av disse spillemidlene.

Kulturdepartementet (KUD) har satt opp en oversikt over statlige tilskuddsordninger for frivillige organisasjoner. Se lenke i vedlegg.

Foto: Vegvesenet / Knut Opeide

7

Transportsystem og transporttilbud

7.1 Et universelt utformet transportsystem

Et universelt utformet transportsystem ble vedtatt som eget transportpolitisk mål i 2004 ved Stortingets behandling av Nasjonal transportplan (NTP) for planperioden 2006–2015.

Melding om Nasjonal transportplan (NTP) legges fram for Stortinget hvert fjerde år. Her presenteres forslag til transportpolitikk for de neste ti årene. Planperioden for gjeldende NTP er 2014–2023. Regjeringen la våren 2017 fram melding om NTP for perioden 2018–2029³.

Målet for transportpolitikken er at transportsystemet skal bidra til å styrke næringslivets konkurransekraft, bedre bymiljø og regional utvikling. Det er et delmål å bidra til sammenhengende, universelt utformede reisekjeder slik at transportsystemet i så stor grad som mulig kan benyttes av alle uten assistanse eller spesiell tilrettelegging. Målet om sammenhengende reisekjeder stiller store krav til samarbeid mellom statlige etater og virksomheter, kommuner, fylkeskommuner og private aktører. Utformingen av busser og tog har, sammen med oppgradering av holdeplasser og terminaler, vært prioriterte tiltaksområder.

Transportetatene utarbeider sektorvise handlingsprogram for de fire første årene av planperioden.

³ | Meld. St. 26 (2012-2013) Nasjonal transportplan (NTP) 2014–2023

Handlingsprogrammene er gjennomføringsplaner for NTP. Her konkretiseres etatenes planer for oppgradering av stasjoner, knutepunkter og holdeplasser. Handlingsprogrammene legges til grunn ved de årlige budsjettforslagene, Prop. 1 S, tildelingsbrev og rapporteringsrutiner for Samferdselsdepartementets ansvarsområde.

Som ledd i innføringen av EUs forordninger for passasjerrettigheter er det etablert assistanseordninger til personer med funksjonshemninger i alle lufthavner og på større jernbanestasjoner. Assistanseordninger for bussterminaler og til sjøs og på innlands vannveier er under etablering.

Universell utforming av holdeplasser, stasjoner, knutepunkt og lufthavner

Det gjennomføres tiltak for universell utforming i forbindelse med bygging og utbedring av kollektivfelt, holdeplasser, knutepunkter og jernbanestasjoner. Universell utforming inngår som en integrert del i alle planer for større oppgraderinger og bygging av ny infrastruktur. Kvalitets- og dimensjoneringskrav fastsettes gjennom etatenes håndbøker og veiledere. Nye krav til universell utforming i drift og vedlikehold innarbeides fortløpende ved inngåelse av nye kontrakter.

Det er om lag 6 500 holdeplasser langs riksvegnettet. Statens vegvesen kartlegger nå hvor mange av disse som er universelt utformet. Om lag 190 holdeplasser og 12 viktige kollektivknutepunkt på riksvegnettet blir utbedret til universell utforming

2004

Regjeringens første handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne, det ble foreslått 97 tiltak på områdene: Transport, bygninger og uteområder, IKT og andre samfunnsområder.

i perioden 2014–2017. I 2017 er det planlagt å utbedre 37 holdeplasser og tre viktige knutepunkt på riksvegnettet.

Statens vegvesen, BaneNor, fylkeskommuner og kommuner samarbeider om å kartlegge og utarbeide tiltaksplaner for viktige knutepunkter.

I arbeidet med bedre tilgjengelighet på jernbanestasjoner jobbes det på to nivåer; «Universell utforming» og «Tilgjengelig». «Universell utforming» oppfyller kravene i det nasjonale regelverket, hvor det bl.a. må etableres et ledelinjesystem og trinnfri påstigning. «Tilgjengelig» er et delmål på veien mot universell utforming. Her stilles det krav til minst én adkomst til plattform som er fri for hindre, og at det kan brukes rullestolheis eller rampe fra plattform og inn i toget.

Jernbanenettet består av 336 stasjoner med stor variasjon i antall av- og påstigninger. I løpet av 2017 vil 30 stasjoner være universelt utformede. Med dagens reisemønster betjener disse stasjonene anslagsvis 7 prosent av alle av- og påstigninger.

Arbeidet med universell utforming av stasjoner er todelt; den fysiske utformingen av stasjonen og utformingen av informasjonssystemene. Jernbaneverket har over flere år arbeidet med å utvikle et universelt utformet informasjonssystem for publikum. Informasjonssystemet oppfyller nå minstekrav til universell utforming, med informasjon om avganger og trafikkavvik, både som lyd og skriftlig. Dette informasjonssystemet blir tatt i bruk på hele jernbanenettet.

I samarbeid med Luftfartstilsynet kartlegger Avinor lufthavnene, slik at det kan bli lagt til rette for planlagte og koordinerte tiltak som skal sørge for at alle lufthavnene Avinor disponerer er universelt

utformet i 2025. Alle bygningsmessige endringer blir utført i samsvar med plan- og bygningsloven og tilhørende forskrifter med fokus på universell utforming. På de store lufthavnene er kravene om universell utforming tilfredsstillt med 70-80 prosent.

Forskrift om universell utforming av t-bane og trikk ble vedtatt i 2015.

Parkering og parkeringsinfrastruktur

Nytt parkeringsregelverk trådte i kraft 1. januar 2017. Nytt regelverk viderefører rettighetene for forflytningshemmede med parkeringstillatelse til å parkere motorvogn i hele landet:

- På parkeringsplass reservert for forflytningshemmede angitt ved offentlig trafikkskilt,
- På avgiftsbelagt kommunal parkeringsplass uten at avgift betales,
- På parkeringsplass med skiltet tidsbegrensning fra 30 minutter og oppover med inntil dobbel tid, med unntak av skiltet tidsbegrensning på særskilt avsatt plass for forflytningshemmede med parkeringstillatelse og
- På steder der det er innført boligsoneparkering.

Nytt regelverk gir også forflytningshemmede med parkeringstillatelse rett til å stå dobbelt tid på kommunale vilkårsparkeingsplasser med skiltet tidsbegrensning over 30 minutter. Etter 1. januar 2021 vil dette også gjelde for private vilkårsparkeingsplasser.

Nytt regelverk krever at alle vilkårsparkeingsplasser, åpen for alminnelig ferdsel, og uavhengig av om plassen drives av private eller offentlige aktører, skal avsette *et tilstrekkelig antall plasser*

2004

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) og Barne-, - ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) ble opprettet. Bufdir er fagdirektoratet for likestilling og ikke-diskrimineringsområdet og tilknyttet Barne- og likestillingsdepartementet (BLD).

2004

Utdanningsdirektoratet (Udir) ble opprettet. Udir er underlagt Kunnskapsdepartementet (KD) og har ansvar for utviklingen av barnehage, grunnskole og videregående opplæring, inklusive Statped som tilbyr tjenester til kommuner og fylkeskommuner innen seks ulike fagområder.

tilrettelagt for forflytningshemmede med parkeringstillatelse. Med *tilstrekkelig antall* menes at det i alminnelighet til enhver tid er en ledig reservert plass⁴. Krav til universell utforming av disse plassene følger også av nytt regelverk⁵.

Nytt regelverk innfører også krav til en universelt utformet betalingsløsning på parkeringsplassene. I åpne anlegg skal det tilbys en universelt utformet betalingsautomat⁶ og en betalingsløsning som ikke forutsetter bruk av automat eller annen fysisk innretning på parkeringsstedet, men som den parkerende ved hjelp av mobiltelefon eller annen teknologi kan betjene fra motorvognen. I lukkede anlegg skal det tilbys en betalingsløsning som ikke innebærer behov for manuell betjening av kortleser, automat eller lignende, men hvor kontroll ved inn- og/eller utpassering skjer automatisk, for eksempel ved bruk av særskilt brikke eller kjennemerkegjenkjenning⁷. Vegdirektoratet kan for øvrig fastsette nærmere bestemmelser om hva som anses som en universelt utformet betalingsløsning.

Tilrettelagt transport (TT)

Fylkeskommunene har ansvar for det lokale kollektivtransporttilbudet og tilbyr som en del av dette tilrettelagt transport (TT) for funksjonshemmede som ikke kan benytte ordinær kollektivtransport. I budsjettforliket for 2016 bevilget Stortinget 22 mill. kr til en utvidet TT-ordning for rullestolbrukere og blinde/svaksynte, og fra 2. halvår 2016 mottar fire fylker midler fra ordningen. Bevilgningen ble økt i budsjettet for 2017 til 67,8 mill. kr med sikte på en geografisk utvidelse fra 2. halvår 2017.

Regjeringen viderefører ordningen med et statlig tilskudd for å gi et bedre TT-tilbud til de utvalgte brukergruppene. Det fylkeskommunale TT-tilbudet og tilskuddet fra staten sikrer de aktuelle brukerne et reisetilbud som til sammen svarer til om lag 200 reiser i året. Samferdselsdepartementet har utarbeidet retningslinjer for ordningen.

- 4 På parkeringsområder med 50 plasser eller mer, er virksomheten likevel ikke forpliktet til å reservere mer enn fire prosent av plassene til forflytningshemmede med parkeringstillatelse. På parkeringsområder med opptil 50 plasser, er virksomheten ikke forpliktet til å reservere mer enn to plasser.
- 5 Plass tilrettelagt for forflytningshemmet skal som hovedregel være minst 4,5 X 6 meter. Langsgående plass på offentlig ferdselsåre kan likevel ha alminnelig bredde. Der forholdene er slik at det på annen måte sikres tilgjengelighet for side- og bakmontert rullestolheis kan også plassen i andre tilfeller være mindre. Plassene skal gis best mulig plassering på området sett hen til tilbudet plassen skal betjene. Området skal for øvrig utformes universelt. Dette innebærer særlig at nivåsprang ikke skal overstige 2 cm. Rampe skal ha bredde på minst 90 cm og ha stigning på maksimum 1:20. Dekke på parkeringsplass med tilhørende adkomst bør være jevnt. For strekning under 3,0 meter kan stigningen være maksimum 1:12. For hver 0,6 meter høydeforskjell skal det være et horisontalt hvileplan med lengde minimum 1,5 meter.
- 6 Med universelt utformet betalingsautomat menes en automat som har hinderfri og tilstrekkelig adkomstareal, god generell brukbarhet på betjenings- og lesepanel, samt hensiktsmessig betjeningshøyde. Automat som oppfyller kravene i Statens vegvesens håndbok V 129 punkt 11.2 og 11.3 skal anses som en slik universelt utformet betalingsautomat. Kravet til universelt utformet betalingsautomat gjelder for automat som settes opp eller skiftes ut etter forskriftens ikrafttredelsesdato. Betalingsautomat skal tilfredsstillende krav til universell utforming fra 1. januar 2021. Kravet gjelder likevel ikke der det ellers er automat som sikrer likeverdig tilgjengelighet til parkeringstilbudet.
- 7 Overgangsordning for anlegg som var i drift ved forskriftens ikrafttredelse følger av parkeringsforskriften § 65.

Foto: NTB Scampix / Ulf Isacson

8

Detaljert aktivitetsoversikt

8.1 Informasjonsmateriell og utredninger

Et utvalg ble nedsatt for å utrede levekårene til mennesker med utviklingshemming. Det er første gang på flere tiår at et slikt utvalg ble nedsatt. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne har vært styrende for utvalgets arbeid.

Rettighetsutvalget ble oppnevnt i oktober 2014. Barne- og likestillingsminister Solveig Horne (FrP) mottok 3.oktober 2016, Rettighetsutvalgets utredning (*NOU 2016: 17 På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*).

Utvalget finner at personer med utviklingshemming ikke har lik tilgang til rettigheter som andre. Dette gjelder på alle livsområder. Utvalget foreslår åtte løft for å bedre situasjonen for personer med utviklingshemming. Løftene skal sørge for at menneskerettigheter blir ivaretatt og politiske mål realisert for utviklingshemmede, på lik linje med andre. De åtte løftene skal sikre: 1) selvbestemmelse og rettssikkerhet, 2) inkluderende og likeverdig opplæring, 3) arbeid for alle, 4) god helse og omsorg, 5) eget hjem, 6) kompetanse og kunnskap, 7) koordinerte tjenester, og 8) målrettet styring.

NOU-en ble sendt på høring i desember 2016, høringsfristen var 2. mars 2017. Lenke til NOU-en og høringen finnes bak i heftet, se vedlegg.

Regjeringen varslet i regjeringsplattformen at det skulle foretas en helhetlig gjennomgang av *hjelpemiddelpolitikken* i løpet av valgperioden. Et utvalg ble nedsatt i november 2015 med mandat å vurdere hvordan man kan skape helhetlige løsninger på ulike livsarenaer som møter fremtidens utfordringer, og hvor hjelpemiddelpolitikken sammen med virkemidler på andre politikkområder gir gode og kostnadseffektive løsninger.

Utvalget la frem rapporten *En mer effektiv og fremtidsrettet hjelpemiddelformidling – for økt deltakelse og mestring* den 6. februar 2017. Utvalget mener grunnmodellen i dagens hjelpemiddelsystem bør videreføres. Det innebærer en videreføring av et statlig hovedansvar og individuelle rettigheter i folketrygden. Utvalget foreslår imidlertid at det foretas noen justeringer i dagens modell, blant annet foreslår et flertall i utvalget at det overføres ansvar for tiltak for fysisk tilrettelegging av boliger fra folketrygden til Husbanken. Videre mener utvalget at finansieringen av visse typer hjelpemidler og tilrettelegging som i dag er et statlig ansvar, og som grenser tett opp mot velferdsteknologiske løsninger som benyttes i de kommunale omsorgstjenestene, på sikt bør overføres til kommunene. Utvalget tar i rapporten også for seg en rekke andre tema, som effektivisering innenfor dagens hjelpemiddelsystem, tilrettelegging for arbeid og utdanning, offentlige anskaffelser av hjelpemidler og kunnskaps- og kompetanseutvikling. Lenke til rapporten finnes bak i heftet, se vedlegg.

2004

NAKU (Nasjonalt kompetansemiljø for utviklingshemming) ble opprettet av Helse- og sosialdirektoratet. NAKU er underlagt Helse- og omsorgsdepartementet.

8.2 Forskning- og utviklingsaktiviteter

Bufdir har som fagdirektorat både fått gjennomført Forskning- og utviklingsaktiviteter (FoU)-oppdrag i perioden 2014–2016 og har noen pågående oppdrag i 2017 og senere, eksempler på dette gjengis nedenfor.

FoU i 2014

Levekårsstatistikk om levekår for personer med nedsatt funksjonsevne

I 2014 utviklet direktoratet systemet for dokumentasjon av levekår for personer med nedsatt funksjonsevne til å bli en helhetlig oversikt over status på levekårene for mennesker med funksjonsnedsettelse. Oversikten inkluderer relevant statistikk om de viktigste levekårsområdene, eksempelvis arbeidsliv, utdanning og helse. Statistikken er innhentet fra andre sektormyndigheters registerdata, blant annet fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV), Helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet, og utvalgsundersøkelser fra hovedsakelig Statistisk sentralbyrå (SSB).

Levekårsstatistikken dannet grunnlaget for å identifisere sentrale indikatorer som kunne følges over tid, og inneholdt også dokumentasjon som ikke kunne tallfestes, men som bidro til et mer helhetlig kunnskapsgrunnlag. Dokumentasjonen var et viktig grunnlag for Norges første rapportering på FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRDP).

Indikatorarbeid på tilgjengelighet og universell utforming

Arbeidet med nasjonale indikatorer innenfor tilgjengelighet og universell utforming har vært en del av *Handlingsplan for universell utforming 2009-2013*. Målet var å få på plass indikatorer for

universell utforming av IKT, transport, bygninger, anlegg og uteområder.

Bufdir sammenfattet to rapporter om dette arbeidet, en i 2010 og en i 2012. Rapportene ble oversendt departementet ved årsskiftet 2014–15 og oppsummerte de viktigste tallene og indikatorene fra handlingsplanperioden (2009-2013). Rapportene viste at det finnes noe statistikk og enkelte indikatorer, men at dette fremdeles måtte bygges ut for å få et bedre bilde av status og utvikling.

Retningslinjer, veileder og nettsted for å avdekke og forebygge seksuelle overgrep

Et viktig arbeid i 2014 var å utarbeide og ferdigstille retningslinjer, veileder og eget nettsted for å avdekke og forebygge seksuelle overgrep mot voksne med utviklingshemming. Materialet bygget på ny kunnskap om voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne, og ble gjennomført i samarbeid med blant annet brukerorganisasjoner og Politidirektoratet.

Interesseorganisasjoner for utviklingshemmede – også for innvandrere?

Rapporten er skrevet av Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) på oppdrag fra Bufdir i 2014. Rapporten viser til at det finnes barrierer mot innvandreres deltakelse i interesseorganisasjoner for utviklingshemmede. Det kan handle om at organisasjonene ikke når fram med informasjon eller informerer på en måte som gjør at innvandrere kan tenke at organisasjonene bare er for norske familier. Det kan også handle om at hjelpeapparatet ikke er bevisste nok på organisasjonenes betydning for familier som ofte har svake nettverk. Dette kan gjøre at de nedprioriterer å gi informasjon til innvandrerfamilier om relevante bruker- og interesseorganisasjoner.

2004

Meld. St. 030 (2003–2004) Kultur for læring satte et mål om å redusere antall vedtak om spesialundervisning gjennom å styrke den tilpassede opplæringen i den ordinære skolen. Denne meldingen dannet grunnlaget for Kunnskapsløftet.

2005–
2009

Frambu kompetansesenter for sjeldne diagnoser blir innlemmet i Regionalt Helseforetak Øst fra og med januar 2005.

Fra bollebaking til demokratisk deltakelse. Repräsentasjon av utviklingshemmede i norske medier
Rapporten som er skrevet av Nordlandsforskning og handler om medias framstilling av utviklingshemmede, viser at medias framstilling av utviklingshemmede har endret seg lite på 20 år.

Mennesker med utviklingshemming kommer noe oftere til ordet i mediasaker som omhandler dem selv, men veksten er kun fra 4 til 11 prosent. Fortsatt er det i nesten 90 prosent av sakene andre som taler på deres vegne. Mennesker med utviklingshemming fremstilles også noe oftere som aktive subjekt enn de gjorde i 1991–1992, men oftest i typiske «gladsaker» som handler om fritid, kulturaktiviteter og hverdagsliv. Det finnes nesten ingen eksempler i det kvantitative materialet på at utviklingshemmede kommer til orde i saker av mer politisk karakter. Utviklingshemmede kommer også sjelden til ordet i saker som handler om deres livssituasjon eller levekår, som boform, arbeidstilbud, omsorgstiltak etc., annet enn som tilleggs kommentarer om at de trives og er fornøyd.

Rapport om ungdom med sansetap

Rapporten *En av flokken? Inkludering av ungdom med sansetap- muligheter og begrensninger* er utgitt av NTNU AS i 2014 med finansiering fra Bufdir. Rapporten viser at segregering i skolen øker jo høyere opp i klassene man kommer, ved at flere elever har segregerte løsninger i videregående skole enn i ungdomsskolen.

Rapporten viser at ungdom med sansetap følger trenden som er påvist for andre ungdommer med fysiske funksjonshemminger. Videre støtter studien andre undersøkelser som viser at de som er inkludert i skolen også har større sjanse for å være deltakende på den ordinære fritidsarenaen.

Andre rapporter

Bufdir bestilte ellers flere FoU rapporter i 2014. Flere områder som rapportene belyste, fikk god mediedekning. Direktoratet vil særlig trekke frem rapport om *Tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne* (fra Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)) og rapporten *Gode holdninger, men lite handling* om arbeidsgiveres holdninger til å ansette personer med nedsatt funksjonsevne (fra stiftelsen Fagbevegelsens senter for forskning, utredning og dokumentasjon (Fafo)).

FoU i 2015

Levekårsstatistikk om levekår for personer med nedsatt funksjonsevne

Våren 2015 ble barnevernsstatistikk, oppvekststatus og levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne er lansert på egen lenke, se bak i heftet. Tallene skulle bidra til bedre grunnlag for å ta velinformerte valg og beslutninger, gjøre det mulig å følge med på utviklingen på direktoratets fagområder og vurdere måloppnåelse. I tillegg skulle tallene gi relevant styringsinformasjon til ansvarlige tjenesteleverandører.

Boligveileder for personer med utviklingshemming og deres pårørende

Direktoratet observerte en utvikling mot at det ble flere institusjonslignende boliger for personer med utviklingshemming, noe Bufdir vurderte som uheldig.

Bufdir samarbeidet derfor med Husbanken om å lage en boligveileder som rettet seg mot mennesker med utviklingshemming og deres pårørende. Veilederen ga kunnskap om hvilke muligheter som finnes for personer med utviklingshemming til å skaffe seg en egen eid

2007

Lov om offentlige anskaffelser krever at det under planleggingen av offentlige anskaffelser skal tas hensyn til universell utforming.

2008

FN konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) trådte i kraft.

bolig. Dette er blant annet i tråd med CRPD art. 19 om retten til et selvstendig liv, og likeverdig samfunnsdeltakelse.

Kropp, identitet og seksualitet (KIS)

På oppdrag fra BLD skulle Bufdir sørge for at det ble laget et opplæringsmateriell om seksualitet og grensesetting for unge med funksjonsnedsettelse (inkludert utviklingshemmede).

KIS som ble publisert i 2015, er et digitalt opplæringsmateriell som har som mål at ungdom med funksjonsnedsettelser skal utvikle et godt forhold til sin egen seksualitet og å forebygge overgrep. KIS er i utgangspunktet utarbeidet av Habiliterings- teamet for voksne ved Nordlandssykehuset.

Bufdir fikk finansiert, videreutviklet og digitalisert KIS programmet i samarbeid med Nordlandssykehuset og Helsekompetanse ved Nasjonalt senter for samhandling og telemedisin. Lenke til KIS finnes bak i heftet.

Rapport om foreldre med kognitive vansker

Rapporten Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet som kom i 2015 var et godt eksempel på et prosjekt som ga ny kunnskap. Rapporten ga viktig innsikt i hvilke utfordringer foreldre med kognitive vansker og deres barn møter, og la grunnlaget for mer arbeid med tematikken.

Rapport om levekårssituasjonen for personer med nedsatt funksjonsevne.

Undersøkelsen ble publisert av NTNU Samfunnsforskning 2015. Funnene i undersøkelsen bekrefter antagelsen om at vi snakker om en svært heterogen gruppe, der noen funksjonshemmede skiller seg lite fra befolkningen for øvrig mens andre har betydelige levekårsutfordringer. Det varierer imidlertid fra levekårsområde til levekårs-

område hvor omfattende vanskene er, og også hvilke grupper av personer med nedsatt funksjonsevne som har mest omfattende vansker.

Det overordnede bildet er imidlertid at selv om gjennomsnittstallene gjennomgående viser dårligere levekår enn i befolkningen for øvrig, så er utfordringene av betydelig større art for enkeltgrupper.

Det bør rigges opp et dokumentasjonssystem for å fange opp dette. Rapporten har vist til en del områder med kunnskapsmangel, både hva gjelder levekårsområder og situasjonen for personer med ulike former for nedsatt funksjonsevne.

Implementering av vern mot overgrep for risiko-utsatte personer

Mennesker med utviklingshemming er mer utsatt for vold og overgrep enn befolkningen for øvrig. I 2014 utarbeidet Bufdir derfor retningslinjer mot seksuelle overgrep mot voksne personer med utviklingshemming.

Gjennom målrettet informasjons- og pådriverarbeid bidro Bufdir i 2015 til at retningslinjene ble tatt i bruk i norske kommuner. Direktoratet samarbeidet med Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU), og holdt foredrag i kommuner og fylker for å gjøre lenken vernmotovergrep.no og retningslinjene kjent på lokalt plan. Mer informasjon og lenker til informasjonsmaterialet finnes bak i heftet.

2008

Plan- og bygningsloven, loven vektlegger blant annet at prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak.

FoU i 2016

Levekårsstatistikk om levekår for personer med nedsatt funksjonsevne

Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne⁸ er en nettressurs som formidler dokumentasjon og statistikk om levekårssituasjonen til funksjonshemmede i Norge.

I 2016 har Bufdir oppdatert relevante tall og tilhørende tekst. Videre har direktoratet fokusert spesielt på å formidle ny statistikk om universell utforming.

Bufdir har også jobbet aktivt med å utrede mulighetene for å bedre statistikkgrunnlaget på kommunenivå, inkludert registrering av fysisk tilgjengelighet i kommuner, samt å bedre statistikkgrunnlaget til Norges rapportering på FN konvensjonen om rettighetene for personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Dette arbeidet vil videreføres i 2017.

I denne sammenhengen ser Bufdir at det er en utfordring å hente ut tallgrunnlag i foreliggende nasjonal statistikk når det gjelder situasjonen for personer med utviklingshemming. Utviklingshemmede er i liten grad skilt ut som egen kategori i f.eks. Statistisk sentralbyrå (SSB) sine statistikker, i innrapporterte tall til Utdanningsdirektoratet og i enkelte statistikker fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV). Dette er også påpekt i Rettighetsutvalget i NOU 2016: 17 *På lik linje*.

Bufdir vil derfor i 2017 prioritere å få til et tettere samarbeid med blant annet SSB og sentrale fagmiljøer for å se på muligheten for å krysskoble ulike statistikker slik at det kan være mulig å få

bedre tall på levekårssituasjonen for utviklingshemmede.

Tall og fakta om status og utvikling når det gjelder tilgjengelighet og universell utforming

Utviklingen de senere årene viser at samfunnet blir stadig mer tilgjengelig, og det er flere som arbeider for universell utforming av sine lokalsamfunn. Likevel er det fortsatt mye arbeid som gjenstår, spesielt knyttet til det eksisterende bygde miljøet, men også i utvikling av ny teknologi.

I 2016 jobbet Bufdir aktivt med å formidle utviklingen, og på hjemmesiden publiserte Bufdir nye tall og fakta om status og utvikling når det gjaldt tilgjengelighet til transport, IKT og digital deltakelse, friluftsliv, offentlige bygg og boliger. Lenke til den aktuelle siden finnes bak i heftet.

Bedre tilgjengelighet til kollektivtransport er viktig for å sikre lik mulighet til deltakelse i samfunnet. Nye tall viser at verken parkeringsplasser eller kollektivtransport er tilgjengelige for alle, og at personer med nedsatt funksjonsevne bruker transportmidler i mindre grad enn befolkningen generelt. Med en eldre befolkning der en stadig større andel får nedsatt funksjonsevne er det viktigere at transporttilbudet er tilgjengelig for alle.

Tjenestetilbudet til familier som har barn med funksjonsnedsettelse

Et prioritert område for direktoratet på likestillingsfeltet er å bidra til at tjenester er tilgjengelige og likeverdige. Dette er særlig viktig for familier med funksjonshemmede barn.

På oppdrag fra Bufdir utarbeidet Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i 2016 en kunnskapsoppsummering om dette temaet. Lenke til kunnskapsoppsummering

⁸ https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne

2009

Universell utforming blir nedfelt i formålsparagrafen i plan- og bygningsloven.

ringen finnes bak i heftet. Rapportens funn var at familier med barn med funksjonsnedsettelse opplevde mangelfull informasjon og hjelp når det gjaldt tjenester de hadde behov for. Familier som hadde barn uten noen diagnose opplevde større utfordringer enn familier der barnet hadde en diagnose. Sosioøkonomisk bakgrunn og utdanning virket også inn på om foreldre forstod hvordan de skulle gå frem for å få hjelpen de trengte.

Mange av virkemidlene for å koordinere og samordne tjenestetilbudet for disse familiene er forankret i andre direktorater. Det er besluttet å opprette en arbeidsgruppe i 0-24 samarbeidet, noe som vil sikre et tverrdirektoralt samarbeid.

For foreldre med minoritetsbakgrunn var utfordringene med å få hjelp ekstra store, blant annet fordi foreldrene ikke fikk informasjon på en måte som de forstod og fordi hjelpetjenestene ikke var tilrettelagt godt nok. For å bedre nå frem til denne gruppen lagde Bufdir i 2016 en film og brosjyre med oversikt over tjenestetilbudet og rettigheter. Filmen er oversatt til engelsk, norsk, somali, arabisk og urdu.

Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse
Det foreligger lite forskningsbasert kunnskap om situasjonen for samer med nedsatt funksjonsevne. Bufdir samarbeidet derfor med Nordisk velferds-senter (NVC) og bevilget prosjektmidler til et kvalitativt norsk delprosjekt om *Situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse*.

Rapporten ble offentliggjort i april 2016. Lenke til rapporten finnes bak i heftet. I prosjektet valgte man å se på hvordan samer opplevde funksjonsnedsettelse i hverdagen, hvordan de opplevde viktige overganger i livet og hvordan de deltok i demokratiske prosesser.

Resultatene av undersøkelsen viste at situasjonen til samer med funksjonsnedsettelse varierte både med oppvekstvilkår, tilknytning til egen samisk bakgrunn, kjønn, type funksjonsnedsettelse, alder og bosted. Samtidig var det i det norske velferdsapparatet fremdeles et stort behov for større kunnskap om samisk kultur, språk, identitet og om hva dette i praksis innebar.

Kunnskap om hatefulle ytringer

På oppdrag for Bufdir har Institutt for samfunnsforskning (ISF) utarbeidet tre kunnskapsoppsummeringer om hatefulle ytringer i 2016:

Art og omfang av hatefulle ytringer i ulike medier på internett

4. Sammenheng mellom ytringer og diskriminering; mobbing og vold
5. Grenser mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer.

Hatefulle ytringer har konsekvenser både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå ved at utsatthet for hets, diskriminering og vold fører til tilbaketrekking fra offentligheten. Etnisitet og seksuell orientering er de vanligste grunnlagene for hatefulle ytringer.

Det er fortsatt behov for å kartlegge omfanget og av hatefulle ytringer, hva som kjennetegner disse ytringene, hvem som rammes og konsekvenser både på individ- og samfunnsnivå. Videre ser vi at kunnskapsutviklingen på feltet må være orientert mot mer praksisnære tiltak for å forebygge hatefulle ytringer.

Gjennomgangen av grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer påpeker at tolkning og anvendelse av

2009

Andre planperiode for regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet, (2009-2013). 50 tiltak innen: Bygg og anlegg, planlegging og uteområder, transport, IKT, samt visjonen Norge universelt utformet innen 2025.

2009

Et helhetlig diskrimineringsvern (NOU 2009:14) foreslo en ny samlet lov som erstatter likestillingsloven, lov mot etnisk diskriminering og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, og innføring av et grunnlovsvern mot diskriminering og ratifikasjon av protokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettskonvensjon.

straffelovens bestemmelser om hatefulle ytringer må skje på måter som er forenelig med ytringsfriheten og internasjonale konvensjoner som Norge er bundet av. Samtidig inneholder Grunnloven § 98 et generelt likhets- og ikke-diskrimineringsprinsipp, og Norge har forpliktelser etter internasjonale konvensjoner til å bekjempe og dels å kriminalisere visse former for hatefulle ytringer.

Hatytringer – resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer,

I forbindelse med den internasjonale FN-dagen for personer med funksjonsnedsettelse i 2016 offentliggjorde Bufdir rapporten: *Hatytringer – resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer*, som er utarbeidet av Nordlandsforskning i samarbeid med NTNU samfunnsforskning. Lenke til rapporten finnes bak i heftet.

Rapporten bygger på fire ulike undersøkelser:

to landsomfattende spørreundersøkelser
1) en spørreundersøkelse spredd via bruker- og interesseorganisasjonene til deres medlemmer (947 svarte) og 2) en lettlest spørreundersøkelse spredd på samme måte hvor personer med utviklingshemming var målgruppe (100 svarte),
3) telefonintervju med 13 personer med funksjonsnedsettelse og 4) intervju med ressurspersoner i bruker- og interesseorganisasjonene og LDO.

Rapporten problematiserer begrepet og forståelsen av «hatytringer» blant informantene, gir en kort avgrensning av «nedsatt funksjonsevne» utover å beskrive funnene fra de fire undersøkelsene. Den tar opp et viktig aspekt som er knyttet til metaforer, ord- og begrepsbruk som kan ramme den enkelte vel så mye som det som kan benevnes som hatefulle ytringer, den omtaler dette som et uttrykk for *disablism* (engelsk) og *funkofobi* (svensk) som er mer knyttet til holdninger, verdier, nedvur-

deringer generelt og i tjenesteapparatet og som kommer som små daglige drypp over år og fra alle, inklusive profesjonelle aktører.

Rettsikkerhet for utviklingshemmede

Nordlandsforskning skrev på oppdrag fra Bufdir i 2016 en kunnskapsstatus om rettsikkerhet for personer med utviklingshemming på ulike livsområder. Rapporten ble lansert i juni 2016. Lenke til rapporten finnes bak i heftet.

Forskerne valgte selv å se på forskningsbasert kunnskap og ikke statlige tilsynsrapporter. Forskerne fant en del forskning på områdene man tradisjonelt har vært bekymret for, slik som vold og overgrep, bruk av tvang og makt i omsorgen, situasjonen innen strafferettspleien og vergemålsordningen (når det gjaldt vergemål var det mest forskning fra andre land).

Utviklingshemmede var overrepresentert i norske fengsler uten at det så ut til at de ble fanget opp i møtet med rettssystemet. Utviklingshemmede (særlig kvinner) hadde i tillegg en høyere risiko for å utsettes for overgrep i enn resten av befolkningen, samtidig som det var få anmeldelser av overgrep. Når det gjaldt forskning om rettsikkerhet i Forvaltningen, var denne, ifølge Nordlandsforskning, i et noe mindre omfang enn førstnevnte.

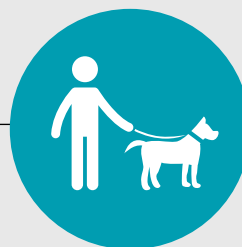
Personer med kognitive vansker i møte med politi og straffesakskjede

Mennesker med utviklingshemming har større utfordringer knyttet til egen rettsikkerhet enn befolkningen for øvrig. Bufdir har over flere år initiert FoU-prosjekter for å bidra til økt kunnskap, kompetanse og tiltak for å bedre levekårs-situasjonen til mennesker med utviklingshemming. Det er lagt vekt på arbeid knyttet til rettsikkerhet, vold og overgrep.

2009

Rett til læring (NOU 2009:18).

Hovedkonklusjonen i utredningen var at forbedring av de allmenne ordningene er det viktigste grepet overfor barn, unge og voksne med særskilte behov.

En kunnskapsstatus om rettsikkerhet for personer med utviklingshemming som kom ut i 2016, viste blant annet til en overrepresentasjon av udiagnostiserte utviklingshemmede i norske fengsel. Som en oppfølging av denne situasjonen satte Bufdir i 2016 i gang et forskningsprosjekt om hvordan personer med kognitive vansker ble møtt i politi og straffesaksjede. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom St. Olavs hospital, Nordlandsforskning, Politihøgskolen i Bodø og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Politidirektoratet og domstolsadministrasjonen er også tilkopleet prosjektet.

Vern mot overgrep for risikoutsatte personer

Gjennom målrettet informasjons- og pådriverarbeid bidro Bufdir til at retningslinjene ved seksuelle overgrep ble tatt i bruk i mange norske kommuner. På oppdrag fra Bufdir evaluerte NOVA i 2016 de erfaringer kommuner hadde med bruk av retningslinjene.

Evalueringen viste at halvparten av de deltagende kommunene ikke kjente til retningslinjene, men at kommunene som hadde tatt dem i bruk var svært fornøyd og opplevde at de ga stor trygghet. Andelen kommuner som kjente til og brukte verktøyet, steg med økende størrelse på kommunen. 76 prosent av store kommuner hadde kjennskap til materialet, og 36 prosent hadde innført dem.

Rapporten vil bli brukt for å styrke implementeringsarbeidet ytterligere i 2017. I arbeidet med tiltak 21⁹, har Bufdir ut fra kunnskapsgrunnlaget, besluttet at retningslinjene bør omfatte alle barn, men at sårbarheten til blant annet barn og unge med nedsatt funksjonsevne nevnes spesielt. Også

barn med minoritets- og LHBTI bakgrunn vil bli nevnt spesielt. Arbeidet med retningslinjene fortsetter i 2017.

TryggEst

I 2016 jobbet Bufdir videre med TryggEst, og leverte i februar et notat om dette til BLD. TryggEst er et forslag til hvordan den britiske modellen *Safeguarding of vulnerable adults* (SOVA) kan tilpasses norske forhold. TryggEst er et forslag til et «voksenvern» for personer som i liten grad er i stand til å beskytte seg selv. Bufdir vil bruke 2017 til å forberede en pilot i et utvalg kommuner fra 2018. Bufdir mener at TryggEst kan bli en viktig ressurs for kommunenes arbeid med å avdekke, håndtere og forebygge overgrep.

Nettressurs om barnevernets arbeid med barn med funksjonsnedsettelse

Funksjonsnedsettelse eller omsorgssvikt? er en nettressurs for barnevernsansatte for å øke deres kompetanse om ulike diagnoser og hvordan de kan forholde seg til barn med disse diagnosene. I noen tilfeller kan det også være en utfordring å skille mellom hva som er konsekvenser av en funksjonshemming og hva som er konsekvenser av omsorgssvikt. Nettressursen er ment å kunne være en hjelp for å lettere skille mellom dette. Det er også tips til barnevernsansatte om hvordan samtale med barn med de ulike diagnosene. Lenke til nettressursen finnes bak i heftet.

Digitale hindre i arbeidslivet

Deltakelse i arbeidslivet er en viktig forutsetning for å få og opprettholde digital kompetanse. Statens institutt for forbruksforskning (Sifo) ble på oppdrag av Bufdir bedt om å lage en utredning om digitale barrierer i arbeidslivet.

⁹ *En god barndom varer livet ut – Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014–2017)*

2009

NOU 2010:5 Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering – Et helhetlig hjelpemiddeltilbud, utredningen foretok blant annet en gjennomgang av forvaltningen, organiseringen og finansieringen på hjelpemiddelområdet, og mulige grep for effektive kvalitets- og kompetanseforbedringer.

Utredningen viste at de digitale hindringene var flere og de var både av teknisk og holdningsmessig karakter.

Undersøkelsen viste også at én av fire med funksjonsnedsettelse sluttet i jobb på grunn av digitale hindre. Bufdir følger opp funnene i rapporten med Arbeids- og velferdsetaten (NAV). I tillegg har vi gitt tilskudd til å utbedre en av barrierene i arbeidslivet, rekruttering. Rekrutteringsportalen jobbnorge.no har fått støtte for å bidra til mer tilgjengelige søknadsskjemaer.

Kartlegging av kommunale og fylkeskommunale råd

Bufdir gjennomførte en kartlegging i 2016 som viste at 75 prosent har oppnevnt eget råd for personer med nedsatt funksjonsevne, mens en økende andel, 22 prosent har oppnevnt felles råd for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne.

Servicehunder

Det fremgår av Sundvollen-erklæringen at Regjeringen ønsker å gjennomgå forsøksordningen med servicehunder med sikte på å gjøre den mer lik ordningen med førerhund for blinde og svaksynte. Servicehunder er hunder som er trent til å hjelpe mennesker med ulike funksjonsnedsettelse. Servicehunder kan for eksempel hjelpe til med å legge inn i vaskemaskinen, åpne dører, hente avisen eller tekniske hjelpemidler o.l.

Arbeids- og velferdsetaten har gjennomført et forsøksprosjekt med servicehunder. Forsøket har vært flerårig og ble avsluttet våren 2016, og er evaluert. Regjeringen vil med bakgrunn i evalueringen vurdere å innføre en ordning med servicehunder i offentlig regi.

2009

Statens senter for deltakelse og tilgjengelighet (Deltasenteret) sine ressurser ble overført fra Sosial- og helsedirektoratet til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å styrke rollen som fagdirektorat for likestilling og ikke-diskriminering.

Boliger i bratt terreng

SINTEF Byggforsk har på oppdrag fra Kommunaldepartementet (KMD) ved Planavdelingen og Direktoratet for byggkvalitet oppdatert gode prinsipper for boligbygging som er utviklet av Byggforsk på 1980-tallet med vekt på terrengmessige grep knyttet til universell utforming og tilgjengelighet. Lenke til bratt terreng-informasjon finnes bak i heftet.

FoU i 2017 og senere

Bufdir har som fagdirektorat både fått gjennomført FoU-oppdrag i perioden 2014-2016 og har noen pågående oppdrag i 2017 og senere. Eksempler på oppdrag som opprettes eller går videre i 2017 er:

1. Kartlegging av råd for personer med nedsatt funksjonsevne i kommunene; kartleggingen er en oppfølging av Lov om råd for personer med nedsatt funksjonsevne i kommuner og fylkeskommuner. Kartleggingen ble gjennomført i april-mai 2016, og offentliggjort i april 2017. Rapporten er tilgjengelig på Bufdirs hjemmeside.
2. Utviklingsarbeid for å overvåke tilstanden for funksjonshemmede i kommunene.
3. Levekårsundersøkelser viser at levekårene i den norske befolkningen varierer med geografi. Bufdir vil samle eksisterende kunnskap om hvordan levekårene for personer med funksjonsnedsettelse varierer geografisk. Det finnes lite kunnskap om, og dokumentasjon på, hvordan levekårene for personer med funksjonsnedsettelse varierer i Norge, og i hvilken grad geografi har betydning for deltakelse på ulike levekårsarenaer, og om dette bidrar til ulikheter i levekår på bakgrunn av geografisk tilhørighet for personer med funksjonsnedsettelse som helhet og for ulike undergrupper.

2011

Meld. St. 18 (2010-2011) Læring og felleskap om tidlig innsats og gode læringsmiljøer for barn, unge og voksne med særlige behov.

Meldingen bygger på tre strategier: fang opp- følg opp, målrettet kompetanse-styrket læringsutbytte og samarbeid og samordning-bedre gjennomføring.

4. Personer med nedsatt funksjonsevne møter fortsatt barrierer som hindrer like muligheter for aktivitet og deltakelse. Det er et mål at personer med nedsatt funksjonsevne i Norge skal ha samme muligheter til høyere utdanning. Bufdir ønsker derfor å undersøke fysiske barrierer i høyere utdanning ved å belyse tilgjengeligheten i boliger, uteområder og universitetsbygninger. Prosjektet har som formål å undersøke på hvilken måte fysiske barrierer påvirker personer med funksjonsnedsettelsers mulighet til å studere og deres studiehverdag, og om det påvirker deres valg av studier og studiested.
5. Bedre statistikkgrunnlaget til Norges fremtidige rapporteringer til FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Tidspunkt for Norges neste rapportering er ennå ikke bestemt.
6. Mer statistikk om utviklingshemmede: Bufdir har både slutført og er i gang med flere prosjekter om personer med utviklingshemming, men det har vært og er en utfordring å hente ut tallgrunnlag i foreliggende nasjonal statistikk når det gjelder personer med utviklingshemming.

Utviklingshemmede er i liten grad skilt ut som egen kategori i for eksempel SSB sine statistikker, i innrapporterte tall til Utdanningsdirektoratet og i enkelte statistikker fra Arbeids- og velferdsetaten (NAV). Fakta om utviklingshemmedes levekår kommer heller ikke fram i de generelle tallene om vanskeligstilte grupper. Dette er også påpekt i NOU 2016: 17. Bufdir vil derfor i 2017 og framover prioritere å få til et tettere samarbeid med blant annet SSB og sentrale fagmiljøer for å se på muligheten for å krysskoble ulike statistikker slik at direktoratet kan få bedre tall på levekårs-situasjonen for utviklingshemmede.
7. Rapporten om personer med kognitive vansker og deres møte med politi og straffesakskjede vil pågå og ferdigstilles høsten 2017.
8. Digital veileder om barn og unge med nedsatt funksjonsevne i barnevernet er et samarbeid mellom Bufdir og Helsedirektoratet. Mange barn

2012

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede (SRLF) ble avviklet i

2012. Rådets ressurser ble overført til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for ytterligere å styrke rollen som fagdirektorat for likestilling og ikke-diskriminering på området personer med funksjonsnedsettelse.

som i utgangspunktet burde være beskyttet av både barnevernsloven og helselovgivningen, opplever i realiteten at utfordringene i samarbeidet mellom etatene er så store at det gir negative konsekvenser for tilbudet barnet får. Bufdir har derfor inngått et samarbeid om å utarbeide en felles veileder for barnevernet og helse og omsorgstjenestene. Veilederen skal avklare hva som er den enkelte etats ansvar og hvordan de kan samarbeide om tilbudet der begge etater må inn. Dette gjelder barn som opplever omsorgssvikt men også trenger tilbud om tjenester på grunn av sin funksjonsnedsettelse. Det kan også gjelde barn som på grunn av omfattende hjelpebehov vil kunne oppleve omsorgssvikt, ikke på grunn av foreldrenes manglende omsorgsevne, men på grunn av manglende hjelpetiltak i familien. Veilederen vil bli ferdig i løpet av 2017.

9. Informasjons- og utviklingsprogrammet – nettressurs om rettigheter for utviklingshemmede (2010–2013) er revidert. Bufdir har utviklet en egen nettressurs om rettigheter for personer med utviklingshemming som en oppfølging av programmet. Behovet ble spilt inn av flere kommuner som savnet et felles nettsted hvor alle rettighetene var samlet. Målgruppen er først og fremst kommuneansatte, men også andre kan ha nytte av denne ressursen. På disse sidene vil det raskt og effektivt være mulig å hente ut informasjon om konvensjoner, lover, veiledere og sentrale føringer når det gjelder utviklingshemmede og arbeid, helse, utdanning, bolig mm

IKTPLUSS programmet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) støtter IKTPLUSS programmet. IKTPLUSS er Forskningsrådets store satsing på IKT-forskning og -innovasjon. Satsingen inkluderer både grunnleggende og anvendt forskning, forskningsbasert innovasjon og formidling og implementering av resultater. Satsingens hovedmål er å styrke kvalitet og øke dristighet og relevans i norsk IKT-forskning ved å koble FoU-investeringene med nasjonale

2012

Meld. St. 45 (2012-2013) Frihet og likeverd – om mennesker med utviklingshemming.

Meldingen er en gjennomgang av ansvarsreformen (HVPU reformen) 20 år etter. Meldingen ble blant annet et grunnlag for å stake ut veien videre.

forutsetninger og behov for IKT-forskning og innovasjon. Universell utforming av IKT vil kunne være en del av programmet. KMD legger imidlertid ikke føringer på forskningsrådet prioriteringer av forskningsmidler.

8.3 Støtteordninger, stønader og virkemidler i regi av Barne- og likestillingsdepartementet

Spesielle og tilrettelagte ordninger for personer med funksjonsnedsettelse

Regjeringen har flere tilskuddsordninger som er spesielt rettet mot personer med funksjonsnedsettelse. Tilskuddsordningene forvaltes av Barne- og ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). I perioden 2014–2017 gjelder det:

Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne ((kap. 847 (frem t.o.m. 2014) og kap. 872 (f.o.m. 2015)) med følgende poster: 21 Spesielle driftsutgifter, 70 Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner, 71 Tiltak for økt tilgjengelighet og universell utforming (uu) og 72 Tilskudd tom 2014, omgjort f.o.m. 2015 til Funksjonshemmedes levekår og livskvalitet. I 2014 ble det samlet brukt på disse budsjettkapitlene 222,7 millioner kroner. De årlig avsatte midlene har økt for hvert år, og er for 2017 på 246,3 millioner kroner.

Det konkrete innholdet i de ulike tilskuddsordningene er:

Spesielle driftsutgifter (kap. 847/872 post 21)

Midlene er brukt til målrettet informasjons-, forsknings- og utviklingstiltak (FoU) for personer

med funksjonsnedsettelse. Hoveddelen av midlene forvaltes av Bufdir. Eksempler på FoU-tiltak som har fått støtte er gjengitt ovenfor. Øvrige innsatser er gjengitt nedenfor.

Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner (kap. 847/872 post 70)

Tilskuddsordningen inkluderer tilskudd til funksjonshemmedes bruker- og interesseorganisasjoner, fritidstiltak for barn- og unge med nedsatt funksjonsevne med særskilt store hjelpebehov, og i 2017 støtte til stiftelsene Klar tale og SOR – Samordningsrådet for arbeid for mennesker med utviklingshemming. Tilskuddsordningene forvaltes av Bufdir etter retningslinjer gitt av departementet.

Tiltak for økt tilgjengelighet og universell utforming (uu) (kap. 847/872 post 71)

Midlene er brukt og skal brukes til tiltak i Regjeringens handlingsplan for universell utforming (2015–2019) og går på tvers av sektorene. I 2017 gis det tilskudd til Standard Norge, Norsk design- og arkitektursenter for innovasjonstiltak og kompetanseheving av formgivning (DOGA), Oslo kommune for utviklings av en informasjonsportal om velferds- / hverdagsteknologi og KS til et prosjekt for universell utforming i kommunesektoren.

Midlene skal også benyttes til tilskuddsordningen *Universell utforming – kunnskapsutvikling, kompetanseheving og informasjon*. Tilskuddsmidlene tilfaller et bredt utvalg av søkere innen akademia, forskningsinstitusjoner, bransjeorganisasjoner, private virksomheter, kommuner og brukerorganisasjoner.

Prosjektene som er støttet omfatter kunnskapsutvikling og -spredning, teknologisk innovasjon, registrering av tilgjengelighet til bygg og uteområder, metodeutvikling og nettverksarbeid.

2012

Rett til bruk av egne kommunikasjonsformer ble innført i opplæringsloven (§ 2-16). Den gir elever som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon rett til å bruke nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringen.

I 2016 kom det inn flere søknader enn noen gang. Aktiviteter i kommunene og nettverksarbeid har vært prioritert. Kommuner og private virksomheter hadde størst økning i andelen av tildelte midler sammenlignet med 2015. Utdelte tilskudd var i 2016 ca. 15,7 millioner kroner, der 5 millioner kroner var øremerket IKT-prosjekter (se mer under). 49 prosent av midlene gikk til private virksomheter, 26 prosent til kommuner, 15 prosent til høyskoler, universiteter og forskningsinstitusjoner og 10 prosent til bruker- og bransjeorganisasjoner.

Universell utforming av IKT

Personer med nedsatt funksjonsevne bruker digitale tjenester i mindre grad enn andre. Samtidig er digital tilstedeværelse en forutsetning for like muligheter til deltakelse, og det er viktig at digitale tjenester er tilgjengelige for alle. Bufdir arbeider målrettet med dette gjennom UnIKT, et program for universell utforming av IKT. Det ble arrangert tre møter i UnIKT-forum i år og utdelt 5 millioner i tilskudd til dette formålet.

Ny teknologi: To prosjekter som har fått støtte til ny anvendelse av teknologi, er *Travel Companion* og *Indoor Navigation* fra firmaet NextSignal AS. I de to prosjektene er det utviklet en mobil-app, som ved hjelp av utplasserte bluetooth-varder gir brukere sanntidsinformasjon om rutetider og mulighet til å navigere i bygninger, der GPS-signaler ikke fungerer. Dette kan være nyttig for alle reisende, men kan bli en ekstra nødvendig støtte til reisende med nedsatt syn, kognisjon eller andre funksjonsnedsettelse.

Lesbar tekst: Selv om mye informasjon nå er digital, er mye tekst fremdeles papirbasert. I samarbeid med Blindeforbundet og med tilskudd fra Bufdir gjennomførte NTNU Gjøvik det som skal være den

største studien i verden innen lesbarhet i trykket tekst.

Funnene viste at det som til nå hadde etablert seg som «sannheter» ikke hadde støtte i empirisk forskning. Forskingen har vakt internasjonal interesse. Bufdir følger opp og justerer innholdet i veiledningsmateriell etter ny innsikt.

Tilskuddsordningen *Universell utforming – kunnskapsutvikling, kompetanseheving og informasjon*, som forvaltes av Bufdir inngår i tiltaket.

Tilskudd / Funksjonshemmedes levekår og livskvalitet (kap. 847/872 post 72)

Ordningen skal brukes for å bedre levekår og livskvaliteten for personer med funksjonsnedsettelse, og inkluderer frivillige organisasjoner og andre aktører som arbeider for personer med funksjonsnedsettelse. Tilskuddet kan også brukes til tiltak som skal medvirke til debatt og holdningsendringer, skape deltakelse og spre kunnskap. Tiltaket forvaltes av Bufdir.

Eksempler på tiltak som har fått støtte er:

Likestillingssenteret fikk støtte til å gjennomføre 11 workshoper for til sammen 270 rådgivere i videregående skoler, NAV-ansatte og andre som var i kontakt med målgruppen spesielt. Workshopene var basert på en forskningsrapport utarbeidet av Likestillingssenteret og Østlandsforskning. Rapporten viste at det er en kamp om å få den tilretteleggingen unge med nedsatt funksjonsevne har krav på i den videregående skolen.

Workshopene spredde informasjon om hvilke barrierer elever med nedsatt funksjonsevne kan møte på videregående skoler og fokuserte på at deltakerne skulle bli mer bevisst på egen praksis.

2013

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ble revidert. Gjennom loven fikk personer med nedsatt funksjonsevne vern mot diskriminering på linje med det som allerede gjelder for kjønn etter likestillingsloven, og for etnisitet, religion mv. etter diskrimineringsloven.

Likestillingscenteret mener at dette kan ha ført til bedre oppfølging og tilrettelegging på skolen slik at unge med nedsatt funksjonsevne kan oppleve økt livskvalitet i skolehverdagen. Senteret mener også at dette igjen kan øke sannsynligheten for at unge med nedsatt funksjonsevne kan fullføre videregående skole og dermed komme i posisjon til å søke høyere utdanning.

Et annet tiltak som har fått tilskudd fra støtteordningen er organisasjonen *Selvhjelp for innvandrere og flyktninger*. De fikk støtte til prosjektet: «Våre barn skal med – Rettighetsarbeid blant innvandrerfamilier med barn med utviklingshemming». I prosjektet hjelper de familier med barn med utviklingshemming med utfylling av skjema, forklaring på vedtak og skriv fra det offentlige, utforming av klager og direkte kontakt med de berørte offentlige instansene i hver enkelt sak. I 2015 mottok de 137 henvendelser på landsbasis med 17 forskjellige nasjonaliteter.

Levekårsundersøkelser viser at flere foreldre med barn med nedsatt funksjonsevne synes det er vanskelig å få oversikt over rettighetene sine og hvilke hjelpemuligheter staten tilbyr. Dette kan være enda mer utfordrende for familier med minoritetsbakgrunn på grunn av språkbarrierer og mindre kunnskap om offentlige instanser i Norge.

2. oktober 2015 trådte nye regler om avhør av særlige sårbare personer i kraft. Reglene gjelder blant annet for personer med psykisk utviklingshemming og personer med funksjonsnedsettelse som gir tilsvarende behov for tilrettelegging. De nye reglene om tilrettelagt avhør gir bedre rettsikkerhet for særlig sårbare voksne som er offer eller vitner i blant annet volds- og overgrepssaker.

2013

Ny Vergemålslov. Den nye loven erstatter gjeldende vergemålslov fra 1927 og umyndiggjøringsloven fra 1898. Nytt er blant annet at tilsyn med verger og forvaltning av mindreåriges midler overføres fra de kommunale overformynderiene til fylkesmennene. Målet var å bringe norsk vergemålslovgivning i samsvar med kravene i CRPD, se neste milepæl.

Allmenne ordninger som kan inkludere personer med funksjonsnedsettelse

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har i tillegg en rekke barne- og ungdomstiltak som gjelder alle og som kan inkludere barn og unge med funksjonsnedsettelse, det er:

Barne- og ungdomstiltak (kap. 857 (frem t.o.m. 2014) og kap. 846 (f.o.m. 2015) med følgende poster: 21 Spesielle driftsutgifter, 60 Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn, 61 Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom, 70 Barne- og ungdomsorganisasjoner, 71 Utviklingsarbeid, 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomsarbeid mv, i 2015 inkluderte dette også post 72 tilskudd til voldsutsatte barn, og i 2016 og 2017 ble post 50 Norges forskningsråd og post 62 Utvikling i kommunene inkludert i dette kapittelet. I 2014 ble det samlet brukt 282,1 millioner kroner på disse budsjett kapitlene. De årlig avsatte midlene har økt for hvert år, og er for 2017 på 458,1 millioner kroner.

Det konkrete innholdet i de ulike tilskuddsordningene er:

Spesielle driftsutgifter (kap. 857/846 post 21)

Posten dekker utgifter til ulike forsknings- og utviklingstiltak (FoU) på familie- og oppvekstområdet samt arbeid mot barnefattigdom. I 2017 dekker posten også medlemskap i European Youth Information and Counselling Agency (ERYICA), drift av Nurse Family Partnership-programmet og styrking av Sjumilsstegsmetoden. Tidligere har den dekket utgifter til arbeid med kjønnslikestilling (inkludert statistiksamarbeid med SSB), indikato-

2013

Norge ratifiserte FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Konvensjonen forplikter staten til å føre en politikk som gir personer med nedsatt funksjonsevne samme tilgang til sine menneskerettigheter som andre.

arbeid på ulike diskrimineringsgrunnlag og FoU rettet mot lhbt-spørsmål på posten.

Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn (kap. 857/846 post 60)

I 2017 skal ordningen brukes til å skape åpne møteplasser for barn og unge i alderen 18-20 år med særskilte behov i byene Arendal, Bergen, Bodø, Drammen, Fredrikstad, Gjøvik, Halden, Hamar, Haugesund, Kristiansand, Larvik, Moss, Oslo, Porsgrunn, Sandefjord, Sandnes, Sarpsborg, Skien, Stavanger, Trondheim, Tønsberg og Ålesund.

Tiltakene som får støtte gjennom denne tilskuddsordningen skal innebære etablering eller videreutvikling av åpne møteplasser for ungdom, og målgruppen er barn og ungdom i alderen 10 til 20 år med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Det dreier seg i stor grad om fritidsklubber og ungdomshus som er åpne for alle i en bestemt aldersgruppe. Det er satt som kriterium i regelverket at det rekrutteres bredt, og det er derfor ingen tiltak som har fått støtte i denne perioden til aktivitet utelukkende for barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne. Det er imidlertid mange tiltak som inkluderer denne gruppen som én av flere. Dette gjelder for eksempel tiltaket *Alle Danser* i regi av Kulturenheten i Trondheim kommune og *Åpen stall* i regi av Stiftelsen Alna Ridesenter i bydel Alna.

Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom (kap. 857/846 post 61)

Ordningen forvaltes av Bufdir. Eksempler på tiltak som har fått støtte er:

Oslo

Bydel Søndre Nordstrand, tiltak «Ferie- og fritidsaktiviteter i enhet Fritid»: Tiltaket ble i 2016 tildelt kr 600 000 fra Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. Målsetningen med tiltaket er å gi barn og unge (10-18 år) i målgruppen, inklusive unge med nedsatt funksjonsevne, inkludering, nye opplevelser og mestring gjennom ulike kultur-, ferie- og fritidstilbud i alle skoleferier. Rapport for 2015 viser at tiltaket har god måloppnåelse, og over 450 barn og unge har fått tilbud om opplevelser og mestring de ikke får til vanlig. Det er lagt til rette for at barn og unge med nedsatt funksjonsevne har kunnet delta på ulike aktiviteter, som rideleir.

Skien kommune

Tiltak «Arbeidsmarkedstilknytning for unge med liten eller mangelfull utdanning»: Tiltaket ble i 2016 tildelt kr 250 000 fra Nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom. Målsetningen med tiltaket er blant annet å legge til rette for opplevelse av mestring, fremme deltagelse og likeverdige muligheter for unge med nedsatt kognitiv og/eller sosial funksjonsevne og å forebygge uønsket sosial atferd. Miljøterapeuter, ansatte på de alternative skolene i kommunen og rådgiver på skolen for elever med lettere og moderat utviklingshemming veileder og motiverer ungdommene, følger dem opp og samarbeider med de ansatte på tiltaket. Eksempler på arbeidsmarkedsrettede aktiviteter er vedproduksjon, sveising, snekring, vedlikehold og reparasjon av kjøretøy, krattrydding og maling. Rapport for 2015 viser at tiltaket har god måloppnåelse, og over 50 ungdommer har fått et tilbud.

Barne- og ungdoms-organisasjoner (kap. 846 post 70)

Posten inneholder flere tilskuddsordninger. En stor del går til nasjonal grunnstønning til barne- og ungdomsorganisasjonene. Ordningen forvaltes av Fordelingsutvalget, med Bufdir som sekretariat.

2015

Tredje handlingsplanperiode for regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet, (2015-2019) 47 tiltak på områdene: IKT, velferds- og hverdagsteknologi, bygg og anlegg, planlegging og uteområder, transport og sektorovergripende tiltak.

2015

Innføring av brukerstyrt personlig assistanse (BPA) som gir en lovfestet rett for personer under 67 år med langvarige og stort behov for personlig assistanse og hjemmeboende barn under 18 år rett til avlastningstiltak. BPA er begrunnet i et ønske om å sikre mennesker en større mulighet til å ta ansvar for eget liv og egen velferd.

I denne tilskuddsordningen fikk utvalget inn 94 søknader i 2014, 93 søknader i 2015 og 97 søknader i 2016. Følgende organisasjoner for personer med funksjonsnedsettelser fikk støtte: ADHD Norge, Barne- og ungdomsrevmatikergruppe, Diabetesforbundet, Dysleksi Norge, Hørselshemmedes Landsforbunds ungdom, Landsforeningen for nyrepasienter og transplanterte, Mental Helse Ungdom, Norges Astma- og allergiforbund, Norges Blindeforbunds ungdom, Norges Døveforbund, Norges Handikapforbund, Norsk Cøliacforening, Norsk Cøliakiforenings Ungdom, Norsk Epilepsiforbunds Ungdom, Norsk Forening for Ehler Danlos syndrom, Norsk forening for Stomi- og reservoaropererte, Norsk Proteinintoleranse Forening, Norsk Tourette Forening, Psoriasis – og eksemforbundet Ung, Ung Kreft., unge funksjonshemmede, Norsk Forening for Ehler Danlos syndrom fikk avslag i 2014.

Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Ungdom og fritid og Unge funksjonshemmede får også driftstilskudd over posten.

Tilskuddsordningen *Mangfold og inkludering* har fått midler over en rekke år, og også i 2017. Ordningen skal stimulere organisasjonene til engasjement, medansvar og sørge for at de med sin medvirkning styrker demokratiet. LNU er mottaker av ordninga. LNU får tilskuddet under forutsetning om at det blir fordelt videre til ulike prosjekt som fokuserer på mangfold, holdninger og deltakelse.

Utviklingsarbeid (kap. 857/846 post 71)

Tilskuddet brukes til å støtte utviklings- og opplysningsarbeid for å styrke og øke kunnskapen om oppvekstmiljøet for barn og unge. Organisasjonene Ungdom mot vold, Røde Kors og Barnevakten har sammen med InorAdopt, Verdens Barns og Adopsjonsforum har fått støtte. Over denne

posten dekkes også driftsstøtte til den internasjonale ressursorganisasjonen for adopsjon, International Social Service (ISS).

Tilskudd til internasjonalt ungdomsarbeid mv (kap. 857/846 post 79)

Tilskuddet brukes til å stimulere internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet. Det gis støtte til organisasjoner og institusjoner som arbeider for barn og unge, enkeltpersoner og grupper av barn og ungdom samt offentlige myndigheter lokalt, regionalt og lokalt.

Posten dekker også Norges bidrag til ungdomsrådet i Europarådet (EYF), samarbeid og partnerskapet mellom Europarådet og EU-kommisjonen, samt bidrag til det internasjonale arbeidet på adopsjonsfeltet i regi av Haagkonferansen for internasjonal privatrett (ICATAP), samarbeidet innenfor nærområdene innenfor rammene av Norges deltakelse i Barents rådet og det flernasjonale samarbeidet i Barentsregionen som forvaltes av Barents sekretariatet.

Herfra gis det også en grunnstønad til internasjonalt arbeid som Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), Ungdom og fritid og Unge funksjonshemmede kan søke. Forvaltningen av grunnstønaden gjøres av Bufdir.

Andre tilskudd

I tillegg til ordningene nevnt ovenfor, er det fra 2016 tilskuddsordninger under samme budsjett-kapittel Utvikling i kommunene (post 62) som brukes i kommunene som har utviklingsarbeid for å forebygge problemutvikling og marginalisering på familie- og oppvekstområdet.

Posten har tre tilskuddsordninger: Støtte til oppfølgings- og losfunksjoner for ungdom, Foreldre støt-

2015

Norges første rapportering om gjennomføring av FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Likestillingsombudets (LDO) supplerende rapport og sivilt samfunns alternative rapport koordinert av FFO ble levert FN komiteen samme år.

2016

NOU 2016:17 På lik linje. Rettighetsutvalget foreslår åtte løft for å styrke rettighetene og rettsikkerheten for personer med utviklingshemming: selvbestemmelse og rettsikkerhet, opplæring, arbeid, helse- og omsorg, eget hjem, kompetanse og kunnskap, koordinerte tjenester, og målrettet styring.

tende tiltak i kommunene, Utvikling av modeller for identifikasjon og oppfølging av ungdom av psykisk syke og barn av foreldre som misbruker rusmiddel, samt utgifter til årets barne- og ungdomskommune.

Tilskuddsordningene forvaltes av Bufdir. Departementet foretar utbetaling av kontingenten og bidrag til internasjonalt samarbeid som er omtalt ovenfor.

Andre allmenne tiltak/ordninger som kan omfatte personer med funksjonsnedsettelse som forvaltes av andre enn Bufdir følger nedenfor.

Sikkerhet og beredskap

Det er viktig å sikre at all informasjon om sikkerhet og beredskap blir gitt i et format som er tilgjengelig for alle. Tradisjonelt sett så har myndighetene ved «beredskapssituasjoner» varslet befolkningen via radio og TV, noe som er en utfordring for hørselsvekkede. I dag er det ikke slik at det offentlige kun gir informasjon gjennom etablerte nyhetsmedier. Det er mange eksempler på at ulike virksomheter bruker SMS varsling i kommunikasjon med borgerne, for eksempel har flere vannverk brukt SMS for å varsle berørte innbyggere om dårlig vannkvalitet. Sosiale medier blir også stadig viktigere for å holde kontakt med borgere under en krise. Samtlige departementer er tilstede på Facebook, og mange er på Twitter, Instagram og flere andre plattformer.

Nødmeldingstjenesten skal sikre at befolkningen får rask og riktig hjelp i en nødsituasjon. Tjenesten skal ha samme kvalitet uansett hvem som trenger hjelp, hvor brukerne befinner seg, og uavhengig av når på døgnet hendelsen inntreffer. Det jobbes kontinuerlig med å bedre denne tjenesten. Justis- og beredskapsdepartementet har gitt Direktoratet for nødkommunikasjon (som ble overført til

Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap 1. mars 2017) i oppdrag å etablere et pilotprosjekt som legger til rette for tekstbasert kommunikasjon med nødetatene slik at døve og hørselshemmede kan kommunisere direkte med nødmeldingstjenesten.

8.4 Tiltak i utenriks- og utviklingspolitikken

Regjeringen la i 2014 fram en melding til Stortinget om *Muligheter for alle – menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken* (Meld. St. 10 (2014-2015)). Et av de prioriterte innsatsområdene i meldingen er å bidra til å styrke gjennomføringen av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, herunder ved utdanningsbistand, humanitær bistand, arbeid for global helse og arbeid med kvinner og likestilling. I 2016 ble menneskerettigheter innført som nytt tverrgående hensyn i bistanden, ved siden av miljø, likestilling og anti-korrupsjon. Utenriksdepartementet og Norad deltar i nettverket Global Action on Disability (GLAD), som ble opprettet i 2015 for å styrke inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i internasjonalt utviklings samarbeid og humanitær innsats. Nettverket omfatter både statlige, mellomstatlige og private bistandsaktører.

Sivilt samfunn (kap. 160 post 70)

Dette er en søknadsbasert tilskuddsordning som forvaltes av Norad og skal styrke sivilsamfunnsaktører som fremmer demokratisering, realisering av menneskerettigheter og reduksjon av fattigdom i utviklingsland. Ett av målene som vektlegges i føringene for bevilgningen er rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne. En av de største mottakerne av tilskudd under denne

2016

Endringer i barnehageloven, reglene om spesialpedagogisk hjelp og tegnspråkopplæring flyttes fra opplæringsloven til barnehageloven. Loven forplikter kommunene å legge til rette barnehagetilbudet. Foreldre og barn fikk klagerett, og PPT må bistå barnehagene med organisasjons- og kompetanseutvikling for barn med særlige behov.

ordningen er Atlas-alliansen, som er en stiftelse av organisasjoner av funksjonshemmede og pårørende i Norge som jobber for å fremme rettighetene og bedre levekårene for funksjonshemmede i fattige land. Atlas-alliansen mottok til sammen 146 millioner kroner i 2014-2015, og har en ny avtale med Norad for perioden 2016-2019 på 64,5 millioner kroner per år. Flere andre tilskuddsmottakere jobber også med målrettede eller integrerte tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne. Det gjelder blant andre Redd Barna Norge, Digni og Plan Norge.

Utvexlingsordninger gjennom Fredskorpset (kap. 160 post 77)

Fredskorpset representerer en internasjonalt unik modell for utviklingssamarbeid basert på gjensidig utveksling av unge, frivillige og profesjonelle, fra nord til sør, sør til nord, og sør til sør. Fredskorpset skal bidra til måloppnåelse på prioriterte områder innen utviklingspolitikken, inkludert styrking av sivil samfunn, med unge mennesker som særlig målgruppe. Inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne er et av flere tverrgående prinsipper i alle Fredskorpsets prosjekter. I tillegg skal Fredskorpset i 2017 styrke fokuset på ikke-diskriminering og integrering gjennom et økt antall utvekslingsprosjekter mellom aktører som jobber direkte og målrettet med denne tematikken. I årene 2014-2017 er det til sammen bevilget 605 millioner kroner i tilskuddsmidler til Fredskorpset.

Nødhjelp og humanitær bistand (kap. 163 post 70)

Regjeringen har bevisst arbeidet med å integrere menneskerettsperspektivet i humanitær bistand, herunder å styrke innsatsen for særlig sårbare grupper som personer med nedsatt funksjonsevne. Norge var en pådriver for å inkludere behovene til sårbare grupper i det nye internasjonale rammeverket for katastroforebygging ble vedtatt

i Sendai i mars 2015. Under Verdens humanitære toppmøte i 2016 sluttet Norge seg til et charter om inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i humanitær innsats. I Utenriksdepartementets dialog med hjelpeorganisasjonene understrekes behovet for en systematisk og helhetlig tilnærming til inkludering av sårbare gruppers behov. Deler av denne bevilgningen går til tiltak rettet spesielt mot personer med nedsatt funksjonsevne. I 2016 økte regjeringen støtten til Den internasjonale Røde Kors-komiteens innsats for mineofre og andre personer med nedsatt funksjonsevne i 57 land. Utenriksdepartementet har også innvilget tilskudd på til sammen 17 millioner kroner til Handicap International i perioden 2014-2016 for rehabilitering av ofre for ueksploderte etterlatenskaper etter krig og konflikt.

Menneskerettigheter (kap. 163 post 72)

Dette er en søknadsbasert tilskuddsordning som skal bidra til å fremme og beskytte menneskerettigheter og demokrati. Norge er en av de største bidragsyterne til flergiverfondet til FNs partnerskap for fremme av rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (UNPRPD-fondet). UPRPD har bidratt til å styrke gjennomføring av konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i flere land i Afrika, Asia, Europa, Oseania og Sør-Amerika. De fleste av prosjektene er iverksatt av nasjonale myndigheter i samarbeid med ulike FN-organisasjoner, organisasjoner av personer med nedsatt funksjonsevne og andre relevante aktører. Under denne posten har Utenriksdepartementet også bevilget midler til et prosjekt i regi av Atlas-alliansen for å inkludere funksjonshemmede i norsk utviklingssamarbeid, blant annet gjennom opplæring av andre norske frivillige organisasjoner som arbeider i utviklingsland.

Ekspertgruppen for barn og unge med behov særlig tilrettelegging nedsettes.
Rapporten forventes avlevert 2018.
Ekspertgruppen skal bidra til at barn og unge med behov for ekstra hjelp eller spesialundervisning, får tilbud av høy kvalitet.

Et forslag til en ny felles diskrimineringslov ble sendt til behandling i Stortinget. Forslaget innebærer at de fire gjeldende likestillings- og diskrimineringslovene erstattes av en ny, samlet likestillings- og diskrimineringslov.

Utdanning (kap. 169 post 73)

Utdanning er en av hovedsatsingene i utenriks- og utviklingspolitikken. Regjeringen la i 2014 fram en melding til Stortinget om *Utdanning for utvikling* (Meld. St. 25 (2013–2014)), og har doblet bistanden til utdanning fra 1,7 mrd. kroner i 2013 til 3,4 mrd. kroner i 2017. I meldingen fokuseres det på barn som ikke har tilgang på utdanning, herunder barn med nedsatt funksjonsevne. Regjeringen bidro til at denne gruppen er uttrykkelig nevnt i FNs bærekraftsmål om utdanning, og hensynet til barn med nedsatt funksjonsevne er gjennomgående i alt Utenriksdepartementet og Norad gjør på dette området. Norge bidrar til at hensynet til barn med nedsatt funksjonsevne integreres i nasjonale utdanningsplaner i land hvor Norge har bilateral utdannings-satsing. Regjeringen benytter også Verdensbanken, Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) og FNs barnefond (Unicef) som arenaer for å fremme inkludering av marginaliserte barn og unge.

Vedlegg 1: Møteplasser

Arbeids- og sosialdepartementet gjennomfører møter i forbindelse med saker og prosesser som er relevante for bruker- og interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne. Både departementet og brukerorganisasjonene tar initiativ til slike møtepunkter.

Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) tar brukerorganisasjonene med på råd gjennom faste lokale og nasjonale brukerutvalg. Brukermedvirkning på systemnivå skal understøtte NAV-reformens overordnede mål om å etablere en arbeids- og velferdsforvaltning som er tilpasset brukernes behov.

NAV Hjelpemidler og tilrettelegging har brukerutvalg på plass både på sentralt nivå, i alle lokale enheter og på bilsentrene. Brukerutvalget på hjelpemiddelområdet skal arbeide med å identifisere og følge opp viktige innsatsområder og bidra til å sikre kvaliteten innenfor tjenesteområdene som styringsenheten for NAV Hjelpemidler og tilrettelegging har ansvar for. Hensikten med brukerutvalget er å kvalitetssikre og utvikle tilbudet til brukerne gjennom brukermedvirkning på systemnivå.

Arbeids- og velferdsetaten (NAV) har brukerutvalg på direktoratsnivå, fylkesnivå og på lokalt nivå i NAV-kontorene.

Barne- og likestillingsdepartementet møter bruker- og interesseorganisasjonene for personer med funksjonsnedsettelse fast flere ganger i året.

For å sikre bedre kontinuitet og forutsigbarhet i samarbeidet med sivil sektor inngikk departementet i 2012 samarbeidsavtaler med henholdsvis Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) og Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO). Avtalene garanterer organisasjonene minst et årlig møte med politisk ledelse i departementet, og i noen tilfeller med politikere fra andre departementer. Avtalene gir en mulighet til å drøfte krav til de kommende statsbudsjettene, og åpner for å drøfte andre aktuelle temaer.

I tillegg avholder statsråden årlige politiske rundebord med de tre paraplyorganisasjonene FFO, SAFO og Unge funksjonshemmede om aktuelle tema. Om temaene som behandles berører flere sektordepartement deltar politisk ledelse og/eller embetsverket fra disse departementene.

Årlig gjennomføres dialogforum mellom statsråden og valgte ungdomsrepresentanter fra hele landet. Forumet ble etablert i 2009 for å styrke barn og unges medvirkning i utformingen av politikk på sentralt nivå. Bakgrunnen for å etablere et forum som dette, og medvirkning fra barn og ungdom generelt, er FN's konvensjon om barns rettigheter. Statsråden har også årlig kontaktkonferanse med barne- og ungdomsorganisasjonene i landet.

Det gjennomføres faste halvårslige møter med representanter fra Unge funksjonshemmede. I disse møtene, deltar statssekretæren og embetsverk i departementet. Agendaen i disse møtene bestemmes ved at departementet inviterer Unge funksjonshemmede til å komme med forslag til aktuelle tema de ønsker å drøfte med departementet. Temaforslagene fra Unge funksjonshemmede suppleres med tema departementet ønsker ta

opp. Eksempel på saker som har vært drøftet er rammevilkårene for frivillig barne- og ungdomsarbeid, ungdomshelse, medvirkning, arbeid og utdanning. Departementet har også regelmessige møter med Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU).

I departementets arbeid med Handlingsplanen for universell utforming 2015-2019, og med den foregående handlingsplanen har BLD både i forarbeidene til planen og under planperioden samarbeidet med bruker- og interesseorganisasjonene for personer med funksjonsnedsettelse.

I forbindelse med Europakommisjonens forslag til europaparlaments- og rådsdirektiv om tilgjengelighet av varer og tjenester for personer med funksjonsnedsettelse – Tilgjengelighetsdirektivet, har BLD en koordinerende funksjon og et ansvar for å utrede konsekvenser for regelverket departementet har ansvaret for. Konsekvensutredningen av direktivet opp mot norsk lovverk vil være en grunnleggende del av prosessen og sentral for norske posisjoner i det videre arbeidet. Bruker- og interesseorganisasjonene og faglige organisasjoner som for eksempel SAFO, FFO, NHO og Virke vil bli holdt orientert og involvert i prosessen. Mer informasjon om direktivet, se lenkeoversikten bak i heftet.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er departementets fagdirektorat for politikken for menneske med funksjonsnedsettelse. Bufdir møter sivilt samfunn, representanter fra kommuner og fylkeskommuner i flere sammenhenger.

Bufdir har siden 2012 på oppdrag fra departementet arrangert en konferanse i forbindelse med den internasjonale FN-dagen for funksjonshemmede den 3. desember. FFO, SAFO og Unge funksjonshemmede har sammen med direktoratet sittet i plankomiteen. Plankomiteen velger ut et eller flere aktuelle temaer. Teamene har vært ulike fra år til år. Det har vært en intensjon om å nå en bredest mulig målgruppe som blant annet har inkludert representanter fra sivilt samfunn, ulike interessegrupper, representanter fra offentlige og private tjenesteytere, representanter fra kommuner, fylkeskommuner, departementer og statlige etater. Statsråden har siden 2014 deltatt på dette arrangementet.

BLD er det nasjonale kontaktpunktet for FN-konvensjonen om rettighetene til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD). Norge ratifiserte konvensjonen i 2013. Norske myndigheter leverte sin første rapport om implementeringen av konvensjonen til FN i 2015. Under utarbeidingen av rapporten var det ustrakt kontakt med representanter fra sivilt samfunn. Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) fikk støtte for å koordinere arbeidet med en alternativ rapport til FN-komiteen fra sivilt samfunn. Rapporten ble presentert på FN-dagen i 2015 med tittelen: *Alternativ rapport til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.*

Helse- og omsorgsdepartementet har Kontaktforum for brukere av helse- og omsorgstjenesten. Videre har Helsedirektoratet et brukerråd.

Kontaktforum for brukere av helse- og omsorgstjenesten skal bidra til å bedre folkehelsen og skape en bedre helse- og omsorgstjeneste for befolkningen gjennom gjensidig informasjonsutveksling, dialog med - og innspill til – Helse- og omsorgsdepartementet om forhold som berører tjenestene. Forumet gir innspill i saker kontaktforumet eller departementet mener er relevante.

Det er til sammen 16 medlemmer i forumet. Medlemmene oppnevnes på bakgrunn av sin brukerkompetanse, erfaringskompetanse og inngående kjennskap til brukerperspektivene i tjenestene.

Brukerråd i Helsedirektoratet, det sitter 14 brukerrepresentanter i Brukerrådet. De sitter primært i lederposisjon i organisasjonene de kommer fra. Rådet ledes av Johan Normann Melheim. En oversikt over hvem som sitter i rådet, samt agenda og referater fra foregående møter, finnes her: <https://helsedirektoratet.no/om-oss/organisasjon/rad-og-utvalg/helsedirektoratets-brukerrad> Her ligger også mandatet for Brukerrådet. På hvert møte i Brukerrådet møter helsedirektøren/assisterende helsedirektør. Andre ledere/ansatte fra Helsedirektoratet deltar i relevante saker. Det avholdes 4 møter i året.

Justis- og beredskapsdepartementet har ingen faste møteplasser med representanter for bruker- og interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne. Møter med departementet skjer ved forespørsel, behov og mulighet.

Kunnskapsdepartementet, har ingen faste møteplasser med representanter for bruker- og interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne. Møter med departementet skjer ved forespørsel, behov og mulighet. Det er etablert møteplasser i underliggende som Statped og Utdanningsdirektoratet, se nedenfor.

Statped har som gjennomgående prinsipp at brukeren skal bli hørt i egen sak. De har gjennomført brukerundersøkelser i 2014, 2015 og har en pågående undersøkelse for 2016. Resultatene presenteres i den årlige brukerkonferansen og diskuteres også i de ulike brukerrådene i hele organisasjonen.

Statpeds brukermedvirkning er organisert i nasjonalt brukerråd og regionale brukerråd. Representantene utpekes av FFO, SAFO og Unge funksjonshemmede. Det nasjonale brukerrådet møtes to til fire ganger pr år og de regionale to ganger pr år. Fagutviklingen i Statped diskuteres i de faglige samarbeidsrådene, som er opprettet på hvert av de seks fagområdene. Disse møtes to ganger pr år og ledes av de fagansvarlige i Statped.

Statped organiserer årlig en brukerkonferanse der alle brukerrådene og de faglige samarbeidsrådene møtes for kunnskapsspredning og erfaringsutveksling.

Utdanningsdirektoratet har kontaktmøter med brukerorganisasjonene på sammenslutningsnivå; dvs. FFO, SAFO og Unge funksjonshemmede. Dette er faste årlige kontaktmøter på ledernivå der aktuelle saker drøftes og gjensidig orienteres om.

Utdanningsdirektoratet har i tillegg et eget Brukerforum og til nå Utdanningsdirektoratets Råd for likeverdig utdanning (URLU).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ikke faste møteplasser med representanter for bruker- og interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne. Møter med departementet skjer ved forespørsel, behov og mulighet.

Husbanken har inngått samarbeidsavtale med SAFO for perioden 2015–2018. Avtalen skal fremme samarbeid som bidrar til å realisere FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, på boligområdet. Partene har to årlige kontaktmøter.

Kulturdepartementet har ikke faste møteplasser med representanter for bruker- og interesseorganisasjonene for personer med nedsatt funksjonsevne. Møter med departementet skjer ved forespørsel, behov og mulighet.

Samferdselsdepartementets kontaktforum for universell utforming av transportsystemet ble opprettet i 2005. Forumet er et møte for uformell dialog på overordnet, prinsipielt nivå mellom samferdselsministeren og de funksjonshemmedes organisasjoner. Det avholdes to møter i året. Organisasjonene representeres ved Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO), Handikapforbundet og Norges Blindforbund. Videre deltar NHO transport, Bufdir ved Deltasenteret og Standard Norge, samt representanter fra embetsverket. Organisasjonene inviteres til å melde inn saker de ønsker satt på dagsorden.

Brukermedvirkning i konkrete saker ivaretas i de sektorvise brukermedvirknings-gruppene, og ved at organisasjonene har deltatt i større prosjekter og utredninger, som i arbeidet med etatenes forslag til Nasjonal transportplan og med ny parkeringsforskrift. Møtene arrangeres av henholdsvis Vegdirektoratet, Avinor og Jernbaneverket. I Jernbaneverkets gruppe deltar også NSB og Flytoget. Organisasjonene er videre høringsinstanser i utbyggingsprosjekter med publikumsareal.

Vedlegg 2: Nyttige lenker og dokumenter

Arbeids- og sosialdepartementet

Rapport fra ekspertutvalget som har gjennomgått hjelpemiddelpolitikken: *En mer effektiv og fremtidsrettet hjelpemiddelformidling – for økt deltakelse og mestring* : <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-mer-effektiv-og-fremtidsrettet-hjelpemiddelformidling---for-okt-deltakelse-og-mestring/id2537779/?q=hjelpemiddelutvalg>

Barne- og likestillingsdepartementet

BLDs fagdirektorat for politikken for menneske med nedsett funksjonsevne har følgende aktuelle sider:

Bufdirs arbeid med nedsett funksjonsevne: https://www.bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Om_Bufdirs_arbeid_med_nedsatt_funksjonsevne

Bufdir – Levekårsstatus for personer med nedsett funksjonsevne (som inkluderer antall personer med funksjonsnedsettelse): https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Nedsatt_funksjonsevne

Se også Statistisk sentralbyrå – SSB: Personer med nedsett funksjonsevne, Indikatorer for levekår og likestilling, publisert 4. mars 2013 / rapport 2013/08: <http://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/personer-med-nedsatt-funksjonsevne>

Deltasenteret for deltakelse og tilgjengelighet i Bufdir: https://www.bufdir.no/uu/Om_deltasenteret/

Bufdirs rapport: *Hatytringer – resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer*, som er utarbeidet av Nordlandsforskning i samarbeid med NTNU samfunnsforskning: <http://nordlandsforskning.no/publikasjoner/hatytringer-resultater-fra-en-studie-av-funksjonshemmedes-erfaringer-article3451-152.html>

Informasjon om *Rettsikkerhet for utviklingshemmede* skrevet av Nordlandsforskning på oppdrag fra Bufdir finnes her: https://www.bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Aktuelt/Ny_kunnskapsoppsummering_om_rettssikkerhet_for_personer_med_utviklingshemming/

Informasjon om *Nettressurs om barnevernets arbeid med barn med funksjonsnedsettelse, Funksjonsnedsettelse eller omsorgssvikt?* finnes her: https://www.bufdir.no/Nedsatt_funksjonsevne/Hva_er_nedsatt_funksjonsevne/Omsorgssvikt_eller_funksjonsnedsettelse/

EUs Tilgjengelighetsdirektivet: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2016/mars/eus-tilgjengelighetsdirektiv/id2498097/>

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsett funksjonsevne (CRPD) i oversettelse til norsk, samisk og tegnspråk: <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/fn-konvensjonen-om-rettar-til-menneske-med-nedsatt-funksjonsevne-crpd/id2426271/>

FNs egen nettside for CRPD: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

Norges første rapporten om nasjonal gjennomføring av CRPD ble sendt til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne i 2015: <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-inkludering/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/fn-konvensjonen-om-rettar-til-menneske-med-nedsett-funksjonsevne-crpd/id2426271/>

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) har laget et supplement til Norges første rapport: <http://www.ldo.no/nyheiter-og-fag/konvensjoner/crpd>

Sivilt samfunn sin alternativ rapport til FN-komiteen, koordinert av Funksjonshemmedes Felles organisasjon (FFO): http://ffo.no/globalassets/altrapptilfn_web.pdf

Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019, finnes i word, PDF og EPUB ligger på denne siden: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-handlingsplan-for-universell-utforming-2/id2473299/>

Rettighetsutvalgets utredning (NOU 2016: 17 *På lik linje – Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*): <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-17/id2513222/>

Utredningen ble sendt på høring i desember 2016, høringsfristen er 2.mars 2017. Les mer om høringen som for eksempel høringsbrev, høringsnotat og høringsinstanser: https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utredning-om-grunnleggende-rettigheter-til-mennesker-med-utviklingshemming-pa-horing/id2522275/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=rss&utm_campaign=Utredning%20om%20grunnleggende%20rettigheter%20til%20mennesker%20med%20utviklingshemming%20p%C3%A5%20h%C3%B8ring

Helse- og omsorgsdepartementet

Omsorg 2020: https://www.regjeringen.no/contentassets/af2a24858c8340eda-f78a77e2f9cb7/omsorg_2020.pdf

Demensplan 2020 langversjon: https://www.regjeringen.no/contentassets/3b-bec72c19a04af88fa78ffb02a203da/demensplan_2020.pdf

Demensplan 2020 kortversjon: https://www.regjeringen.no/contentassets/3b-bec72c19a04af88fa78ffb02a203da/demensplan_2020_kortversjon.pdf

Meld. St. 26 (2014–2015) Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-26-2014-2015/id2409890/sec1>

Opptappingsplan rehabilitering og habilitering: <https://www.regjeringen.no/contentassets/d64fc8298e1e400fb7d33511b34cb382/no/sved/opptappingsplanrehabilitering.pdf>

Ungdomshelsestrategien: https://www.regjeringen.no/contentassets/838b18a31b0e4b31bbfa61336560f269/ungdomshelsestrategi_2016.pdf

Strategi for seksuell helse: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/mer-apenhet-om-seksuell-helse/id2522936/>

Prioriteringsveileder for barn og unge med habiliteringsbehov: <https://helse-direktoratet.no/retningslinjer/habilitering-av-barn-og-unge-i-spesialisthelsetjenesten>

Div. retningslinjer i Hdir: <https://helsedirektoratet.no/retningslinjer>

Justis- og beredskapsdepartementet

Fulltekst av Lov om vergemål (vergemålsloven), kan leses her:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2010-03-26-9>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Statens kartverks ressurside for kartlegging av tilgjengelegheit og universell utforming i uteområder: www.kartverket.no/tilgjengelighet/

KMDs nettportal for nasjonale utviklingsprosjekt for universell utforming i fylker og kommuner – med prosjektrapporter og eksempler: <https://uu-k1.no>

Kompetanseprogrammet for universell utforming – et opplæringsprogram for kommunal sektor innen plan- og bygningslovens virkeområde: <http://uukurs.dibk.no/>

Husbanken – Universell utforming: https://husbanken.no/bibliotek/bib_universell_utforming/

Direktoratet for byggkvalitet – Universell utforming <https://dibk.no/verktoy-og-veivisere/universell-utforming/>

Veiviser Bolig for velferd: <https://www.veiviseren.no>

Tenk universelt: <http://www.tenkuniverselt.no/>

Statsbygg – Universell utforming: <http://www.statsbygg.no/Samfunnsansvar/Universell-utforming/>

Difi – Universell utforming av IKT: <https://www.difi.no>

Bygg for alle – informasjon om tilgjengelighet i offentlige bygg: www.byggforalle.no

Kulturdepartementet

Oversikt over statlige tilskuddsordninger for frivillige organisasjoner: <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/tilskudd/tilskudd-til-frivillig-virksomhet/Tilskuddsordninger-for-frivillige-organisasjoner/id2342820/>

Kunnskapsdepartementet:

Meld. St. 19 (2015–2016) Tid for lek og læring: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/>

Ekspertgruppen for barn og unge med behov særlig tilrettelegging nedsettes: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/bedre-hjelp-til-barn-og-unge/id2541671/>

Lov om barnehager (barnehageloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64?q=Barnehageloven>

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

2017: Ekspertgruppen for barn og unge med behov særlig tilrettelegging nedsette: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/bedre-hjelp-til-barn-og-unge/id2541671/>

2011: Meld. St. 18 (2010–2011) Læring og felleskap: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-18-20102011/id639487/>

2009: Rett til læring (NOU 2009:18) Utvalget ble nedsatt i 2007: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-18/id570566/>

2004: Meld. St. 030 (2003–2004)-Kultur for læring: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-030-2003-2004-/id404433/>

Meld. St. 23 (1997–98)-om opplæring for barn, unge og voksne med særlig behov: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-23-1997-98-/id430480/sec1>

Samferdselsdepartementet

- Statens vegvesens (SVV) Handlingsprogram 2014–2017 kan leses her: <http://www.vegvesen.no/om+statens+vegvesen/om+organisasjonen/Nasjonal+transportplan/Handlingsprogram+2014-2017>

EØS-notater om passasjer rettighetsforordningene for hhv:

- luftfart har leses her: <https://www.eosnotat.no/notat/details?notatId=5966>
- jernbane kan leses her: <https://www.eosnotat.no/notat/details?notatId=9579>

Utenriksdepartementet

[Meld. St. 39 \(2015-2016\)](#) Individklageordningene til FNs konvensjoner om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, barnets rettigheter og rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Notater

Notater

Utgitt av:

Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 222 40 000

Publikasjonskode: Q-1240B

Design: Kord AS

Forsidefoto: NTB Scanpix / Maskot

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

06/2017 – opplag 500